
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

ALBERT CAMUS'NÜN YABANCI İSİMLİ ROMANINDAKİ KÜLTÜREL UNSURLARIN TÜRKÇE VE ARAPÇA ÇEVİRİLERİNİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMI DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

Telcan Abdullah

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YABANCI DİLLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

FRANSIZ DİLİ EĞİTİMİ

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

OCAK, 2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren on iki (12) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Telcan

Soyadı : ABDULLAH

Bölümü : Fransız Dili Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı: Albert Camus'nün Yabancı isimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi.

İngilizce Adı: An Analysis Of Cultural Elements In Albert Camus's "The Stranger" In The Turkish And Arabic Translations Within The Framework Of Target-Oriented Translation Theory.

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı : Telcan Abdullah

İmza :

JÜRİ ONAY SAYFASI

Telcan Abdullah tarafından hazırlanan "Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aliye GENÇ

Gazi Üniversitesi, Fransız Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı……

Başkan: Doç. Dr. Gürkan DAĞBAŞI

Hacı Bayram Veli Üniversitesi- Yabancı Diller Ana Bilim Dalı……

Üye: Doç. Dr. Onur ÖZCAN

Gazi Üniversitesi, Fransız Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı……

Tez Savunma Tarihi: 21/12/2023

Bu tezin, Yabancı Diller Eğitimi Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Şaban ÇETİN

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü……

Anneme

Babama

TEŞEKKÜR

Bu çalışmada, konu seçiminde ve ihtiyacım olan kaynakları bulmamda yardımcı olan ve bu tezi yazma sürecinde bana sabır gösteren ve danışmanlık yapan Dr. Öğr. Üyesi Aliye GENÇ Hocama derinden teşekkür ederim. Hocamı çok yorduğumu biliyorum hatta sanırım kendisi tezimi benden daha iyi ezberledi. Sevgisi ve enerjisiyle bu tez tamamlanmış oldu. Eğitimimin ilk döneminde bana danışmanlık yapan, sabır ve ilgi gösteren saygıdeğer Hocam Prof. Dr. Perihan YALÇIN başta olmak üzere tüm hocalarıma en derin saygılarımı sunmadan geçemem.

Tez savunmamda bana önerileriyle çok büyük katkıda bulunan jüri üyelerine, tezimin Arapça çeviri analizlerini ve Arap dünyası üzerine yazılan bölümlerini inceleyen saygıdeğer Doç. Dr. Gürkan DAĞBAŞI Hocama ve tezimin içeriğini titizlikle inceleyen, notlar düşen ve önerilerini sunmaktan yorulmayan saygıdeğer Doç. Dr. Onur ÖZCAN Hocama canıgönülden teşekkür ederim.

Fransız Dili Eğitimi Ana bölümünün öğrenci işleri sorumlusu Handan AYAS Hanıma gösterdiği ilgiyi ve uğraşını takdir etmem gerekmektedir.

Babama Abdülhadi ABDULLAH ve rahmetli *Naime EL-KASEM* canım anneme bu başarıyı ithaf etmekten gurur duyarım. Ayrıca tezimin tamamlanmasında emek vererek bu ithaf şansını bana verdiği için tekrar tekrar danışmanıma Dr. Öğr. Üyesi Aliye GENÇ Hocama teşekkürlerimi sunarım.

ALBERT CAMUS'NÜN YABANCI İSİMLİ ROMANINDAKİ KÜLTÜREL UNSURLARIN TÜRKÇE VE ARAPÇA ÇEVİRİLERİNİN EREK ODAKLI ÇEVİRİ KURAMI DOĞRULTUSUNDA İNCELENMESİ

(Yüksek Lisans Tezi)

Telcan Abdullah

GAZİ ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2024

ÖZ

Albert Camus'nün *Yabancı (L'Étranger)* adlı romanı Batı edebiyatında varoluşçuluk felsefesini ele alan yapıtların başında yer almaktadır. 1942 yılında kaleme alınan bu eser yıllarca birçok çevirmen tarafından farklı dillere çevrilmiştir. Çalışmada romanın özgün metninde (Fransızca) bulunan kültürel unsurların Türkçe ve Arapça çevirilerindeki karşılıklarını incelemek amaçlanmıştır. Fransızcadan Türkçeye Samih Tiryakioğlu, Vedat Günyol, Ayça Sezen ve Fransızcadan Arapçaya Süheyl Eyyüb, Muhammed Ait Hanna tarafından yapılan çeviriler arasında bulunan farklılıklar belirlenerek kaynak metin ile karşılaştırma yapılmıştır. Bu karşılaştırmada tarama modeli kullanılmıştır. *Yabancı* isimli romanda ele alınan kültürel unsurlar çeviribilim alanında yapılan araştırmalar neticesinde belirlenmiş, araştırmacı tarafından sınıflandırılmıştır. *Yabancı* isimli eserin beş çevirisi (Fransızcadan Türkçeye üç ve Fransızcadan Arapçaya iki olmak üzere) ayrı ayrı çeviri stratejileri ışığında analiz edilip çevirilerin her biri Gideon Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı bünyesinde dile getirdiği Yeterlilik ve Kabul Edilebilirlik ekseninde değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, Türkçe metin çevirmenleri erek okura kendi kültürel değerleri ışığında hitap etmeyi tercih ederken, Arapça metin çevirmenleri ise erek dilin esnek kullanımından yararlanarak kaynak metni erek dile eşdeğer bir şekilde çevirmeyi tercih

etmişlerdir. Hem Türkçe hem Arapça metin çevirmenlerinin Toury'nin kabul edilebilirlik ekseni doğrultusunda çeviri anlayışı benimsedikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çeviri, Roman, Albert Camus, Yabancı, Kültürel Unsurlar, Çeviri Eleştirisi

Sayfa adedi: xvi +94

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Aliye GENÇ

AN ANALYSİS OF CULTURAL ELEMENTS IN ALBERT CAMUS'S "THE STRANGER" IN THE TURKISH AND ARABIC TRANSLATIONS WITHIN THE FRAMEWORK OF TARGET-ORIENTED TRANSLATION THEORY

(M.S. Thesis)

Telcan Abdullah

GAZİ UNİVERSİTY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2024

ABSTRACT

Albert Camus's novel "The Stranger" (L'Étranger) stands among the foremost works in Western literature that delve into the philosophy of existentialism. Penned in 1942, this work has been translated into various languages by numerous translators over the years. The aim of the current study is to ascertain how cultural elements in the novel are transferred from one entirely different literary system to another. Differences among translations by Samih Tiryakioğlu, Vedat Günyol, Ayça Sezen from French to Turkish, and Süheyl Eyyüb, Muhammed Ait Hanna from French to Arabic were identified in this study, and a comparison was made with the source text. A screening model was employed in this comparison. The cultural elements discussed in the novel *The Stranger* were determined as a result of research conducted in the field of translation studies and classified by the researcher. Five translations of "L'Étranger/The Stranger," including three from French to Turkish and two from French to Arabic, were analyzed separately in the light of translation strategies. Each translation was evaluated on the axis of Adequacy and Acceptability expressed by Gideon Toury within his Target-Oriented Translation Theory. As a result, while Turkish text translators preferred to address the target reader in the light of their own cultural values, Arabic text translators preferred to translate the source text in a way equivalent to the target language by taking

advantage of the flexibility of the target language. It was concluded that both Turkish and Arabic text translators adopted a translation approach in line with Toury's acceptability axis.

Keywords: Translation, Novel, Albert Camus, The Stranger, Cultural Elements, Translation Criticism

Page Number : xvi +94

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Aliye GENÇ

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU ..... **İ**

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ..... **İİ**

JÜRİ ONAY SAYFASI ..... **İİİ**

TEŞEKKÜR ..... **V**

ÖZ ..... **Vİ**

ABSTRACT ..... **Vİİİ**

İÇİNDEKİLER ..... **X**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **XİV**

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ ..... **XVİ**

BÖLÜM I **1**

GİRİŞ **1**

1.1. Araştırmanın Problemi **3**

1.2. Araştırmanın Konusu **4**

1.3. Araştırmanın Amacı **4**

1.4. Araştırmanın Önemi **5**

1.5. Araştırmanın Kapsamı **5**

1.6. Sınırlılıklar **6**

BÖLÜM II **7**

ÇEVİRİBİLİM **7**

2.1. Çeviri Anlam ve Kavramı 7

2.2. Çeviribilim Kavramı 10

2.2.1. Erek Odaklı Çeviri Kuramı 11

2.3. Çeviri Stratejileri 12

2.4. Çeviri Eleştirisi 14

BÖLÜM III 17

ROMAN 17

3.1 Roman Kavramı 17

3.2 Roman Türünün Özellikleri 19

3.3 Edebiyatta Romanın Yeri 22

3.4 Edebiyat ve Kültür 25

3.5 Roman- Kültür 25

3.6 Kültürel Unsurlar Kavramı 27

BÖLÜM IV 29

ALBERT CAMUS ROMANI VE ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE 29

4.1 20. Yüzyılda Fransız Edebiyatında Roman 29

4.2 Albert Camus (1913-1960) 30

4.3 Yabancı İsimli Romanın Oluşum Süreci 31

4.4 Yabancı Romanında Varoluşçuluk ve Absürd Kavramı 32

4.5 Çeviri Normları 34

4.5.1. Öncül Normlar 34

4.5.2. Süreç Öncesi Normlar 34

4.5.2.1. Kaynak Metin 34

4.5.2.2. Eserin Türkçe Çevirileri 35

4.5.2.2.1. Vedat Günyol 35

4.5.2.2.2. Ayça Sezen 36

4.5.2.2.3. Samih Tiryakioğlu.....37

4.5.2.3. Eserin Arapça Çevirileri.....38

4.5.2.3.1. Süheyl Eyyüb 38

4.5.2.3.2. Muhammed Ait Hanna.....39

4.5.3. Çeviri Süreci Normları 39

BÖLÜM V.....41

YÖNTEM.....41

5.1 Araştırma Modeli.....41

5.2 Evren ve Örneklem 42

5.3 Veri Toplama Araçları 42

5.4 Verilerin Analizi.....43

5.5 Bulgular ve Yorum 43

BÖLÜM VI.....75

SONUÇ.....75

KAYNAKLAR 80

EKLER.....83

EK 1. ALBERT CAMUS (L'ÉTRANGER,1942) DIŞ ÖN KAPAK 84

EK 2. VEDAT GÜNYOL (2003) DIŞ ÖN KAPAK 85

EK 3. VEDAT GÜNYOL (2003) DIŞ ARKA KAPAK.....86

EK 4. AYÇA SEZEN (2020), DIŞ ÖN KAPAK 87

EK 5. AYÇA SEZEN (2020), DIŞ ARKA KAPAK 88

EK 6. SAMİH TİRYAKİOĞLU (2016) DIŞ ÖN KAPAK.....89

EK 7. SAMİH TİRYAKİOĞLU (2016) DIŞ ARKA KAPAK 90

EK 8. SÜHEYL EYYÜB (الغريب,1980), DIŞ ÖN KAPAK.....91

EK 9. SÜHEYL EYYÜB (الغريب,1980) BEŞİNCİ SAYFA 92

EK 10. MUHAMMED AİT HANNA (الغريب, 2015) DIŞ ÖN KAPAK.....93

EK 11. MUHAMMED AİT HANNA (الغريب, 2015) DIŞ ARKA KAPAK.....94

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. *Seslenme/Hitap* 44

Tablo 2. *Kişi İsimleri ve Hitap* 46

Tablo 3. *Unvan/Meslek* 48

Tablo 4. *Deyimler* 50

Tablo 5. *Erek toplumun Kültüründeki Deyim Sözleri Üzerine Örnek* 51

Tablo 6. *Atasözleri* 52

Tablo 7. *Karşılıklı Konuşmalarda Kalıp Sözler* 53

Tablo 8. *Kullanılan Eşya* 55

Tablo 9. *Mimari ve Yerleşim* 57

Tablo 10. *Yeme-İçme Kültürü* 59

Tablo 11. *Giyim-Kuşam* 62

Tablo 12. *Sanat* 65

Tablo 13. *Karşılama* 67

Tablo 14. *Vedalaşma* 68

Tablo 15. *Ummak/Dua* 70

Tablo 16. *Cenaze İşleri* 72

Tablo 17. *Taziye* 74

Tablo 18. *Genel Değerlendirme Sonuçları* 76

Tablo 19. *Dilsel Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları* 76

Tablo 20. *Günlük Yaşamla İlgili Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları* 77

Tablo 21. *Dinsel Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları* 77

Tablo 22. *Örf ve Adetlerle İlgili Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları* 78

SİMGELER VE KISALTMALAR LİSTESİ

K.M.	Kaynak metin
T.Ç1	Türkçe çeviri 1
T.Ç2	Türkçe çeviri 2
T.Ç3	Türkçe çeviri 3
A.Ç1	Arapça çeviri 1
A.Ç2	Arapça çeviri 2
TDK	Türk Dili Kurumu
Fr.	Fransızca
Tr.	Türkçe
Ar.	Arapça
Çev.	Çeviri

BÖLÜM I

GİRİŞ

Çeviri, insanın kendini ses veya işaret yoluyla ifade etme ihtiyacı ile başlamış, sonra da çeşitli diller arası iletişim ve aktarım aracı olarak kabul görmüştür. Çeviri ifadesi dilsel bir işlem olarak, sözcüksel karşılık kullanarak bire bir aktarmaktan daha çok kaynak dildeki anlam ve etkiyi aktarmak üzere erek dilde yeniden oluşturulması işlemini ifade etmektedir. Sözdizimsel bir işlem olarak bilinen çeviri, dilbilimin bir altbölümü olarak değerlendirilmiştir. James Holmes, 1972'de katıldığı Üçüncü Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Kongresinde *Çeviribilimin Adı ve Doğası* başlığı altında sözlü sunumunda, çeviri ile ilgili yarı özerk bir disiplin tasavvur etmiştir. Holmes 'in fikirlerinden yola çıkarak Gideon Toury 'nin 1995 yılında yayımladığı *Descriptive Translation Studies And Beyond* adlı kitabında öne sürdüğü tam ölçekli bir bilimsel disiplin sayesinde çeviri bir bilimsel boyut kazanmıştır. 1980'den sonra ise çeviri, yeni bilimsel disiplinli yaklaşımlarıyla çeviribilim olarak tanımlanmıştır. Bu gelişmelerle çevirinin tanımı da gelişmiştir, 1965 tarihinde Catford çeviriyi "diller arası bir tür ilişki kurmasıyla Karşılaştırmalı Dilbilimin bir dalı" (s.26) olarak; 1979'da Jean-René Ladmiral çeviriyi "farklı diller konuşan topluluklar arasındaki ilişkilerle, dünyanın her yerinde ve her dönemde gerekli olan, evrensel, insani bir eylemdir" (s.11) olarak tanımlanmıştır. 20'nci yüzyılda ise bir bilim dalı olarak değerlendirilmesiyle daha geniş tanımlar ortaya çıkmıştır. Marianne Lederer 1994'te *La Traduction Aujourd'hui* adlı eserinde çeviriyi "Kaynak metni anlama, dilbilimsel yapıyı çözme ve oradaki düşünceleri ve hissedilen duyguları başka bir dilde ifade etmektir'' (s.11) olarak tanımlayarak çeviriye psikolojik ve sosyo-kültürel etkenleri eklenmiştir. Bu etkenlerin etkisinde aynı eserin farklı çevirmenler tarafından ele alınmasında birbirinden farklı çeviri metinlerin görülmesine yol açmıştır. Bu farklılıktan çeviri eleştirisine ihtiyaç duyulmuş ve böylece edebi çeviri eleştiri eğilimi doğmuştur. Her bilim dalı gibi artık

Çeviribilimin çeviri eleştirisi yanı sıra kendine has kuramlara ve stratejilere sahiptir.

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu çalışma, Albert Camus 'nün *Yabancı* isimli eserinde yer alan kültürel unsurların Fransızcadan Türkçe ve Arapçaya aktarımı üzerine gerçekleştirilmiştir. Çalışmamızda ele alınan romanın farklı çevirilerinin incelenmesi, çeviribilimin betimleyici yaklaşımlarından biri olan Erek Odaklı Çeviri Kuramı bağlamında gerçekleşmiş, çeviri eleştirisi tekniği kullanılmıştır.

2017 yılında Esra Çimen Karayürek ve Nesibe Erkalan Çakır araştırmacılar tarafından *Albert Camus'nün "Yabancı"sındaki Güneş Kavramının Çeviri Yoluyla Aktarımı Üzerine Bir İnceleme* yapılmıştır. 2019 yılında *Albert Camus'nün Yabancı Adlı Eserinin Çevirilerine Eleştirel Bakış* adlı yüksek lisans tezi Yasemin Aydın tarafından ele alınmıştır. 2019 yılında da *Charles Perrault Masallarının Türkçe Çevirilerindeki Kültürel Unsurların Erek Odaklı Çeviri Kuramı Açısından İncelenmesi* başlıklı çalışması Aliye Genç tarafından doktora tezi olarak ele alınmıştır. 2023 yılında Muzaffer Kaya *Yorumlayıcı Çeviri Kuramı Açısından Albert Camus'nün "Yabancı" Adlı Romanının Çevirilerinin İncelenmesi* başlıklı makalesini RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisinde yayımlamıştır. Toury'nin Erek Kültür Odaklı Çeviri kuramı ışığında Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurlarının aynı zamanda hem Arapçaya hem de Türkçeye aktarımları üzerine daha önce bir inceleme yapılmamış olması bu konunun seçilmesinde etkili olmuştur. Çalışmamızın amacı, roman ve içerdiği yazarın hayat görüşü aktarılması adına, daha sonraki benzer çeviri denemelerinde bulunmak isteyen çevirmenlere yardımcı olmaktır.

Albert Camus tarafından yazılan *Yabancı* eserini çeviri-roman-kültür üçgeninde inceleyen bu çalışmada çeviri kavramı, Erek Odaklı Çeviri Kuramı ve çeviri eleştirisi üzerine açıklamalarda bulunulmuştur. Çevirinin kültür aktarıcı rolü yadsınamaz bir gerçektir. Bu yüzden kültür kavramı ve kültürel unsurlar üzerine de açıklamalar yapılmıştır. Kültür, toplumun maddi ve manevi değerleri açısından tüm yaşam biçimlerini kapsar; selamlaşma, seslenme, düşünce, inanç, ailevi ve sosyal ilişkiler, beslenme, giyim tarzı ve her davranış bir kültür belirtisidir. İncelemeye alınan eser edebi tür olarak bir romandır, anlatıma dayalı olduğundan kültürel unsurlar açısından oldukça zengindir.

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu çalışmanın ele alınması arkasındaki problemler, araştırmanın amacı, kapsamı ve sınırlılıkları birinci

bölümde belirtilmiştir.

İkinci bölümde, Albert Camus'nün *Yabancı* isimli eserinin Fransızcadan Türkçe ve Arapçaya çevirilerini inceleyen bu çalışmanın esas dayanağı olan ve bilimsel temellerini oluşturan çeviri ve çeviribilimin kavramları ele alınmış ve çalışmanın alanını oluşturan Erek Odaklı Çeviri Kuramı, çeviri stratejileri ve çeviri eleştirisine değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurların Fransızcadan Türkçe ve Arapçaya aktarımlarını çeviri-roman-kültür üçgeninde inceleyen bu çalışmada kültür-roman ilişkisi ve kültürel unsurlar kavramı üzerine değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, uygulama bölümüne geçmeden önce incelemenin yürütüldüğü alan ele alınarak çevrilen eserin yazıldığı dönemi, yazarı, incelenen çeviri eserlerin çevirmenleri ve çevirileri hakkında bilgi verilmiştir. Ele alınan eserin Türkçe çevirileri Vedat Günyol, Ayça Sezen ve Samih Tiryakioğlu'nun, Arapça çevirileri ise Süheyl Eyyüb ve Muhammed Ait Hanna'nın çeviri eserleridir.

Beşinci bölümde, bu çalışmanın uygulama alanını teşkil eden araştırmanın yöntemi ve kültürel unsurlarının bulguları ele alınmıştır.

Altıncı bölümde, *Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi* isimli bu araştırmada elde edilen veriler analiz edilip sonucu üzerine değinilmiştir.

Albert Camus'nün romanındaki kültürel unsurların aktarımlarını inceleyen bu çalışmada kültür-roman ilişkisi ve kültürel unsurlar kavramı üzerine değinmeyi gerektirmektedir. Çevirileri incelenen eserin oluşum süreci, önemi ve yazarı üzerine bilgiler ilerleyen bölümlerde yer verilmiştir. İncelenen çeviri eserlerin çevirmenleri ve çevirileri üzerine de yöntem bölümünde detaylı bilgi verilmiştir.

Araştırmamızın problemi, konusu, amacı, önemi, kapsamı ve sınırlılıkları üzerine bilgiler bir sonraki kısımda verilecektir.

1.1.Araştırmanın Problemi

Araştırmamız "Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurlar Türkçe ve Arapçaya nasıl aktarılmıştır?" sorusundan yola çıkarak oluşturulmuştur.

Erek dil ve erek kültür odaklı çeviri kapsamında değerlendirilecek çeviriler:

Türkçe çeviriler:

- Camus, A. (1942). *Yabancı* (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Can
- Camus, A. (1942). *Yabancı* (V. Günyol, Çev.). İstanbul: Can.
- Camus, A. (1942). *Yabancı* (A. Sezen, Çev.). İstanbul: Can.

Arapça çeviriler:

- Camus, A. (1942). الغريب (M. A. Hanna, Çev.). Beyrut: El-Jamel.
- Camus, A. (1942). الغريب (S. Eyyüb, Çev.). Suriye: El-Jedavel.

Bu çalışmada yukarıda bahsi geçen çevirilerin Toury'nin Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramının Yeterlilik ve Kabul Edilebilirlik ekseninde değerlendirildiğinde:

●Hangi dil çevirmenleri kaynak metne sadık kalmayı tercih etmiştir?

●Hangi dil çevirmenleri metinlerini erek kültürü göz önünde bulundurarak çevirmeyi tercih etmiştir?

gibi alt problemlere cevap aranmıştır.

Daha sonra bu problem cümlelerinin cevapları sonuç bölümünde açıklığa kavuşturulacaktır.

1.2.Araştırmanın Konusu

Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurların Türkçe ve Arapça çevirmenleri tarafından aktarımı, Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramı ışığında Yeterlilik ve Kabul Edilebilirlik bağlamında karşılaştırmalı bir yöntemle incelenmiştir.

1.3.Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı Albert Camus'nün *Yabancı* adlı eserindeki kültürel unsurların Fransız yazın dizgesinden Türk ve Arap yazın dizgesine nasıl aktarıldığını tespit etmek, çevirilerdeki dil kullanımını incelemektir. Üç dil üzerine yapılan ve bu dillerin inceliklerini sergilemeye odaklanan bu çalışma ile çeviribilim alanına hizmet eden bir eser ortaya koymak ereklerimiz arasında yer almaktadır.

1.4.Araştırmanın Önemi

Bu çalışma varoluşçuluk felsefi akımının öncüsü olarak kabul edilen Albert Camus'nün *Yabancı* adlı romanının Türkçe ve Arapça çevirilerindeki kültürel unsurların incelenmesi üzerine gerçekleşmiştir. Çeviribilim alanında başvurulan eserler arasında yer alan bu romanın Türkçe çevirileri üzerine çalışmalar yer almaktadır. Ancak söz konusu araştırma kültürel unsurlar noktasında eserin hem Türkçe hem Arapça çevirilerinin tek bir çalışmada değerlendirildiği ve karşılaştırıldığı bir araştırma olma özelliğinden dolayı önem arz etmektedir.

1.5.Araştırmanın Kapsamı

Araştırmamız, Albert Camus'nün yazdığı eserin üçü Türkçe ve ikisi Arapça olmak üzere beş farklı çevirmen tarafından Fransızcadan yapılmış çevirilerini kapsamaktadır.

Kaynak metin:

Camus, A. (1942). *L 'Étranger*. Paris: Gallimard. https://archive.org/details/albertcamus-letranger-1942_20190820/mode/2up, sayfasından erişilmiştir.

Türkçe çeviriler:

1. Camus, A. (1942). *Yabancı* (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Can. https://ipfs-library.net/ipns/k51qzi5uqu5dilpz7m5l1k9sq15alyfmh27f352l3nz99j2e7urb77adivvumd/albert-camus-yabanci.pdf sayfasından erişilmiştir.

2. Camus, A. (1942). *Yabancı* (V. Günyol, Çev.). İstanbul: Can. https://dokumen.tips/documents/albert-camus-yabanci-5793146a52b69.html, sayfasından erişilmiştir.

3. Camus, A. (1942). *Yabancı* (A. Sezen, Çev.). İstanbul: Can.

Arapça çeviriler:

1. Camus, A. (1942). الغريب (S. Eyyüb, Çev.). Suriye: El-Jedavel. https://archive.org/details/20210125_20210125_1200, sayfasından erişilmiştir.

2. Camus, A. (1942). الغريب (M. A. Hanna, Çev.). Beyrut: El-Jamel. https://www.rwaiaty.com/?embed=MTE2OTI=, sayfasından erişilmiştir.

1.6.Sınırlılıklar

Çalışmamızda Albert Camus' nün *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurların Türkçe ve Arapçaya çevirileri incelenecektir. Türkçeye 1953 yılında Reşat Nuri Güntekin tarafından yapılan ilk çeviriye ulaşamadığımdan bir sonraki çeviriler incelemeye alınmıştır. Arapçaya Süheyl Eyyüb tarafından 1980 yılında yapılan ilk çeviriye elektronik ortamdan ulaşılmıştır.

Yaşanması muhtemel zorlukların başında çalışmamıza örnek teşkil edecek aynı zamanda iki farklı dile yapılan çeviri incelemesi üzerine çalışmaların sınırlı olması gelmektedir Ayrıca romanın odak noktasının düşünsel ve psikolojik olması aynı zamanda varoluşçuluk felsefi akımına ait kavramsal içerik ışığında araştırılması gereği çalışmanın titizlikle yürütülmesini gerekli kılmıştır.

Bir sonraki bölümde, çalışmamızın bilimsel temellerini oluşturan çeviri, çeviribilim, çeviri kuramları, çeviri stratejileri, çeviri eleştirisi, roman ve çeviri başlıklara yer verilmiştir.

BÖLÜM II

ÇEVİRİBİLİM

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu araştırma çeviri inceleme üzerine olduğundan bu bölümde çeviri kavramı, stratejileri, eleştirisi ve araştırmanın alanını oluşturan Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramına değinilmiştir.

2.1.Çeviri Anlam ve Kavramı

Çevirinin kelime anlamı "Bir dilden başka bir dile aktarma, çevirme, tercüme; bir dilden başka bir dile çevrilmiş yazı veya kitap, tercüme.'' (TDK, 2023) anlamına gelmektedir. Bu tanımdan anlaşıldığı gibi çeviri kelimesi hem "aktarma'' hem de "aktarılan ürün'' için kullanılmaktadır.

Çevirinin aktarma işlevi ilkel insanların kendilerini ifade etme çabalarında kullandıkları sesler ve işaretlerle, ilk çeviri girişimlerine dek uzanır. Zamanla topluluk haline gelen insanlar, kendi aralarında birbirinden farklı kelime ve anlatım biçimi kullanmışlardır. Toplumlararası iletişim kurmak için insanlar önce sözlü çeviriye başlamış, sonra da yazının öğrenilmesiyle birlikte yazılı çeviriye geçmişlerdir. Toplumlar arasında geçen savaşlar ve ticaret faaliyetleri yabancı dil öğrenilmesinde ve çevirinin gelişiminde etkili olmuştur. Milattan önceki yıllarda icat edilen yazın yazılı çeviri hareketin başlamasına yol açmış, ilk yazılı çeviriler siyasi mektuplar, antlaşmalar ve ticari sözleşmeler üzerine olmuştur. Yazılı çevirinin en eski buluntuları, MÖ 3200' e kadar uzanan Sümer Kil Tabletlerindeki çeviriler ve MÖ 247'den kalma Mısır'ın İskenderiye kentindeki İbranice İncil'in Yunanca çevirisidir. Söz edilen keşiflerde birebir çeviri yöntemi uygulanmıştır. İlk edebî metin çevirisi

Homeros'un Odysseia' sının Yunancadan Latinceye, MÖ 240 yılına kadar uzanan, serbest çeviri yöntemiyle çevirisidir (Hatipoğlu, 2021).

Milattan sonraki dönemlerde özellikle 1. ve 2. yüzyıllarda Hristiyanlık üzerine İbraniceden ve Aramiceden Yunancaya çeviri hareketi yoğunlaşmıştır. 4. Yüzyıllarda da İncil (Yeni Ahit) Jerome tarafından Yunancadan yeniden Latinceye çevrilmiş, ancak bu çeviri kabul görmemiştir (Paz, 2015, s.11-12). Orta Çağ döneminde birebir çeviri yöntemine başvurulmuştur. 1635 yılında da Fransızcada karşılığı olmayan kelimelerin çevirisinde yabancı kelimelerin yerelleştirilmesine başvurulmaya başlanmıştır (Paz, 2015, s. 13).

16. yüzyılda çeviri üzerine yazılan ilk yazılar arasında Cicero'nun kelimesi kelimesine çevirmeye ihtiyaç duymadığını ve anlatının bütünlüğünü korumayı tercih ettiğini belirttiği tek satırlık bir notu "Je n'ai pas cru necessaire de rendre mot pour mot; c 'est le ton et la valeur des expressions dans leur ensemble que j 'ai gardes" (Ballard, 2003, s.24) yer almaktadır. Bu notun Türkçe çevirisi "Kelimesi kelimesine çevirmeye gerek duymadım; ifadelerin tonu ve değeri bir bütün olarak tuttum" demektir.

Sadece kutsal kitapların basılmasında kullanılan matbaanın gelişmesinden sonra çeviri de gelişmeye başlamıştır. Çeviri üzerine *La Manière De Bien Traduire Une Langue En Autre* adlı çalışmasında Etienne Dolet çevirinin beş temel ilkesini önermektedir:

1-Çevirmen içeriği ve amaçlanan anlamı anlamalıdır.

2-Her iki dile de hâkim olmalıdır.

3-Birebir çeviriden kaçınmalıdır.

4-Hedef kitlenin anlayabileceği ifadeler kullanmalıdır.

5-Yazarın üslubuna sadık kalmalıdır. (1540, s.13-20)

Bireysel düzeyde ortaya çıkan ve yüzyıllarca bu şekilde devam eden çeviri kuramı da bu ilkelerle kurulmuştur. 17.yüzyılda da John Dryden tarafından üçüncü çeviri yöntemi olarak öykünme yoluyla çeviri eklenmiştir. Çeviribilimin doğuşu bu yüzyılda gerçekleşmiştir "Çeviri üzerine ilk kuramsal kitap, 1660 yılında *Règles De La Traduction Ou Moyens D'apprendre De Traduire* adıyla Gaspard de Tende (1618-1697) 'a aittir" (Genç, 2019, s. 23). 18. yüzyılda bir "yorumlama sanatı" olarak tanımlanan çeviri, birebir çeviri yöntemi serbest çeviri yöntemi karşısında yenilmiştir. Çevirinin bu yeni kavramları kazanması Madame de Staël (1766-1817)'in Alman kültürü üzerine 1810 yılında yayımladığı *De L'Allemagne* isimli eseri ve Chateaubriand (1728-1846)'ın çeviride izlediği kendi yöntemi

üzerine 1828 yılında yayımladığı makale sayesinde gerçekleşmiştir (Paz, 2015, S. 45). Çevirinin kazanmış olduğu yeni kavramlarla sahip olduğu stratejiler ve kuramlar sayesinde artık bir hareket değil bir bilim dalı olarak 19. yüzyıllarda devam etmiştir.

Türk dünyasında çeviri hareketine bakıldığında, Sergül Vural Kara'nın 2010'da yayınlanan *Tarihsel Değerlendirmeler Işığında Türkiye'de Çeviri Etkinliği* isimli makalesinde belirtiğine göre Türkiye'de çeviri Uygur (745-840) döneminde başlamış ve ana konusu dinsel içerik Budizm, Maniheizm ve Hristiyanlık üzerine olmuştur. 8. ve 13. yüzyıllar arasında yapılan bu çevirilerin kaynak metne ve dini temalara odaklandığı tespit edilmiştir. Bu birebir çeviriler Uygur dili üzerinde olumsuz bir etki yarattığına da değinmiştir. İslam döneminde de dini yazıların birebir çevrilmesi sonucu Arapça kelimeler ve ifadeler Türkçeye yerleşmiştir (2010, s.02). 13. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar uzanan Osmanlı döneminde çeviri, politika ve ticaret faaliyetlerinde yer almıştır. 18. yüzyılın sonlarında Türkiye'de Lale Devrinde bilimsel çeviri hareketi başlamış, Lale devrinden sonra da Tanzimat Döneminde (1860-1895) Fransızcadan edebi yazınlar üzerinde bilinçli yöntemsel çeviri eğilimi başlamıştır. 1923 tarihinde başlayan Cumhuriyet döneminde ise çevirinin temel ilkelerine yönelim başlamış, yeterli ve kabul edilir kavramları da yer almıştır.

Arap dünyasında çeviri hareketine bakıldığında, Abdülhalim Al-Najjar 'ın Arapçaya çevirdiği Carl Brockelmann (1898)'ın "*Arap Edebiyatı Tarihi*" adlı eserin dördüncü kitabının "çevirmenler" bölümünde belirtiğine göre: Büyük İskender (MÖ 336- 323) döneminde Suriye'deki manastırlarda ve Mezopotamya'nın Harran şehrinde teoloji, felsefe ve tıp alanlarında Yunancadan çeviriler yapıldığı; en eski Arapça çevirinin Antakya Patrikhanesi kaynaklı İncil çevirisi olabileceği; Din dışı bilinen en eski Arapça çeviri Emevî dönemine dayanan *Yıldızların Sırlarının Anahtarı* çevirisinin olduğu; Emevîlerin (661-750) döneminde tıbbi dokümanların ve simya üzerine çeviri hareketinin başladığı (El-Najjar, Çev. 1996, s.89-90) bilgisi verilmiştir.

Arap kültürü Abbasi dönemine gelinceye kadar siyasi, ekonomik, askeri ve kültürel açıdan iç erklerin zirvesini yaşayarak adeta doyuma ulaşmış ve Abbasilerin (750 – 1258) döneminde çeviri faaliyetleri Mezopotamya, Mısır, Asur, Yunan ve Hint medeniyetlerinin düşünsel ve bilimsel ürünlerinin çevrilmesine yönelme yoğunlaşılmıştır. Abbasilerin çeviri faaliyetlerine yönelik tutumu, insan dünyasını etkileyecek bir kültürel aktarıma yol açmıştır (Dağbaşı, 2013, s. 02).

Mustafa Abdülhamid (1978)'in yayımladığı *El-Cahiz'in Çeviri Kuramı (* نظرية الجاحظ في

الترجمة) adlı kitabında dini ve kültürel açıdan kabul edilmeyen fikir ve görüşler birebir çeviri yoluyla aktarıldığını belirtmiştir. Abbasî döneminde (750-1517) İbnu'l-Mukaffa'nın Farsçadan Arapçaya *Kelile ve Dimne* (كليلة ودمنة) eserinin çevirisi serbest çevirinin ilk örneği sayılabilir. Birebir çeviri yöntemi ve çıkarma tekniği ışığında yapılan çevirileri inceleyen ve tek dil bilen yazar El-Cahiz (767-777), çeviri üzerinde bazı düşüncelerini dile getirerek Arap dünyasında ilk çeviri kuramını oluşturmuştur:

1.Çevirmen her iki dili de çok iyi bilmeli,

2.Kaynak ve erek metinlerin dil yapısına dikkat edilmeli,

3.Kaynak metnin şekli korunmalı,

4.Kaynak ve erek toplumun kültürlerini iyi bilmeli,

5.Kaynak metindeki anlamın aktarılmasına özen gösterilmeli,

6.Konuya bağlı uygun çeviri yöntemi uygulanmalıdır (s.42-50).

Yeni çağda, Tüm dünyada çeviri tanımı üzerinde kullanılan ifadelerde erek toplumun kültürü yer almaya başlamış ve çeviri "başka bir dilde/kültürde bir temsil oluşturmak, başka bir dilde önceden var olan bir metin, başka bir kültüre ait olması ve onun içinde belirli bir konum işgal etmesi" (Gideon, 1995, s.86) olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Mehmet Hakkı Suçin (2013) çeviri üzerine kaleme aldığı eserine *Öteki Dilde Var Olmak* başlığını vererek çeviriyi en kısa şekilde ifade etmiş ve tanımlamıştır.

2.2.Çeviribilim Kavramı

Holmes 1972'de katıldığı Üçüncü Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Kongresinde *Çeviribilimin Adı ve Doğası* başlıklı sözlü sunumunda, çeviri ile ilgili yarı özerk bir disiplin tasavvur etmiştir. Holmes'in fikirlerinden yola çıkarak Gideon Toury' nin 1995 yılında yayınladığı *Descriptive Translation Studies And Beyond* adlı kitabında öne sürdüğü tam ölçekli bir bilimsel disiplin sayesinde çeviri bir bilimsel boyut kazanmıştır. 20.yüzyılda çeviribilimin doğuşu, eskilerden beri gelen çeviri kavramını oluşturan kişisel fikirleri disiplinli kuramlar çatısı altında bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Holmes'e göre Çeviribilim, her bilim dalında olduğu gibi kuramsal ve uygulamalı olmak üzere iki alandan oluşmaktadır. Kuramsal çeviribilim çeviri faaliyetini tanımını ve ilkelerini ele almakta, uygulamalı çeviribilim ise çeviri ilkelerinin uygulanmasını ve çeviri eleştirisini üzerinedir

(Guidère. 2016, s.11). Çeviribilim kuramsal alanının oluşumu ve gelişimi, yıllar boyunca çeviri deneyimlerine dayanan bir bilim dalı olarak gözlem, hipotez ve doğrulama aşamalarından geçmektedir (Guidère. 2016, s.13). Betimleyici kuramlar bu bilimin kuramsal alanını oluşturmaktadır. Gideon Toury'nin benimsediği *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* da çeviribilimin betimleyici kuramı yaklaşımlarından birisidir.

Bu çalışmada çeviri eleştirisi Gideon Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* ışığında ele alınmıştır.

2.2.1. Erek Odaklı Çeviri Kuramı

James Holmes 'in çeviriye sağladığı bilimsel yaklaşımdan yola çıkarak Even-Zohar ile Çoğul Dizge Kuramının temellerini atan Gideon Toury daha sonra *Erek Odaklı Çeviri Kuramını* benimsemiştir. Erek kültür odaklı çevirinin kuramsal çerçevesini oluşturan Gideon Toury sosyal çevrenin etkisini öne çıkarak, yazınsal çevirinin üzerindeki sınırlılığı kaldırarak daha kapsamlı ve geniş bir anlam katmıştır.

Zaman içerisinde değişen ve farklılık gösteren farklı toplumların gelenekler ve kültürleri ışığında sosyo-kültürel dayanımlı çevirinin kuram ve uygulamaları çerçevesinde gerçekleştirilmekte olan çeviri kapsamında Toury *Norm* kavramını öne sürmüştür. Toury tarafından: "bir topluluk tarafından paylaşılan genel değerlerin -doğru ve yanlış, uygun ve uygunsuz olan gibi- yapılması gerekeni, yasak olanı ve hoş görüleni belirleyen özel durumlarda kullanılmak üzere uygun yönergelere çevrilmesi" olarak tanımladığı norm kavramı, kısaca, yazınsal çeviri sürecinde erek toplumun sosyo-kültürel değerlerini inceleyen bir araçtır (Toury, 1995, s.54-55).

Toury'in öne sürdüğü betimleyici çeviri çalışması *öncül normlar, süreç öncesi çeviri normları ve çeviri süreci normları* olarak üç aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada hangi metnin çevrileceğine (kaynak metin), ikinci aşamada ise, seçilen metnin hangi dilden çevrileceğine (kaynak dil) karar verilir. Üçüncü aşamada çeviri sürecinde nasıl bir yol izlenileceğine karar verilir. *Erek Odaklı Çeviri Kuramında* erek toplum ön planda geldiğinden dolayı, erek kültürde metnin yeniden oluşturulması yönünde izlenecek iki aşama belirlenmiştir: *Matriks ve Metiniçi normlar.* Metinde yapılacak ekleme, atlama, yer değiştirme ve bölümleme açısından uygulanacak değişiklikler "Matriks normlar" belirlendikten sonra, "metinsel-dilsel normlar" aşamasında kaynak metnin hitap edeceği erek toplumu kültürü ışığında erek dilin kullanımı ve uygulama yöntemi belirlenir.

Toury' nin betimleyici çeviri çalışması kavramında *"çeviriler çeviri ürünüdür"* anlayışı hâkim olması ile çevirmenler tarafından çeviri sürecinde alınan kararlar sonucunda elde edilen çevirilerde başarı oranı değişkenlik göstermektedir. Toury, çevirinin yeterlilik oranını ölçmek adına, üç aşamadan oluşan betimleyici çeviri araştırmaları yöntemini öne sürmüştür:

1.Öncelikle çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir.
2.Kaynak ve erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaymaları saptanır, her iki metinden seçilecek ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve altta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır.
3.Gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır (Munday, 2001, s.112).

Yapılacak araştırmalar sonucunda kaynak metnin normlarına daha yakın bulunan çeviri yeterli, erek metnin normlarına daha yakın bulunan çeviri ise kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir.

2.3.Çeviri Stratejileri

Strateji kavramı, genel anlamında, belirli bir ereke ulaşmak için yol ve yöntem bulma ve uygulama sanatıdır. Çeviri stratejisi, bir metnin dilbilimsel, psikolojik ve kültürel açıdan çözümlemesi sonrasında çevirmen tarafından oluşturulan dışa aktarım politikasında izlenen yöntemdir. Suçin (2013)'nin *Öteki Dilde Var Olmak* kitabında çeviri stratejisini "çevirmenin metni çevirmeden önce okuma sırasında ve çeviri yaptığı süreçte, çevirinin amacına ve normlarına göre belirlediği bir dizi seçenekleri ve kararları'' (s.201) olarak tanımlamıştır. Kaynak kültür odaklı çeviride uygulanacak stratejiler Hervey ve Higgins tarafından yabancılaştırma, öykünme, kültürel ödünçleme, iletişimsel çeviri ve yerelleştirme olarak belirlenmiş ve kaynak metinden artan uzaklaşma derecesine göre sıralanmıştır (Suçin, 2013, s.202). Erek odaklı çeviride çevirmenin strateji seçimi bu sıralamayın sonundan başına doğru ilerleyerek öncelik verilir.

Vinay ve Darbelnet, sistematik bir kategorizasyon yapmak adına, çeviri stratejilerini, genel ve alt stratejiler (işlemler) olarak sınıflandırmışlardı. Doğrudan çeviri stratejisinde ödünçleme, öykünme ve bire bir çeviri işlemleri, dolaylı çeviri stratejisinde dönüştürüm, ayarlama, eşdeğerlik ve uyarlama işlemleri uygulanır.

Perihan Yalçın (2015) *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulamaları* kitabının altıncı bölümünde genel stratejiler başlığı altında Mona Baker tarafından belirtilen ve diğer çeviri stratejilerini şu şekilde yer almaktadır:

1.Yabancılaştırma yoluyla çeviri:

Kaynak metindeki dilbilgisi ve toplum kültürün erek metinde yer alarak yabancı bir kültüre ait olduğunu belirtmek ve bu kültürü erek topluma tanıtmak adına önemli bir stratejidir.

2.Öykünme yoluyla çeviri:

Kaynak metinde geçen bir sözcüğü ya da bir ifadeyi erek metne geçmesine öykünme denir. Başka bir deyişle kısmen yabancılaştırma, ama zamanla bu öykülenen unsur erek dil ve kültürün bir parçası da olabilir.

3.Yerlileştirme/ Yerelleştirme yoluyla çeviri:

Kaynak metindeki yabancı unsurları erek metne taşımak yerine yerli unsurların kullanılmasına yerlileştirme denir.

4.Kültürel Ödünçleme yoluyla çeviri:

Kaynak metindeki kültürel bir unsurun erek metne uyarlanmadan olduğu gibi geçmesine kültürel ödünçleme denir.

5.Telafi (ikame) yoluyla çeviri

Kaynak metindeki bir sözcüğün erek metne tipografik özelliklerden yararlanarak çevrilmesi. Bu strateji erek metnin dilsel kısıtlamaları sorununa karşı çözümsel bir yöntemdir.

6.Özelleştirme yoluyla çeviri (Alt anlamlı çeviri):

Kaynak metindeki üst anlamlı bir unsurun erek metne bir alt anlamlı bir unsurla değiştirerek çevrilmesidir.

7.Genelleştirme yoluyla çeviri (Üst anlamlı çeviri):

Bir önceki stratejinin tersine, kaynak metindeki alt anlamlı bir unsurun erek metne üst anlamlı bir unsurla değiştirerek çevrilmesidir.

8.Açımlama yoluyla çeviri:

Kaynak metinde yer alan yabancı unsurların erek metnin dil veya kültüründe yer almadığında dilsel eklemelerde bulunup açımlama yaparak çevrilmesidir. Açımlama stratejisi ya metin içinde ekleme yaparak ya da metin dışında bir dipnot ekleyerek

gerçekleşmektedir.

9.Ekleme (genişletme) yoluyla çeviri:

Kaynak metinde bulunmayan unsurların erek metinde yer almasına genişletme denir.

10.Çıkarma (daraltma) yoluyla çeviri:

Kaynak metindeki bir sözcüğün, bir ifadenin ya da kültürel bir unsurun erek metinde yer almamasıdır.

11.Çıkarım yoluyla çeviri:

Çevirmenin kaynak metinden çıkarmış olduğu anlamı erek metne geçirmesidir.

12.Yer değiştirme yoluyla çeviri:

Kaynak metindeki cümlenin erek metne dilbilgisel olarak farklı bir şekilde oluşturulmasıdır.

13.Uyarlama yoluyla çeviri:

Kaynak metnin erek dilde yeniden yazılmasına uyarlama denir.

14.Standartlaştırma yoluyla çeviri:

Uyarlama yönteminin tersi olarak bilinmektedir.

15.Perspektif kaydırma (değiştirme) yoluyla çeviri:

Kaynak metindeki yabancı dil ve kültürel unsurların erek metne yerli kültürel unsurlarla değiştirerek çevrilmesidir.

16.İletişimsel çeviri:

Kaynak metindeki kültür odaklı sözcüklerin erek metne erek dildeki karşılığı verilerek çevrilmesidir.

17.Birebir (sözcüğü sözcüğüne) çeviri:

Erek metnin dilbilgisel ve toplum kültürü özellikleri göz ardı ederek kaynak metnin sözcüğü sözcüğüne çevrilmesidir.

Bu çalışmada yukarıdaki çeviri stratejiler ışığında inceleme yapılacaktır.

2.4.Çeviri Eleştirisi

Sürekli gelişen çeviri olgusunun kendi kuramlarını ve stratejilerini geliştirmeye başlaması,

çeviri eleştirisinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çeviri eleştirisinin çalışma alanı çeviri eserlerin incelenmesinden oluşmaktadır. Bu incelemenin sonuçları çeviribilimin uygulama alanının gelişmesine önemli ve etkili bir katkı sağlamaktadır. Farklı çevirmenler tarafından farklı yöntemlerle çevrilen eserin çeviri yazıları bire bir aynı değildir ve öyle olması beklenmemektedir. Bu farklılıktan, çeviriler arasındaki farklılıkları tespit etmek ve değerlendirmek için çeviri eleştirisine yönelik bir eğilim ortaya çıkmış ve giderek daha gerekli hale gelmiştir. Aslında her çevirmen, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, dilbilimi ışığında kullandığı dile kendi kimliğini ve kültürünü katmaktadır. Her dil bir kültürdür ve iki farklı dil, iki farklı kültür ve iki farklı düşünce biçimidir. Bir çevirmenin iki farklı dil arasında köprü oluşturması, onun canlı bir sözlük olarak değerlendirilebileceği anlamına gelmez. Özellikle edebi yazılarda çevirmen, çevrilen metnin asıl yazarının diğer dildeki temsilcisi olarak, metni hem kendi kültürü ve dilbilgisi kuralları çerçevesinde hem de yazarın benliği, düşünce tarzı, cümle kurma üslubu ve okurda yaratmak istediği psikolojik etki gibi ana hatlarda hiçbir değişiklik yapmadan erek dilde yeniden oluşturmaktadır.

Çeviri eleştirisi, kaynak ve erek metin arasında geçiş sırasında çevirmenin aldığı kararlara değinerek çeviri üzerinde bir inceleme ve değerlendirme çalışmasıdır. Değerlendirme sonucu esas alınan çeviri kuramına göre ve eleştiri açısına göre değişmektedir. Çevirinin başarısı, kaynak metnin dokunulmaz olduğu dönemlerde kaynak metne sadık kalmasına bağlıyken, yeni çağda erek toplumun kültürüne uygunluğu esas alınmaktadır.

Toury'nin karşılaştırmalı çeviri eleştirisinin süreci, Burçoğlu (2010)'nin belirtiğine göre:

a)Aynı kaynak metinden yapılmış çeviriler arasında,

b)Farklı çevirmenlerin, aynı yıllarda veya farklı dönemlerde aynı erek dile yapmış oldukları çeviriler arasında,

c)Çeviri sürecinin- eğer saptanabilirse- çeşitli aşamaları arasında,

d)Aynı çevirinin- eğer varsa- çeşitli baskıları arasında,

e)Aynı metnin farklı dillere yapılmış çevirileri arasında olacaktır (s.17) şeklinde aşamalarla ilerlemektedir.

Yücel (2007), *Tarihsel ve Kuramsal Açıdan Çeviri Edimi* kitabında, çeviri eleştirilerinde, artık kaynak ve erek metin arasındaki farklılıklar değil '' sosyo-kültürel, siyasal, ekonomik gibi bir takım metin dışı etmenler'' (s.46-47) ön plana alınmış olduğunu belirtmiştir.

Bilimsel çeviri eleştirisi, Yalçın (2015)'nın belirtiği üzere kaynak metnin diğer metinlerle

olan bağlantısını, kaynak metin okuru ile erek metin okuru arasındaki ilişkiyi betimlemektedir (s.83).

2012'de Tülay Yılmaz'ın *Michael Ende' nin Momo Adlı Eserinin Türkçe Çevirisine Eleştirel Yaklaşım* başlıklı yüksek lisans tezinde, bu bilimsel çeviri eleştirisinin aşamaları şu şekilde sıralanmıştır:

1."Kaynak ve erek metnin yapı, anlam ve kullanım bağlamları açısından betimlenmesi
2.İki metnin bu özellikler açısından karşılaştırılması
3.Sorun ve çözümlerin tartışılması
4.Kaynak ve amaç metnin yazın gelenekleri içindeki yerinin belirlenmesi
5.Varsa aynı metnin başka çevirilerinin karşılaştırılması
6.Varsa ölçüt kabul edilen bir çeviri ile karşılaştırılması
7.Çevirinin yeterlilik ve kabul edilebilirlik ekseninde değerlendirilmesi" (s.41-42).

Bu çalışmada, karşılaştırmalı çözümleme tekniği tercih edilmiştir. Toury' nin çeviri araştırmasına dayanarak çeviri yeterlilik ve kabul edilebilirlik eksenlerinde değerlendirilmiştir.

Çeviri eleştirisinin amacı, çevirmenin çeviri sürecinde uygun gördüğü kararları sorgulamak değil, çevrilen metni değerlendirmektir.

BÖLÜM III

ROMAN

Roman kavramı, özellikleri, edebiyattaki yeri ve Kültür kavramından hareket ederek ve edebiyat-kültür ilişkisine değinerek roman-kültür arasındaki ilişkinin ele alınması etkili olacaktır. Bu bağlamda, bu bölümde edebiyat-kültür-roman üçlüsü arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

3.1Roman Kavramı

Roman kelimesi, Latincede "roma dili'' anlamına gelmektedir. Roma halkının kullandığı bozulmuş Latinceye verilen bu ad daha sonra bu halkın ilk destan ve öykülerine daha sonra da edebi yazılarına verilmiştir. Larousse (2023) sözlüğündeki roman şu şekilde tanımlanmaktadır:

> "Langue dérivée du latin, qui était parlée entre le Ve et le Xe s. dans l'ensemble de la Romania (par opposition au latin, qui restait la langue écrite) et qui se différenciait selon les régions ou elle était parlée en gallo-roman, hispano-roman, italo-roman, etc.''

Latince kökenli olduğu, 5. ve 10. yüzyıllar arasında Romanya genelinde konuşulan (yazı dili olarak kalan Latincenin aksine) ve kullanıldığı bölgelere göre farklılık gösteren, Gallo-Romanca, Hispano-Romanca, Italo-Romanca ve böylesi gibi bir dil olduğu belirtilmiştir. Edebi bir tür olarak bakıldığında, "Œuvre d'imagination constitué par un récit en prose d'une certaine'' (Larousse, 2023) birisi tarafından düzyazı biçiminde yaratılmış kurgusal bir hikayedir.

Arapçada roman kelimesi (Ar.: رواية, rivâye, Tr.: roman) anlamına gelmektedir. Sözlükte "sulamak, nakletmek" anlamına gelen rivayet kelimesi cahiliye döneminde şiiri ezbere nakletmek anlamında kullanılmıştır. Emevî döneminin ilerleyen yıllarında rivayet, edebî eserlerin sözlü aktarımını ifade etmeye başlamış, daha sonra modern Arap edebiyatında

yazılı tür olan "roman"ı ifade etmek için kullanılmaya başlanmıştır.

Türkçede uzun hikâye ile eşanlamlı olan “roman’’ kelimesi, Tanzimat Döneminde bir edebi türün adı olarak Fransızcadan Türkçeye geçmiştir. Roman kelimesi, edebi bir terim olarak TDK (2023) elektronik sözlüğünde "insanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür." olarak tanımlanmaktadır. Roman, uzun düzyazı biçimindeki kurgusal bir edebi türdür. Bu türün ana konusu insan ve onun iç ve dış dünyasıdır; duyguları, düşünceleri ve ilişkileridir.

Roman, 11. yüzyılda ortaya çıkmış ve 16. yüzyılda Rabelais’nin Gargantua’sı sayesinde dikkatleri üzerine çekmiştir. 17. yüzyılda ise, günlük yaşamın diliyle karmaşık bir kurmaca anlatan bir hikâye olarak görüldüğü için kilise tarafından değersiz ve eğlence amaçlı olarak eleştirilmiştir. *Traité De L'origine Des Romans* çalışmasında Pierre-Daniel Huet roman türünü savunmuştur ve edebi değer kazanmasını sağlamak için bazı yönlendirmelerde bulunmuştur. Huet, roman türünün estetik ve etik bir anlayış çerçevesinde yeniden yaratılması için önerdiği strateji; düzyazı halinde, ana başlık altında bölümler halinde, dil kurallarına göre, sanatsal ve hayal ürünü bir aşk hikayesi anlatılarak yazılmalıdır (Esmein, 2004, s.417-436).

Bu dönemde, romanda mizah ve eğlence yavaş yavaş yerini gerçekçiliğe ve ahlaki değerlere bırakmaya başlamıştır. Roman, sonraki dönemlerde eğitim ve felsefi akımlara bağlı olarak çeşitlenmeye ve gelişmeye devam etmiştir. Dünyada en eski örneği ise 11. yüzyılın başına ait Japonyalı Murasaki Şikibu tarafından yazılan *Genji’nin Hikayesi*[1]’dir. Bundan 600 yıl sonra Madame de la Fayette tarafından yazılan *La Princesse De Clèves,*[2] ilk başarılı modern roman örneği olarak kabul edilmektedir.

Aksoy (1999)’un belirttiğine göre, Lukacs’in 1920'de yayınlanan *Roman Kuramı* adlı kitabında yer alan "tinsel bilimlere özgü" anlama yöntemine dayanarak romanı üç sınıfa ayırmıştır:

1-“Soyut İdealizmin Romanı: dış dünyanın karmaşık yapısı karşısında kahramanın daralan bilincinin belirlediği roman.

[1] İlk Japon romanıdır. Japonya İmparatorluğu sarayındaki gerçek karakterlerin hayat hikayelerini anlatmaktadır ve içerdiği detaylar ile ait olduğu dönem ile ilgili önemli bir referans teşkil etmektedir.

[2] 1678 yılında yazılan bu eser, Fransız edebiyatında modern roman akımının ilk örneği ve ilk psikanalisttik roman olarak bilinmektedir.

2-Psikolojik Roman: İç yaşamı çözümleyen bu romanı belirleyen, kahramanın dünya karşısında daha geniş bir bilinçle yer almasıdır.

3-Eğitici Roman: Bu tür romanı belirleyen, gerçek değerleri aramaktan vazgeçen kendi bilincinin sınırlamasıdır." (s.80).

Roman, gerçeklikten esinlenen bir hayali ürünü kurma ve sunma sanatıdır. Bu sanatın temel konusu insanoğlunun iç ve dış dünyası arasındaki ilişkisidir. Düzyazı anlatımlı (nesir) türünden olan yazılarda betimleme tekniğinin kullanılması çok önemlidir. Kurgusal ürünü okurun zihninde canlandırır; mekân, hava durumu, çevre ve kişilerin fiziksel ve ruhsal özellikleri detaylı bir şekilde anlatılır. Olayların gelişmesinin anlatımında betimleme tekniği yanı sıra diyalog tekniği de kullanılmaktadır. Tiyatro türündeki yazılarda karakterin kendi içinden geçenleri ve düşüncelerini monolog yoluyla sunulurken, romanlarda yazar tarafından anlatılmakta ve açıklanmaktadır. Böylece, romanın neden hikâye türünden daha uzun ve daha çok sayıda sayfalardan oluştuğu bilgisi netleşmiştir. Genel olarak, hikâye türünün aksine romanın yazarı, yazıldığı yıl ve yayınlandığı tarih bilinmektedir. Roman türü şiir, masal ve diğer edebi türlerden ayırt edici özelliklere sahiptir. Absürd akımın yirminci yüzyılda yazılmış en önemli eserlerinden biri olarak kabul edilen ve bu çalışmada incelenen Albert Camus'nün *Yabancı* isimli eseri roman türünün özelliklerini taşımaktadır.

3.2Roman Türünün Özellikleri

Her edebi türün kendine has özellikleri bulunmaktadır. Bu çalışmanın konusu bir roman olduğundan roman türünün genel özellikleri sonra da incelenen Albert Camus'nün *Yabancı* isimli eseri ait olduğu ve taşıdığı roman türünün özellikleri hususunda ele alınmıştır.

Roman yazı türünün özellikleri biçimsel ve içeriksel olarak ikiye ayrılmaktadır:

1.Biçimsel özellikler:

Uzun olduğu ve birçok sayfaya yayılan bölümlerden oluştuğu, yer yer diyalogların da yer aldığı bu bölümler genel olarak düzyazı tarzında olmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan Albert Camus (1942)'nün *Yabancı* isimli romanın biçimsel özellikleri şu şekildedir: her biri beş alt bölümden oluşan ve 96 sayfayı kapsayan iki ana bölümden oluşmaktadır.

2.İçeriksel özellikler:

Romanın ögeleri (kişi, zaman, yer, olay örgüsü), teması ve anlatıcı bakış açısı romanın içeriksel özelliklerini oluşturmaktadır.

*A.*Ögeler, tema ve anlatım üzerinden ayırtıcı özellikler kaydedilmektedir. Roman dört temel ögeden oluşmaktadır kişi, zaman, yer ve olay örgüsü:

oKişi: Romanda bir veya birden fazla ana karakterin yanı sıra çok sayıda kişiler bulunur. Bu kişilerin fiziksel ve ruhsal özellikleri, ahlaki değerleri, düşünceleri, hareketleri, işaretleri ve yüz mimikleri anlatılır.

oZaman: Romanda olaylar belirli ya da belirsiz geniş bir zaman diliminde, bazen geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanları arasında geçişlerle ilerlemektedir.

oYer: Olayların gerçekleştiği yerler belirtilir ve ayrı ayrı detaylı bir şekilde tasvir edilmektedir.

oOlay örgüsü: Romanı oluşturan olay dizgesi serim, düğüm ve çözüm şeklinde ilerlemektedir.

İncelenen Albert Camus (1942)'nün *Yabancı* isimli romanın içeriksel özellikleri:

●*Karakterler:* (Meursault, Marie, Concierge, Raymond, Salamano, Masson, Le prêtre, L'avocat, Le procureur, Le juge d'instruction ...)

●*Zaman:* (Aujourd'hui, maman est morte. J'ai pris l'autobus à deux heures.) (1942, s.4-5), (il faisait très chaud (1942, s.4-7), Le ciel était déjà plein de soleil (1942, s.13), l'été (1942, s.65)

●*Yer:* (Marengo, Alger, L'asile de vieillards, restaurant, bureau, cabanon, la plage, prison, Palais de la Justice.)

●*Olay örgüsü:*

- Roman (Fr. *Aujourd'hui, maman est morte* = Tr. Bugün annem öldü) cümlesiyle başlar. Ölen annesine veda etmeyi kabul etmeyen Meursault, cenazenin ertesi günü yüzmeye gider. Bir zamanlar işten tanıdığı ve hoşlandığı Marie ile yüzme havuzunda karşılaşır. Birlikte yüzüp, komedi bir film izlerler. Pazartesi günü, sevdiği kız tarafından terk edilen komşusu Raymond ondan kızın kendisine geri dönmesini sağlayacak bir mektup yazmasını ister ve Meursault kabul eder. Kız geri döndüğünde Raymond intikam planını uygulamaya koyar ve kızı döver. Polis karakolunda Meursault komşusu lehine ifade verir. Bu iyiliğin karşılığında Raymond, Meursault ve Marie'yi arkadaşına ait deniz kenarındaki bir dağ evine davet eder. Davet günü tatile giden Meursault, Marie ve Raymond'ı bir Arap grup takip eder. İntikam

peşinde koşan bu grup, Raymond'ın dövdüğü genç kızın kardeşi ve arkadaşlarından oluşmaktadır. Sahilde karşılaşırlar ve Meursault, daha önce elinden kaza çıkar diye Raymond'dan aldığı silahla Arap'a dört kez ateş eder. Birinci bölüm Meursault'nun beş kurşun sıkarak bir Arap'ı öldürmesiyle "*j'ai crispé ma main sur le revolver. La gâchette a cédé, j'ai touché le ventre poli de la crosse et c'est là, ...Alors, j'ai tiré encore quatre fois sur un corps inerte où les balles s'enfonçaient sans qu'il y parût''* (s.47-48) son bulmaktadır.

- İkinci bölüm boyunca Meursault' nun sorgu ve yargılama sürecini, hapishanede günlerini nasıl geçirdiği anlatılmaktadır. Mahkemenin son oturumunda Meursault hakkında idam cezası kararı çıkar "*le président m'a dit dans une forme bizarre que j'aurais la tête tranchée*''

(1942, s.83). Bu karara isyan eden Meursault kendi hayatını ve hayatın anlamını sorgulamaya başlar. Bu sorgulama sonucunda kendi hayatını kendi isteğine göre, özgürce yaşadığı için kendi adına mutlu olur.

B.Tema:

Roman tema bakımından zengin olup, ana tema ve yan temaları içermektedir. Bir kişinin hikâyesi anlatılabilir, eğitim, felsefe ve din konularındaki yaklaşım ve bakış açılarından da söz edilebilir. Bu çalışmada ele alınan romanda Raymond ve Salamano gibi yan karakterlerin hikayeleri ve absürd akımının ölüm, saçmalık ve varoluşçuluk kavramları yer almaktadır.

C.Anlatı bakış açısı:

Romanda yazar anlatıcıdan farklıdır, olaylar 1. tekil kişinin ya da 3.tekil kişinin ağzından anlatılır. Romanda olayları kimin anlattığına bağlı olarak üç anlatı bakış açısı mevcuttur:

oKahraman Bakış Açısı: günlük, hatıra defteri gibi yazılarda yazar-anlatıcı-kahramanın ve otobiyografide ise anlatıcı-kahramanın ağzıyla anlatılmaktadır. Bu bakış açısında "ben" eki kullanılmakta ve odak merkezinde kahramanın kendisi yer almaktadır.

oGözlemci Bakış Açısı: Anlatıcı, olaylara dışarıdan bakan, insanların neler yaşadığını, duygularını bilmeyen, gelecekte ne olacağına dair hiçbir bilgisi olmayan tarafsız bir tanığın bakış açısıyla olayları anlatır. Bu bakış açısında 3. şahıs eki kullanılmaktadır, çevre ve olay odak merkezidir.

oİlahi (Tanrısal-Hâkim) Bakış Açısı: Anlatıcı her yerdedir; geçmiş ve gelecek hakkında bilgi verir, kişilerin iç dünyasında nelerin geçtiğine hâkim bir tanrı gibidir. Bu bakış açısında

3. şahıs eki kullanılmaktadır, kişi odak merkezidir.

İncelenen Albert Camus (1942)'nün *Yabancı* isimli romanında anlatıcı kahraman bakış açısında 3 önemli nokta bulunmaktadır:

● Romanın ilk yedi satırında yazar-kahraman-anlatıcı ağzından anlık anlatım:
●"Aujourd'hui, maman est morte. J'ai reçu un télégramme...Je prendrai l'autobus à deux heures et j'arriverai dans l'après-midi. Ainsi, je pourrai veiller et je rentrerai demain soir'' (1942, s.4).

●8. satırdan sonra, anlatıcı-kahraman ağzından günlük tarzda anlatım:
●(J'ai demandé ... J'ai pris l'autobus à deux heures. J'ai mangé (1942, s.4), c'est aujourd'hui samedi (1942, s.16), Aujourd'hui j'ai beaucoup travaillé au bureau (1942, s.21), J'ai bien travaillé toute la semaine ... Ce matin, Marie est restée (1942, s.29), Raymond ... m'invitait à passer la journée de dimanche dans son cabanon (1942, s.33).)
●III; (À sept heures et demie du matin... Après un peu de temps (1942, s.65), Après cinq minutes de suspension (1942, s.72), En sortant du palais de justice., j'ai reconnu un court instant l'odeur et la couleur du soir d'été. (1942, s.76))
●IV; (il demandait le renvoi à l' après -midi. La cour y a consenti. (1942, s.80))

●IV bölümden sonra, 2: III-IV hariç otobiyografi tarzında:
●(Le dimanche, j'ai eu de la peine à me réveille (1942, s.38) Tout de suite après mon arrestation, j'ai été interrogé plusieurs fois. Huit jours après (1942, s.50), Quand je suis entré en prison, j'ai compris au bout de quelques jours que (1942, s.57), Les premiers mois ont été durs (1942, s.61), Pour la troisième fois, j'ai refusé de recevoir l'aumônier...Toutes mes journées se passent à regarder sur son visage. (1942, s. 85).)

3.3Edebiyatta Romanın Yeri

Edebiyat kelimesi, Arapçadan Türkçeye geçen ve TDK (2023) sözlüğünde olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın olarak tanımlanmaktadır. Fransızcada eş anlamlı kelime; *littérature,* Latince *litera:* harf kelimesinden türetilmiş, *Le Robert* Micro (2002, s.773) "les œuvres écrites dans la mesure où elles portent la marque de préoccupations esthétiques; les connaissances, les activités qui s'y rapportent'' sanatsal ölçü çerçevesinde yazılan eserler; bilgiler, içerdiği faaliyetler olarak tanımlanmaktadır.

XII. yüzyılda Fransızcada yazılı şey anlamında kullanılmaya başlayan *Littérature* kelimesi, Orta Çağın sonuna doğru kitaplardan edilen bilgi anlamında kullanılmıştır. Roman, daha önce belirttiğimiz gibi, halkın kullandığı bozulmuş Latinceye verilen addır. Bu dilin, edebi tür olarak kabul edilen ilk yazılı eseri *Cantilène De Sainte Eulalie*'nin 881-882 arasında yazıldığı düşünülmektedir. Roman, Latince yazılmış veya söylenmiş, kahramanlık hikayelerini destansı bir biçimde anlatan binlerce mısralardan oluşan şiirlere denir. 11. yüzyılda yazılan *La Chanson De Roland* Fransız edebiyatında bilinen en ünlü eski romandır. 12. yüzyılda Orta Doğu kültürü ve Kelt uygarlığından etkilenen Haçlıların geri dönmesiyle birlikte, ortaya yeni çıkan kraliyet sarayı edebiyatının ana teması tek aşkla ilgili efsanevi hikayeler olmuştur. Romancılar da bu konu üzerine yazmaya başlamıştır. Bu dönemin en ünlü romanı dramatik bir aşk hikâyesini anlatan *La Légende De Tristan Et Iseult*'tür. Bu dönemde ozanlar, roman okumak için saraya davet edilmektedir. 13. yüzyılda ahlaki değerlere odaklanan edebiyatın ana temaları toplumsal yergi, aşk ve ölüm olmuştur. Roman türünde gerçek dışı olayları anlatmak yerine gerçeğe dayalı kurgusal bir hikâye anlatma eğiliminde olmuştur. Aşk ve yergi üzerine Guillaume ve Meung tarafından yazılan *Le Roman De La Rose,* roman türüne bu yeniliği getiren roman olarak kabul edilmektedir. 16. yüzyıla kadar edebiyat önemli adımlar atmıştır: hümanizm ve natüralizm akımları, Latince yerine Fransızca yazma eğilimi ve tiyatronun gelişmesi, din ve ahlak kitaplarının yazılması ve kısa öykü biçiminin kullanılmasıdır. Roman, Orta Çağ'ın düzensiz, parodi ve alay gibi edebi yöntemleriyle aşk ve arzu üzerine yazılmaya devam etmesiyle ahlaksız ve seviyesiz olduğu yönünde eleştirilmiştir. Bu eleştirilere karşı Yeni Çağ'ın iyimserliğini ve ahlak temasını taşıyan eserler *Pantagruel* ve *Gargantua* Rabelais tarafından yazılmıştır. Rabelais'nin eserlerinin halk arasında yaygınlaşması, roman türüne yönelme ve yöneltme doğrultusunda etkili olmuştur. Fransa'da, 1630'da gelişmeye başlayan klasisizm akımı sayesinde yazı türünde bazı kurallar oluşturulmuştur:

-Mantık çerçevesinde dil kullanımına yönelmek

-Yazın dilinde retorik, saflık ve netlik, basitlik, adil ölçü, denge ve uyum aramak

-Üçlü kural kavramı; serim, düğüm, çözüm

-Yer ve mantıksal kronoloji

-Gerçeğe benzerlik

M. de la Fayette tarafından, insan psikolojisinin analizi üzerine ve klasisizmin kuralları çerçevesinde yazılan *La Princesse De Clèves* romanı, modern romanın doğuşuna yol

açmıştır. Osmanlılar tarafından esir alınan Miguel de Cervantes'in hapisteyken, ilk yazılı edebi romanlar arasında yer alan *Don Kişot* eserini tüm bunlardan bağımsız olarak yazdığı düşünülmektedir.

Romanın gelişmesinde 18. ve 19. yüzyıllarda İngiliz (Virginia Wolf, James Joyce, Charles Dickens), Fransız (Stendhal, Balzac, Flaubert, Hugo, Zola) ve Rus (Gogol, Dostoyevski, Tolstoy) yazarlar önemli rol oynamışlardır. 19. yüzyılda romantizm ve realizm akımları sayesinde roman kendine özgü özelliklerini kazanmıştır[1].

Roman türünün Türk edebiyatına geçişi Kâmil Paşa'nın çevirdiği *Telemak* eserini 1862 yılında *Çeviri-i Telemak* adı altında yayınlanmasıyla gerçekleşmiştir. 1872 yılında da ilk Türk roman olarak bilinen ve Şemseddin Sami tarafından yazılan *Talat ve Fitnat'ın Aşkı* isimli eser yayınlanmıştır. Nitekim, 1851 yılında ilk Türkçe roman Ermeni harflerle yazılan "Akabi Hikâyesi'' olmaktadır. Bu roman, sadece Türkçe okunduğunda anlam taşıdığı halde, Türkçe yazılmadığından dolayı Türk edebiyatının bir parçası olarak kabul edilmemiştir.

Cahiliye ve İslam dönemlerinde Arap edebiyatında, romana benzeyen ama roman türünün bilinen özelliklerini taşımayan, eğitim, felsefe ve gerçek hikayeler üzerine çeşitli edebi yazı türleri yer almaktadır. 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başında yoğunlaşan çeviri hareketi sonrasında Arap Edebiyatçıları (özellikle Şam ülkelerinde) Batı Edebiyatından etkilenerek roman türüne ilgi göstermişlerdir. İlk başta aşk, mutlu son bulan iyi-kötü güçlerin savaşı ve macera konulu romanlar seri şeklinde bölümler halinde gazete ve dergilerde yayınlanmaya başlanmıştır. Bu yayımcıların başında Corci Zeydan'ın El-Hilal dergisi 1982, El-Manar ve El-Muktataf gelmektedir. Tarihi roman türünün ilk yazarları arasında Selim El-Bustânî'nin *El-Cinan* dergisinde yayınladığı *Zennubya* (1871), *Badûr* (1872) ve *El-Hiyâm fî Cinâni'ş-Şâm* (1874) eselerler önde gelmektedir.

Anlatı biliminde uzmanlaşmış çağdaş edebiyat tarihçileri, yazılı edebiyatın tarihine baktıklarında, özellikle Suriye ve Lübnan yazarların romanları roman türünde ön saflarda yer aldıkları sonucuna varmaktadırlar. Arap edebiyatının ilk romanları arasında Halil El-Hûrî (1859)'nin *Oui, öyleyse ben Fransız değilim*, Francis Marrash (1865)'ın *Hak Ormanı* yer almaktadır. Modern Arap romanın doğuşu Muhammed Hüseyin Heykel'in 1913 yılında yayınladığı *"Zeyneb"* romanıyla gerçekleşmiştir (El Oued Üniversitesi, 2022, s.01).

---

[1]Edebiyat tarihi üzerine verilen bilgilere: Throman (t.y.)'ın *Introduction aux grandes theories du roman* (http://akilic.free.fr/concours/throman.pdf), Histoir Du Roman (t.y) başlıklı makaleden (https://philofrancais.fr/histoire-du-roman) ve Philippe Van Goethem (t.y)'ın Une histoire de la littérature française.

3.4Edebiyat ve Kültür

Hızla ilerleyen teknoloji sayesinde gelişen yeni iletişim araçları küreselleşmeye yol açmıştır. Küreselleşme fikirlerin, kültürlerin ve dünya görüşlerinin bütünleşmesi ve birleşmesi demektir. Böylece toplumların kültürleri yenilenmiştir.

Kültürün taşıyıcısı olan dil, edebiyatın da temel taşıdır. Edebiyat, bireyin bireysel kültürünü ve içinde yaşadığı toplumun kültürünü yansıtan dilin kullanılması sonucu elde edilen dil ürünleridir. Başka bir deyişle; edebiyat, bir toplumun düşünce ve yaşam biçiminin, sanat anlayışının, gelenek ve göreneklerinin, tarihsel mirasının meyvesidir, başka bir deyişle kültür ürünüdür.

Her toplum kendi kültürel değerlerini yaşatmayı ve yıllar boyunca korumayı iletişim yoluyla başarmıştır. Sözlü iletişimde kullanılan ortak dil, edebiyat- kültür arasındaki iki yönlü etki ilişkisinin temelidir. Birbirinden farklı toplumlararası iletişim ortak dil veya çeviri yoluyla gerçekleşmekte ve bu iletişim sonucu toplumlar birbirine açılarak bilgi sınırı genişlemektedir. Edebiyata yansıyan bu açılım toplum içinde kültürün yenilenmesine yol açmıştır. Bir toplumda felsefi ve dinsel bilgilerin yarattığı etki gibi, kültürel değerler ve unsurlar dil yoluyla taşınmış ve toplum bu fikirleri benimsedikten sonra kendi kültürünün bir parçası olarak edebiyatına da dahil etmiştir. Kısacası, edebiyat, bir kültür dilidir.

Bu çalışmada, çeviribilimde kültür çalışmaları akımlarını başlatan Gideon Toury ve *Erek Kültür Odaklı Kuram* doğrultusunda gerçekleştiğinden kültürel unsurlar kavramı üzerine değinilmektedir

3.5Roman- Kültür

Farklı dilleri kullanan toplumlar arasındaki çeviri hareketi, toplumlar arasında kültürel genişlemeyi ve çeşitliliği sağlamıştır. Bu açılım sayesinde roman türü tüm dünyaya yayılmış ve toplumların kültürünü oluşturan edebiyatta önemli bir yer tutmuştur. Her yazar yazdığı romanda yaşadığı ve ait olduğu toplumun kültürünü yansıtmaktadır. Roman, içerdiği ve dayandığı anlatım yöntemi sayesinde kültürel ögeler açısından en zengin edebi tür olarak bilinmektedir. Edebiyat bir kültürün dilidir ve edebi türlerin başında gelen roman türü, toplumsal kültürün gelişmesi sonrası ortaya çıkmıştır. Romanın gerçek hayattan uyarlanan kurmaca bir hayatın anlatım türü olduğu bilinmektedir. Toplumsal bilimlerin durmaksızın

gelişmesiyle birlikte roman türü de gelişmeye devam etmektedir. Toplumun içinde var olan felsefi akımlar, bilimsel gelişmeler ve dinsel inançlardan etkilenen roman çeşitlilik kazanmıştır. Bunun en önemli örneği, toplumda yayılan realist, romantik ve natüralist gibi felsefi akımlar sonucu ortaya çıkan edebi akıma bağlı roman türleridir. Türk edebiyatında Türk halkının kültürünü anlatan iki önemli sosyal roman türü mevcuttur; töre ve köy romanları. Töre konulu romanlarda Türk toplumunun gelenek ve görenekleri, Köy romanlarında ise, köylünün yaşamı ve dünya görüşü yansıtılmaktadır. Arap edebiyatında ilk olarak Mısır'da ortaya çıkan modern roman türünde ele alınan konular, Mısır Arap toplumunun siyasi tarihi ve sosyal yaşamının özelliklerini yansıtan ulusal fikir, yoksulluk ve köy etrafında dönmüştür.

Kültür kavramına gelince, dilbilimcilerin belirttiğine göre Latince kökenli olan kültür kelimesi toprak işleri anlamını taşır. İlk olarak Romalılar tarafından, doğada yetişen bitkileri insan tarafından toprakla uğraşarak yetişen bitkilerden ayırmak için kullanılmıştır. Ekim, hasat gibi tarımsal faaliyetler için kullanılan kültür kelimesi aynı zamanda beslenme, yetiştirme, geliştirme ve eğitim faaliyetlerinde de kullanılmaktadır. Bu anlam kapsamında, Türkçe dilinde ekin/tarım terimleri kullanılmasına rağmen insanlarca yetiştirilen bitkilerin bütününe kültür bitkileri denilmektedir.

Giderek genişleyen kültür kavramı çeşitli ve geniş tanımlar kazanmıştır. İnsanoğlunun bitkiler gibi gelişmek için özenle yetiştirilmeye ihtiyacı olduğu düşüncesiyle, insanın bireysel gelişimi anlamını taşımaya başlayan kültür 17. yüzyılın sonlarına doğru, insanların zihinsel, davranışsal eğitimi anlamında kullanılmıştır. 18. yüzyılın sonlarında kültür, insanların toplumsal birliğini sağlayan ortak düşünsel, sanatsal, teknik, felsefi değerler ve özellikler olarak tanımlanmış, 19. yüzyılda da sanatsal ürünleri de içine almış ve uygarlık anlamını taşımıştır.

Kültür, uzun bir süre boyunca nesilden nesile dil vasıtasıyla aktarılan ve geliştirilen toplumsal, maddi ve manevi değerlerin bütünü olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak kültürün taşıyıcısı olan dil toplumun en önemli kültürel bileşeni olduğu anlaşılmaktadır.

Kültür kavramından hareket ederek ve edebiyat-kültür ilişkisine değinerek roman-kültür arasındaki ilişkinin ele alınması etkili olacaktır. Bu bağlamda, bu bölümde edebiyat-kültür-roman üçlüsü arasındaki ilişki ele alınmaktadır.

3.6Kültürel Unsurlar Kavramı

Her toplumun kendine has bir kültürü bulunmaktadır. Bu kültürü yansıtan yazın türü romanlar, kişi (düşünce, görünüş), aile ilişkileri (saygı, bağımlılık), mekân (ev planı, mobilya), sosyal hayat (komşuluk, arkadaşlık), beslenme ve giyinme gibi tüm hayat biçimini anlatan bir dizi bilgi ve kültürel unsurlardan oluşmaktadır. Bu unsurlar ve değerler aynı kültüre sahip olan kişiler tarafından anlaşılmaktadır. Bu kültür ögelerini içeren edebiyat, çeviri yoluyla başka bir kültüre taşımak okur tarafından anlaşılmayabilir ve kabul bile edilmeyebilir. Bu noktadan yola çıkarak, bazı çeviribilimciler çevirinin bir kültürel aktarım aracı olmasından çok çevirinin erek kitle tarafından kabul görmesini önemsemeye yöneldiler. Bu yönde, Gideon Toury *Çeviride Normların Doğası ve Rolü* adlı eserinde şu ifadeyle çeviriyi tanımlamıştır: "Başka bir dilde/kültürde bir temsil oluşturmak, başka bir dilde önceden var olan bir metin, başka bir kültüre ait olması ve onun içinde belirli bir konum işgal etmesi" (Toury 1995, s.86).

Peter Newmark'ın *Translation and Culture* (2010) adlı makalesindeki kültürel ögeleri altı madde ile sınıflandırmıştır:

1.Çevresel Unsurlar: Jeolojik ve coğrafi çevreye ait unsurlar

2. Kamu Hayatı: Politika, hukuk ve yönetim

3. Sosyal Yaşam: Ekonomi, meslekler, toplumsal refah, sağlık ve eğitim

4. Kişisel Yaşam: Yiyecek-içecekler, kılık-kıyafetler ve ev eşyaları

5. Gelenek, Görenekler ve Sosyal Etkinlikler: Yavaş alkışlama ve masaya vurarak alkışlama gibi gelenekler, bunlara bağlı atasözleri, tüm ulusal deyimler, argo ifadeler, kriket ve futbol gibi sosyal etkinlikler ve hobiler

6. Kişisel Merak ve Tutkular: Din, müzik, şiir ve bunlara bağlı çeşitli toplumsal kuruluşlar, kiliseler, sanatsal kuruluşlar ve derneklere ilişkin unsurları içermektedir. (Newmark 2010, s. 175).

Kültürel unsurlar Louis Porcher (1986)'nin *La Civilisation* adlı kitabında kültürel yeti kapsamında şu dört başlık altında ele almıştır:

1. Temel bilgiler (çevre, tarih, kurum-kuruluş, güncel)

2. Yaygın sosyal davranışlar (dil, adet, gelenek-görenekler)

3. Semboller (kodlamalar ve çağrışımlar)

4. Dünya görüşü (temalar, ideoloji, değerler) (s.97).

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu çalışmada romandaki kültürel unsurlar şu başlıklar altında ele alınmaktadır:

-Dil ile ilgili kültürel unsurlar (seslenme, kişi isimleri, unvan/ meslek isimleri, deyimler, atasözleri, karşılıklı konuşmalarda kullanılan kalıp sözler)

-Günlük yaşam ile ilgili Kültürel Unsurlar (Kullanılan Eşyalar, Mimari, Yerleşim şekilleri, Yeme-içme Kültürü, Giyim-kuşam, sanat

-Din ile ilgili Kültürel Unsurlar (karşılama, vedalaşma, dua/ummak…)

-Örf ve Adetlerle ilgili Kültürel Unsurlar (cenaze, taziye...)

Yukarıdaki kültürel unsurların çevrilen eserlerde çevirmen tarafından erek metnin okuyucuları tarafından anlaşılabilmesi için çevirmen, çeviri sürecinde metin üzerinde uygulanacak bazı kararlar almaktadır. Bu kararlar Çeviribilimin erek odaklı yaklaşımına uygun olarak ve kültürel unsurlar çerçevesinde alınmaktadır.

BÖLÜM IV

ALBERT CAMUS ROMANI VE ÇEVİRİLERİ ÜZERİNE

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu çalışmada incelenen eserin oluşum sürecini ve çevirilerini çeviri normları ışığında ele almadan önce ait olduğu 20. yüzyılda Fransız edebiyatı dönemi, yazarının hayatı ve eserin içerdiği felsefi akımın kavramları üzerine genel bilgiler verilecektir.

4.120. Yüzyılda Fransız Edebiyatında Roman

1939-1945 yılları arasında geçen İkinci Dünya Savaşında Fransa'nın başkenti Paris Almanlar tarafından işgal edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı ardından Fransa çalkantılı bir döneme girmiştir. Maddi, manevi ve beşerî hasar Fransız toplumunu çok derinden etkilemiştir. Savaşın yarattığı psikolojik, ekonomik kriz ve hızlıca gelişen teknolojinin etkileri edebiyat dünyasını her bakımdan etkilemiştir. Satış makalelerine yönelme, cep kitaplarının yayılması, sürrealist ve varoluşçu akımlar bu dönemin getirdiği yeni eğilimler arasında yer almaktadır. Kısa süreli bir işgalden kurtulan Fransa'da toplumun yaşadığı özgürlük ruhu edebiyata yansımıştır, dolayısıyla temasal ve anlatımsal yenilikler roman üzerinde önemli farklılıklar yaratmıştır. Anlatıcı statüsü, karakter kavramı ve olay örgüsünde yenilikler romanın çeşitlenmesine yol açmıştır. Yenilenme eğilimi ve ilerici fikirler klasik roman türüne hem eşlik etmiştir hem de gelişimini sağlatmıştır. Anlatım açısından sahneleme, otobiyografi ve psikolojik sorgulama vurgusu ön plana çıkmıştır. Derin psikoloji üzerine yazılmaya başlanan romanlarda karakterlerin savaş ya da ergenlik dönemindeki yaşam görüşü ve deneyimleri vurgulanmaktadır. Bu dönemde romanın ana teması insan ve insan psikolojisi üzerine olmuştur. Yazılan romanlar, savaş süreci üzerine klasik kahraman karakteri anlayışı ile

devam ederken, diğer yandan savaş sonrası yaşanan yoğun psikolojik çöküşün insan üzerinde yarattığı anlamsızlık ve varoluşçuluk düşüncelerine sahip depresif kahraman karakterlerine de yer verilmiştir.

Sürrealizm akımına katılan Albert Camus ele aldığımız *L'Étranger* isimli romanında, anlatıcı- kahraman ve iç monolog tekniği kullanarak absürd düşüncelerini kaleme almıştır.

4.2Albert Camus (1913-1960)

Fransız asıllı ünlü yazar, gazeteci ve filozof Albert Camus, 1913 yılında Cezayir'de doğmuştur. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşında babasını kaybetmiştir. Okuma yazması olmayan ve işitme problemi olan İspanyol asıllı annesi ile zor ve yoksul bir hayat yaşamıştır. İlk okul öğretmeninden destek alarak Bugeaud Lisesi'ne burslu öğrenci olarak kabul edilen Camus, arkadaşları tarafından ötekileştirilmesi neticesinde, felsefeye yönelmiş ve aynı bölümden Cezayir Üniversitesinden mezun olmuştur. 1930 yılında verem hastalığına yakalanan Camus çok sevdiği futbolu bırakmak zorunda kalmıştır. Cezayir'in edebi ortamlarına katılarak yazar ve yayıncılarla geniş bir çevre edinmiştir. 1937'de iki yıl önce katıldığı Cezayir Komünist Partisi'nden ayrılmıştır. Bu iki yıl sürecinde *Théâtre du Travail* ve partiden ayrıldıktan sonra *Théâtre de l'Equipe* tiyatrolarını kurmuştur. Gazeteci hayatına da 1938'de başlamıştır ve daha sonra da çalıştığı gazetenin yazı işleri müdürü olmuştur.

İlk edebi yazısını *L'Envers et l'Endroit* 1937 yılında çalıştığı gazetede yayınlamıştır. 1940 yılında çalıştığı gazetenin kapatılması sonrası Paris'e taşınmıştır, *Paris-Soir* gazetesinde alt editör olarak çalışmıştır ve *Rivages* dergisini kurmuştur. İkinci Dünya Savaşında direniş hareketine katılmıştır. Bireysel özgürlüğü savunmasıyla tanınmıştır ve 1942 yılında yayınladığı *L'Étranger* eseri ile ünlü olmuştur. Camus, absürd/saçma döngü adını verdiği felsefi düşüncesinin temellerini, sürdüğü zorlu yaşam koşullarından etkilenerek atmıştır.

1943 yılında ünlü yayınevi *Gallimard'*da okuyucu olarak ve *Combat* adlı gizli direniş gazetesinin yönetimi olarak çalışmıştır. Alman işgaline karşı direnişe katılan Albert Camus istiklal sonrası önemli isimlerin arasına girmiştir. Camus, *La Peste* (*Veba)* adlı romanının yayınlanmasından bir yıl sonra, 1948'de *Prix des Critiques* (Eleştirmenler Ödülü)'nü aldı ve ardından uyarlanmış oyunlar yayınlamaya odaklanmıştır. 1951 yılında *L'Homme Révolté* kitabını ve 1956 yılında *La Chute* adlı romanını yayınlamıştır. Devrime ve varoluşçu akımına katılması komünistlerin düşmanlığını kazanmasını sebep olmuştur. *L'Étranger* (1942), *La Peste* (1947) *ve Le Mythe de Sisyphe* (1947) eserlerinden dolayı 1957 yılında

Nobel Barış Ödülüne layık bulunmuştur. Aynı yılda *L'Exil Et Le Royaume* (Sürgün ve Krallık) ve *Réflexions Sur La Peine Capitale* (Ölüm Cezası Üstüne Düşünceler) adlı romanları yayınlanmıştır. Camus 1960 yılında bir araba kazasında hayata veda etmiştir.

4.3Yabancı İsimli Romanın Oluşum Süreci

1939 yılında Alman ordusunun Paris'i ele geçirmesiyle Fransa işgal yönetimi altına girmiştir. Fransa'da yoksulluk, savaş sırasında çok sayıda insanın ölümü, altyapı ve binaların yıkılması ve ulusal güç kaybı nedeniyle başlamıştır. *Yabancı* isimli roman, işgal altındaki Fransa'da, halkla hükümet arasındaki güven bağının koptuğu bir dönemde doğmuştur.

Fransa tarafından sömürge edilen Cezayir'de çocukluk ve gençlik yıllarını geçiren Camus sömürgecinin psikolojisini anlamaktadır. Yaşam hakkı ve adalet kavramlarının nasıl değiştiğini ve savaşın getirdiği ve getirebileceği acıları ve felaketleri bilmektedir. Savaşın getirdiği ölüm, umutsuzluğa ve hayatın anlamını sorgulamaya sebep olmuştur. Bu sorgulama da insanlarda hayata yabancılaşma duygusu oluşturmaktadır. Bu psikolojik etki üzerine Camus saçma felsefesini kurmuştur.

Albert Camus hem işgal edenin hem de işgal edilenin psikolojisini yaşamış biri olarak, işgal edilenin yaşam hakkı ve işgal edenin adalet anlayışı üzerine bu romanı kaleme almıştır. Yazar *L'Étranger* isimli bu romanında işgal altında olan insanların ölümü normal karşılanır ve üzerinde durmaya değmez olduğunu, bir Arap'ın öldürülmesi üzerinden anlatmaktadır.

Yabancı isimli romanın yazıldığı bu dönemde anlatıcı-karakter statüsü kullanılarak biyografi tarzında roman yazmak yaygınlaşmıştır. Romanın Meursault isimli ana karakteri bir cinayet işledikten sonra sorguya çekildiğinde işlediği suç kimsenin dikkatini çekmemiştir "*La première fois au commissariat, mon affaire semblait n'intéresser personne"* (1942, s.50). Öldürülen kişi bir Arap'tır, insan olması değil hangi ırktan ve hangi taraftan olduğuna bakılmaktadır. "*J'ai dit que j 'avais tué un Arabe et ils sont restés silencieux"* (1942, s.57). Arap olduğu için değil, işgal edilen taraftan olduğu için yaşam hakkının alınması önemsizleştirilmiştir. Romanda öldürülen Arap işgal edilen halkı temsil etmektedir. Burada yazar Albert Camus Fransa halkına işgale karşı direnişe doğru bir yönlendirme yapmaktadır. Soruşturma ve mahkeme süreci cinayet üzerine değil *Yabancı* isimli romanın ana karakterinin, Meursault'nun şahsı üzerine geçmektedir. Farklı bir halkın fertlerinden birinin öldürülmesini kimse umursamaz, ama aynı halkın fertlerinden farklı olmak büyük bir suç olarak karşılanmaktadır. "*Les instructeurs avaient appris que «j'avais fait épreuve*

d'insensibilité» le jour de l'enterrement de maman." (1942, s.51) örneğinde olduğu gibi soruşturma ve mahkemede önemli kılınan nokta bir Arap'ın öldürülmesi değil Fransız bir vatandaşa karşı yapılan kusurlar, Meursault'nun annesinin cenazesindeki duyarsızlığıdır. İnsanların bireysel özgürlüklerini savunan Camus yabancı/farklı olmanın anlamını sorgulama ve yaşam /ölüm kavramlarını bu romanda ele almıştır.

4.4Yabancı Romanında Varoluşçuluk ve Absürd Kavramı

Varoluş kelimesi, var olma, bir şeyin ne olduğu, nasıl olduğu değil, var olduğu olgusu (TDK, 2023) anlamına gelir. Varoluşçuluk felsefi akım olarak, "varoluşun özden önce geldiğini ve özü sürekli olarak yarattığını ileri süren öğreti; egzistansiyalizm'' (TDK, 2023) demektir.

İnsanı ve hayatla ilişkisini konu edinen bu akım Almanya'da ortaya çıkmış ve tüm dünyaya yayılmıştır. Paul Augé (1961)'nin yönetmenliğinde yayınlanan on ciltlik ansiklopedik sözlükte varoluşçuluk terimi "felsefi bir öğretidir. Buna göre varoluş, özden önce gelir ve özü sürekli olarak yaratır. ", ilk olarak Hieddegger[1] tarafından kullanılmış ve rasyonalist filozoflara karşı tepki olarak ortaya çıkmıştır. İnsanın ait olduğu dünya ve toplum içinde kendisinin varoluşundaki amacını sorgulayan bir felsefi bakış açısıdır. İnsanı bireysel varlık olarak tek başına ele alan varoluşçuluk insan yaşamının kökünü, özünü ve anlamındaki sorunları çözmeye ve onun için hayatına bir anlam kazandıran değerleri yaratmaya çalışır (s.782).

Absürd akımı ise, absürd kelimesi Fransızcadan gelmiş saçma, anlamsız ve uyumsuz anlamındadır. Hayatın anlamsız olduğunu savunan varoluşçuluğun ateist eğiliminden ortaya çıkan bir düşünsel akımdır. 19. yüzyılda Danimarka'da ortaya çıkan absürd akım, 20. yüzyılda Camus'nün yazılarıyla yayılmıştır. Ahmet Cevizci[2] 1999 yılında yayınladığı Paradigma Felsefe Sözlüğünde varoluşçuluk ve absürd akımı üzerine "Varoluş felsefelerinde, yaşamın anlamsızlığı, tutarsızlığı ve amaçsızlığı için kullanılan terim. Varoluşçuluğu karakterize eden bir terim olarak saçmalık, Heidegger'de boğuntu ve olgusallık, Sartre'da insan yaşamı ve varoluşunun anlamsızlığı, Camus'de ise, bize eylemden

[1] Alman filozof Heidegger varoluşçuluk, post-yapısalcılık, post-modernizm ve yapıbozumculuk gibi felsefi akımlarda etkin isimler arasında gelir.

[2] Ahmet Cevizci, Paradigma Felsefe Sözlüğü, 8. Paradigma Kitabı, Felsefe Dizisi 6. Kitap, İstanbul, Paradigma Yayınları, Şubat 1999.

başka bir alternatif bırakmayan durumumuzun tutarsızlığı olarak ortaya çıkar. Varoluşçu filozoflardan bazıları, örneğin Camus insan varoluşunun, nihai bir amaçtan yoksun ve dolayısıyla da anlamsız olduğu için, saçma olduğunu savunur. Saçmalık, yine Camus'de doğrudan doğruya Tanrı'nın yokluğundan kaynaklanır.” şeklinde bilgi vermektedir.

Camus'nün absürd döngü fikirlerinin temelini oluşturan üç eseri; (1942) *L'Étranger* romanı, (1942) *Sisifos* efsanesi üzerine deneme ve (1945) *Caligula*'nın oyunudur.

Camus, anlamsız anlamında kullanılan saçma kelimesine, felsefi bir kavram oluşturmuştur. Bu kavram üç aşama olarak umutsuzluk, inançsızlık ve yabancılaşmadan oluşmaktadır. İki dünya savaşının getirdiği insani felaketi, insanların üzerinde derin izler ve yaralar bırakmıştır. Ölümle karşı karşıya gelen insanlar güvensizlik hissine kapılır ve savaşın devam etmesi bu hissin derinleşmesine ve insanların umutsuzluğa kapılmasına neden olmaktadır. Umutsuz olmak insanların tanrıya olan inançlarını sarsmaktadır ve dini inançlarını kaybetmelerine yol açmaktadır. Tanrının var olmadığı düşüncesi insanı hayatın ve varoluşun anlamını sorgulamaya yöneltmektedir. Bu psikoloji ile yaşayan insan yaşam anlamını kaybeder ve daha sonra hayatı bir pencereden bakar gibi izler. Hayata yabancı olan bu insan her şey ve her olay karşısında donmuş gibi tavır sergiler. Hayatın anlamsızlığına kapılan insanoğlu varoluşun anlamını aramaya yönelme sonucu kendisini ya bir dinsel inanç ya da zevk aldığı şeyler içinde bulur.

Camus *L'Étranger* romanında dinsel inanca karşı gelen saçma düşünce üzerine hayatını yaşayan Meursault'nun hikayesini anlatmaktadır. Meursault idamından önce din adamına içinden geçenleri ve hayata bakış açısını anlatırken varoluşçuluk ve absürd akımların izlerini birlikte taşıyan bir konuşma yapar:

> Fr.: "Pourtant, aucune de ses certitudes ne valait un cheveu de femme. Il n'était même pas sûr d'être en vie puisqu'il vivait comme un mort… Rien, rien n'avait d'importance et je savais bien pourquoi... Que m'importaient la mort des autres, l'amour d'une mère, que m'importaient son Dieu, les vies qu'on choisit, les destins qu'on élit, puisqu'un seul destin devait m'élire moi- même et avec moi des milliards de privilégiés qui, comme lui, se disaient mes frères." (Camus,1942, s.94-95).
>
> Tr.: "halbuki, kesin doğruluğuna inandığı hiçbir şeyin kadın saçının bir tek teli kadar değeri yoktur. Yaşadığından bile emin değildi zira bir ölü gibi yaşıyordu…Hiç, hiçbir şeyin önemi yoktu; ve ben bunun nedenini biliyordum…Başkalarının ölmesinin, bir annenin sevgisinin ne önemi vardı, onun Tanrısından, seçilen hayatlardan, yazgılardan bana neydi değil mi ki beni ve benimle birlikte, onun gibi bana kardeşlerim olduklarını söyleyen milyarlarca ayrıcalıklıyı da tek mukadder ecel gelip bulacaktı" (Sezen, 2020, s. 108-109).

Felsefe Bölümü'nden mezun olan Camus, *L'Étranger* adlı romanında varoluş psikolojisini ele almış ve ana karakterini absürd düşünce üzerine kurgulamıştır.

4.5Çeviri Normları

Çeviri eserlerde, yayınevi ve çevirmen kararlarının çeviri sürecini etkilediği kaçınılmaz bir gerçektir. Bu çalışmada ele alınan beş çeviri metin karşılaştırma yöntemiyle incelenmektedir. Öncelikle, kaynak metin başta olmak üzere çeviri metinlerin de yan metinsel özelliklerine değinmek gerekmektedir. Bu eserlerin incelenmesi Gideon Toury'nin *Betimsel Çeviri Çalışmaları* bağlamında önerdiği *Çeviri Standartları* çerçevesinde gerçekleştirilmektedir.

4.5.1.Öncül Normlar

Çevirmen tarafından çevrilecek eserin seçilmesi ve hangi diller arasında çevrileceğine karar verilmesi sürecine öncül normlar aşaması denilmektedir. Fransızca yazılan kaynak eser, üçü Türkçe, ikisi Arapça olmak üzere beş tercüman tarafından üstlenilerek erek dil okurlara aktarılmaya çalışılmıştır. Birbirinden farklı bu çevirmenlerin aktarım sürecinde benimsedikleri tutum ve yaklaşımlar tablolar halinde uygulama bölümünde yer almaktadır.

4.5.2.Süreç Öncesi Normlar

Bu aşamada cevaplanması gereken sorular bu eserin neden seçildiği ve bu eserin çevirisinin doğrudan yazıldığı dilden mi yoksa daha önce çevrildiği başka bir dilden mi yapılacağıdır.

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu çalışmada eserin özgün metni Fransızcadan Arapça ve Türkçeye çevirileri incelenmektedir. Önce kaynak metnin değerlendirmesi sonra da eserin çevirileri ve çevirmenlerinin çeviri sırasında verdiği kararlar ele alınmaktadır.

4.5.2.1. Kaynak Metin

L 'Étranger ilk olarak 21 Nisan 1942'de *Gallimard* yayınevinin *Blanche* koleksiyonunda yayınlanmıştır. O dönemde kâğıt nadirdir ve *Gallimard* lüks kağıtlar basmamaktadır. Kitap

boyutu 11,5x19cm, 159 sayfa, sadece içindekiler ve romanı içermektedir. İncelenen kaynak metin Camus (1942)[1]'nün elektronik kitabıdır.

97 sayfadan oluşmaktadır, birinci sayfa kitabın ön dış kapağı (EK 1), ikinci sayfada içindekiler yer almaktadır ve üçüncü sayfadan 56'ncı sayfaya kadar roman yer almaktadır, 1.ve 2. bölüm başlığına iki sayfa ayrılmış olup ve son sayfada elektronik kitap sitesinin bilgileri mevcuttur, roman 72 sayfada yer tutmaktadır. Her sayfada ortalama 32 satır ve her satır da ortalama 10 kelime mevcuttur. Birincisi altı ve ikincisi beş altbölümden oluşan iki ana bölümden oluşmaktadır.

4.5.2.2. Eserin Türkçe Çevirileri

Bu incelemede ele alınan eserin Fransız aslından Türkçeye Vedat Günyol (Can Yayınevi, 2003), Ayça Sezen (Can Yayınları, 2020) ve Samih Tiryakioğlu (Can Yayınevi, 2016) tarafından yapılan çeviri eserlerdir.

4.5.2.2.1.Vedat Günyol

İstanbul 1911 doğumlu Vedat Günyol orta öğretimini St. Benoit Lisesi'nde tamamlamıştır. 1938 yılında mezun olduğu İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ndeki öğrenciliği döneminde çeviri yapmaya başlamıştır. Üniversiteden mezun olduktan sonra da Fransız romanlarının Türkçe özetlerini yayımlamaya başladı ama asıl ününü Cemal Süreyya'nın kendisine verdiği "edebiyatımızın cumhurbaşkanı" unvanı ile kazanmıştır. Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü 1989 yılında kazandıktan altı yıl sonra da Onur Madalyası ödülüne Edebiyatçılar Derneği'nce layık bulunmuştur. Günyol, 1998 yılında Onur Ödülünü Çınar Yayınları tarafından ve 1998 yılında da kendisine Onur Yazarı değeri Tüyap Kitap Fuarı tarafından verilmiştir. Anısına, Vedat Günyol Deneme Ödülü, Günyol'un vefatından sonra düzenlenmiştir (Türk Edebiyatı, t.y)[2].

Çevirmen, eleştirmen, yayıncı ve yazar Vedat Günyol tarafından Fransızca aslından Türkçeye çevrilen *Yabancı* isimli romanın ilk baskısı 1981 yılında 116 sayfalık bir kitapta yayınlanmıştır. İncelenecek olan Günyol'un çevirisi 2003'te Can Yayınevi tarafından

[1] https://archive.org/details/albertcamus-letranger-1942_20190820/mode/2up Web sayfasından erişilmiştir.

[2] https://www.turkedebiyati.org/vedat-gunyol/, Web sayfasından erişilmiştir.

yayınlanan 14'üncü baskının elektronik ortamdan alınmış 60 sayfalık bir e-kitabıdır[1]. Bu altmış sayfanın dağılımı şu şekildedir: birinci sayfada basılmış kitabın dış ön kapağı (EK 2) yer almaktadır ve ikinci sayfada kağıt kitabın ilk iki sayfası, Çağdaş Dünya Yazarları başlığı altında yayın yönetmeni ve tasarım bilgileri mevcuttur, basılmış kitabın iç kapağı ikinci bölümde yer almaktadır; Üçüncü sayfada Can Yayınevi tarafından yayınlanan çevrilen eserin asıl yazarı Albert Camus'nün diğer çeviri eserleri ve yazarın üzerine kısa bir bölüm yer almaktadır; dördüncü sayfada dört sayfa boyunca *Albert Camus ve Yabancı'*sı üzerine çevirmen tarafından yazılmıştır, yazarın hayat felsefesini ele almıştır:

> "…İslâm dininin kurucusu Muhammed: "Ölmeyecekmiş gibi çalış, ölecekmiş gibi dua et," demiş. Yirminci yüzyılın (hiç kuşkunuz olmasın) peygamberlerinden biri olan Camus şöyle demek istiyor: Ölmeyecekmiş gibi çalış, öleceğini bile bile yine de çalış.
>
> İşte, Camus'nün bizlere peygamberce mesajı bu. Camus, ilk kez adını ve sanını Yabancı adlı romanıyla duyurdu dünyaya. Yıl 1942. Fransa, Hitler ordularının toplu tüfekli, tanklı, çizmeli mahmuzlu, hoyrat işgali altındadır. Çevresine ve de kendine yabancı düşmüş bir insancığın, sıradan, akıl-dışı, mantık-dışı bir dünyada, aklın hiçbir yardımı olmaksızın gün gün, dakika dakika yaşayışını dile getirmektedir Yabancı romanı. Bir saçma serüvendir Meursault 'nun gözlerimiz önüne serilen serüveni. Sevip sevmemek, evlenip evlenmemek, Tanrıya inanıp inanmamak, bir hiç yüzünden adam öldürüp elini kana bulamak gibi sorunları kendine dert edinmeyen, saçmalıkları içinde saçma bir yaşam düzeyine kendini kaptırmış bir insancığın romanıdır Yabana.
>
> Sartre'ın deyimiyle, saçmalık "İnsanın dünya ile ilişkilerinden başka bir şey değildir." Meursault, bu saçmalığı yaşamaktadır, anasının ölümüne, Marie'nin sevgisine, hatta hatta kendi ölümüne duygusuz kalabilmenin saçmalığına sırtını dayayarak. Yabana 'da saçma duygusu ile saçma kavramı arasındaki ayrılık çıkıyor karşımıza. Meursault, saçma kavramından habersiz, saçma duygusu içinde yaşayan bir yaratıktır, örneklerini görebileceğimiz yüz binlere insan arasında. Yine, Sartre'ın yerinde bir tanısına dayanarak diyebiliriz ki, Yabana romanı, saçma üzerine ve saçmaya karşı yazılmış, klasik değerde bir romandır.''

Her biri iki sayfadan oluşan 53 sayfada roman yer almaktadır. 59'uncu sayfada Çağdaş Drama Dizisi başlığı altında eserler toplanmış ve son sayfada kitabın dış arka kapağı (EK 3) bulunmaktadır.

4.5.2.2.2.Ayça Sezen

Yabancı (2020)[2] adlı çeviri eserin çevirmeni Ayça Sezen hakkında şu bilgiler verilmiştir:

"İstanbul'da doğdu. Saint Benoit Fransız Lisesi'ni bitirdi. Lisans eğitimini İstanbul Üniversitesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda tamamladı. Çeşitli yayınevlerinde çalıştı. Halen çevirmenlik ve editörlük yapıyor " (s.7).

---

[1] https://dokumen.tips/documents/albert-camus-yabanci-5793146a52b69.html, Web sayfasından erişilmiştir. Basılmış kitap: İSBN 975-510-586-7.

[2] Basılı kitap: İSBN 978-975-27-4127-2.

İncelenen çeviri eser, Albert Camus'nün *Yabancı*'sının Fransızca aslından Türkçeye Ayçe Sezen tarafından çevrilen, 2020 yılında Can Yayınları tarafından yayınlanan 71'inci baskısı ve 112 sayfalık basılı bir kitaptır. Kitabın üçüncü sayfada çevrilen eserin asıl yazarın ismi Albert Camus ve romanın ismi bulunmaktadır. Dördüncü sayfada Can Yayınları Yayınevi, dış ön kapak (EK 4) tasarımı ve baskı üzerine bilgiler mevcuttur. Beşinci sayfada ise yazarın, romanın ve çevirenin isimleri, 1957 Nobel Edebiyat Ödüllü ve Fransızca aslından çevrilmiş olduğu belirtilmiştir. Altıncı sayfada Can Yayınları'ndaki yazarın diğer kitaplarının adları sunulmuştur. Yedinci sayfada yazar ve çevirmen üzerine kısa bilgiler yer almaktadır. 9'uncu Sayfadan 110'uncu sayfaya kadar yer kapsayan romanın birinci bölüm ve ikinci bölüm başlıklarına dört sayfa ayrılmakta olup 97 sayfadan oluşmaktadır.

Dış arka kapakta (Ek 5) yer alan bölümde yazar ve romanı üzerine:

> "1942'de yayımlanan Yabancı, romancı, tiyatro, yazarı ve düşünür olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yalnız Fransa'da değil tüm dünyada kuşağının sözcüsü ve yol göstericisi olarak kabul edilen Albert Camus 'nün, ilk ve en çok ses getiren yapıtıdır. Romanda, işlediği bir suçtan çok, gerçek duygularını dile getirdiği ve toplumun istediği kalıba girmeyi reddettiği için dışlanan bir'' Yabancı'' aracılığıyla, XX. Yüzyıl insanın içine düştüğü yabancılaşma anlatılır. Bir türlü ele geçirilemeyen ''anlam'' 'ın sürekli aranışını, bilincin toplumdan ve dış dünyadan kopuşunu, topluma yabancı duran kahramanın çevresiyle ve toplumla arasındaki çatışmayı anlatan roman, büyüleyici gücünü arka plandaki derin ve suskun acıdan alır. Camus, genç kahramanı Meursault 'nun dış dünyayla arasına koyduğu mesafeyi, kendine ve topluma yabancılaşmasını, annesinin ölümü dahil her şeye nesnel bir biçimde yaklaşmasını büyük bir ustalıkla dile getirir.''

4.5.2.2.3.Samih Tiryakioğlu

1995 yılında İstanbul Üniversitesi Gazetecilik bölümünden mezun olduktan sonra çevirmen ve gazeteci olarak çalışmıştır. Daha sonra Uluslararası Basın Enstitüsü'nün (IPI) başkan vekili olarak görev yapmıştır. Çok sayıda Fransız eserlerini Türkçeye çevirmiştir. 1958 yılında *Yabancı* romanın çevirisini yayınlamıştır. İncelenen çeviri eser Can Yayınevi tarafından 2016 yılında basılmış 55'inci baskısının elektronik kitabıdır. Bu e-kitap[1] 111 sayfadır. İlk sayfada dış ön kapak (EK 6), ikinci sayfada çevrilen eserin asıl yazarı ve romanın ismi bulunmaktadır. Üçüncü sayfada baskının ve Yayınevinin bilgileri mevcuttur. Dördüncü sayfada kitabın iç kapağı yer almaktadır. Beşinci sayfada Albert Camus'nün Can Yayınları'ndaki diğer kitapları bulunmaktadır. Altıncı sayfa boştur. Yedinci sayfada eserin yazarı Albert Camus'nün ve eserin çevirmeni Samih Tiryakioğlu'nun hakkında bilgi verilmiştir. Sekizinci sayfa boştur. Dokuzuncu sayfada birinci bölüm başlığına ve 59'uncu

[1]https://ipfs-library.net/ipns/k51qzi5uqu5dilpz7m5l1k9sq15alyfmh27f352l3nz99j2e7urb77adivvumd/albert-camus-yabanci.pdf sayfasından erişilmiştir.

sayfada ikinci bölüm başlığına ayrılmış ve her birinin ardında birer boş sayfa bırakılmıştır. Son sayfada kitabın dış arka kapağı (EK 7) bulunmaktadır. Romanın metni tam olarak 98 sayfa boyunca yer almaktadır.

4.5.2.3. Eserin Arapça Çevirileri

Bu incelemede ele alınan eserin Arapça çevirileri Süheyl Eyyüb ve Muhammed Ait Hanna tarafından yapılan çevirilerdir.

4.5.2.3.1.Süheyl Eyyüb

1933'te Şam'da doğmuş ve 1992'de hayata gözlerini kapatmıştır. Yaşamını Suriye'de ve Sharjah Emirliği'nde (Birleşik Arap Emirlikleri) geçirmiştir. Şam'daki Ortodoks Koleji'nden Lisans derecesini aldıktan sonra Şam Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden 1957'de mezun olmuştur. Avukatlık yapmıştır ve akıcı bir şekilde bildiği iki dilden, İngilizce ve Fransızcadan Arapçaya edebi çeviriye yönelmiştir. Özellikle yaratıcı metinlerin çevirisi alanında nicelik ve nitelik çevirileriyle Arap dünyasında en ünlü ve güvenilir isimler arasında yer almıştır. Suriye Barosu, Arap Yazarlar Birliği ve Şam'daki Süryani Katolik Başpiskoposluk Konseyi'nde üye olmuştur[1].

Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanının ele alınan Süheyl Eyyüb'ün çevirisi 133 sayfalık bir e-kitaptır[2]. İlk sayfada dış ön kapak (EK 8), üçüncü sayfada romanın Arapça adı الغريب yer almaktadır. Dördüncü sayfada yazarın, romanın ve çevirmen adı bulunmaktadır. Beşinci sayfada 1980 yılında yayınlandığı (Ek 9) ve kitap kapağının tasarımcısının adı mevcuttur. Altıncı sayfadan 129. Sayfaya kadar roman yer almaktadır. 130. sayfada ayni seride (دار الجدوال للنشر) El-Jedavel yayınevi tarafından yayınlanan çevirmenin eserleri ve son olarak 133. sayfada dış arka kapak yer almaktadır. Roman aralıksız 122 sayfada yayılmaktadır. İlk bölüm altı altbölümden ve ikinci bölüm beş altbölümden oluşmaktadır.

[1] https://www.goodreads.com/author/show/4863567, Web sayfasından erişilmiş ve araştırmacı tarafından çevrilmiştir.

[2] https://archive.org/details/20210125_20210125_1200 , Web sayfasından erişilmiştir.

4.5.2.3.2.Muhammed Ait Hanna

Felsefe ve edebiyatla ilgilenen Faslı bir yazar ve çevirmendir. 1981 yılında Rabat'ta doğmuştur ve eğitimini burada tamamlamıştır. *Felsefede Mükemmellik Sertifikası* ve Felsefe, Tarih ve Bilim'de ileri çalışmalar alanında yüksek lisans diploması almıştır. Kazablanka'daki Bölgesel Eğitim ve Öğretim Meslekleri Merkezi'nde felsefe öğretmenliği yapmıştır. Bir dizi ödülün jürilerinde yer almıştır.

Yazdığı Kitaplar arasında *Desire And Philosophy, An Introduction To Reading Deleuze* ve *Guattari* (2010); *Hikâye ve Beste: Faslı Modeller* (2012); *Kütüphaneler* (2017); *Kızıl Bahçe* (roman, 2018) yer almaktadır. Çeviri çalışmaları arasında *Kazem Cihad: Hessa al-Gharib* (yabancının payı), *The Poetics Of Translation And The Translation Of Poetry İn The Arabs* (2011); *Andre Mikel: Dünya Ve Ülkeler* (2016); *Jan Hirsch: Felsefi Hayret, Felsefe Tarihi* (2018); *Alexandre Dumas: George* (2014), *L 'Étranger* (2014) ve *Monte Kristo Kontu* (2021) yer almaktadır[1].

Bu çalışmada incelenmekte olan Muhammed Ait Hanna'nın 2015 yılında El- Jamel yayınevi tarafından yayınlanan الغريب isimli çevirisi 144 sayfalık bir e-kitabıdır[2]. Bu e-kitabın ilk sayfasında dış ön kapak (EK 10), ikinci sayfasında yazarın, romanın, çevirmenin ve El-Jamel (الجمل) yayınevinin adı bulunmaktadır. Dördüncü sayfada yazar, çevirmen ve baskı üzerine genel bilgiler yer almaktadır. 5-141 sayfalarda 136 sayfalık roman yer almaktadır. 143. sayfada içerik ve son sayfada dış arka kapak (Ek 11) yer almaktadır. İlk bölüm altı altbölümden ve ikinci bölüm beş alt bölümden oluşmaktadır.

4.5.3.Çeviri Süreci Normları

Bu süreçte, Toury'nin benimsediği matriks normlar ve metinsel-dilsel normlar ele alınır. Çeviri süreci normları çeviri işleminin biçimsel özelliklerine ilişkin karar aşamasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda *Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi* isimli çalışmamızda dipnotlar ve cümle yapıları incelenmektedir. Albert Camus tarafından yazılan L'Étranger isimli asıl metinde hiç dipnot bulunmamaktadır. Fransızcadan Arapçaya الغريب isimli çevirilerde Muhammed Ait Hanna tam 12 dipnot ve Fransızcadan

[1] https://arabicfiction.org/ar/node/1707 , Web sayfasından erişilmiştir.

[2] https://www.rwaiaty.com/?embed=MTE2OTI= , Web sayfasından erişilmiştir.

Türkçeye *Yabancı* isimli çeviride Ayça Sezen 2 dipnot kullanmıştır, diğer çevirmenler dipnot kullanmamışlardır. Bu standartlara ilişkin sonuçlar, tabloların altında inceleyeceğimiz karşılaştırmalı analiz bölümünde yer almaktadır.

"Metinsel-dilsel normlar" aşamasında kaynak metnin hitap edeceği erek toplum kültürü ışığında erek dilin kullanımı ve uygulama yöntemi belirlendikten sonra çeviri stratejileri ele alınacaktır ve bir sonraki bölümde bulgular bir tabloda toplayıp karşılaştırma yöntemiyle incelenecektir.

BÖLÜM V

YÖNTEM

Bu bölümde, *Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi* isimli çalışmamızın araştırma modeli, evren, örneklem, veri toplama araçları ve verilerin nasıl analiz edileceği üzerine bilgiler verilmektedir. Ardından da seçilen çeviri eserlerdeki, araştırmacı tarafından belirlenen kültürel unsurların bulguları tablolar halinde sunulmakta ve incelenmektedir. Bu bölümde bulunan Arapçaya çeviri eserlerin bulgularının ve Fransızca sözlükteki kelimelerin Türkçeye çevirileri araştırmacı tarafından gerçekleşmiştir.

5.1Araştırma Modeli

Bu araştırmada *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurlar tespit edildikten sonra incelenen eserin çevirilerindeki karşılıkları ele alınmıştır. Araştırmamızda tarama modeli (Karasar, 2002) kullanılmıştır. Yabancı isimli romanın Türkçe ve Arapça çevirilerindeki kültürel unsurlar tespit edildikten sonra çevirmenlerin kültürel unsurların çevirilerinde başvurdukları çeviri stratejileri ele alınmıştır. Bu stratejiler ışığında erek odaklı çeviri kuramına göre çeviriler kaynak dil ve kültür özellikleri göz önünde bulundurularak gerçekleştiyse yeterli, erek dil ve kültür özellikleri bağlamında gerçekleştiyse kabul edilebilir çeviri olarak nitelendirilmiştir. Tüm bu incelemeler bulgular kısmında ele alınmıştır.

5.2Evren ve Örneklem

Çalışmamızın evreni Fransızca yazılmış absürd ve varoluşçu romanlardır. Örneklemi ise Albert Camus'nün *L'Étranger* adlı romanının Türkçeye üç, Arapçaya iki çevirisidir. Yöntemin belirlenmesinde Camus'nün romanının Türkiye'deki hem Türkçe hem de Arapça çevirileri üzerine daha önce çeviribilim alanındaki kültürel unsurlara odaklanan bir çalışmanın olmaması etkili olmuştur.

5.3 Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki kültürel unsurların Türkçe ve Arapça çevirileri incelenecektir. Kaynak esere ve çevirilerine ilişkin bilgiler aşağıda verildiği gibidir:

- K.M.: Camus, A. (1942). *L 'Étranger*. Paris: Gallimard.
- T.Ç1: Camus, A. (1942). *Yabancı* (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Can.
- T.Ç2: Camus, A. (1942). *Yabancı* (V. Günyol, Çev.). İstanbul: Can.
- T.Ç3: Camus, A. (1942). *Yabancı* (A. Sezen, Çev.). İstanbul: Can.
- A.Ç1: Camus, A. (1942). الغريب (S. Eyyüb, Çev.). Suriye: El-Jedavel.
- A.Ç2: Camus, A. (1942). الغريب (M. A. Hanna, Çev.). Beyrut: El-Jamel.

Yukarıda bahsi geçen roman çevirilerinin karşılaştırılması tablolar halinde gerçekleştirilmiştir. Ardından da kültürel unsurların Türkçe ve Arapça dillerine aktarımı incelenmiştir. Romanda yer alan kültürel unsurlar şu başlıklar altında ele alınmıştır.

-Dil ile ilgili kültürel unsurlar (seslenme, kişi isimleri, unvan/ meslek isimleri, deyimler, atasözleri, karşılıklı konuşmalarda kullanılan kalıp sözler)

-Günlük yaşam ile ilgili kültürel unsurlar (kullanılan eşyalar, mimari, yerleşim şekilleri, yeme-içme kültürü, giyim-kuşam, sanat

-Din ile ilgili kültürel unsurlar (karşılama, vedalaşma, dua/ummak…)

-Örf ve adetlerle ilgili kültürel unsurlar (cenaze, taziye...)

Dil, günlük yaşam, din, örf ve adetler başlıkları altında Araştırmacı tarafından sınıflandırılan kültürel unsurlar tablolar halinde incelenmiştir.

5.4Verilerin Analizi

Albert Camus Yabancı isimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi adlı bu çalışmada çeviri eleştirisi karşılaştırmalı çözümleme yöntemiyle gerçekleşmiştir. Kaynak metinden kültürel unsurları içeren bir örnek alındıktan sonra üçü Türkçe, ikisi Arapça olmak üzere birbirinden farklı beş çevirideki karşılığını gösteren kesitler alınarak tablolar halinde karşılaştırmalı olarak Türkçe çözümlenmesi yapılmıştır. Beş farklı çevirmenin izlediği çeviri stratejileri, Mona Baker (1992) ve diğer çeviri stratejileri bağlamında ele alınmıştır. Her bir çeviri, Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* bağlamında benimsediği yeterlilik ve kabul edilebilirlik ekseninde ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda, Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramınca çeviri metinlerde yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkelerini belirlemek adına izlenecek çeviri eleştiri tekniği şu şekilde gerçekleşmiştir: kaynak metin ile çevirileri arasındaki bağlantı, çevirmen kararları ve uygulanan çeviri stratejileri incelemeye alınmıştır.

5.5Bulgular ve Yorum

Camus (1942)'nün Fransızca yazdığı *Yabancı* asıl metnindeki dil, günlük yaşam, din, örf ve adetler başlıkları altında araştırmacı tarafından sınıflandırılan kültürel unsurlar çeviri eserlerdeki karşılıkları ile karşılaştırmalı olarak tablolarda verilmiştir.

Dil ile ilgili kültürel unsurlar

Bu araştırmada incelenen Albert Camus'nün *Yabancı*'sındaki dilsel kültürel unsurlar seslenme, kişi isimleri, unvan/ meslek isimleri, deyimler, atasözleri, karşılıklı konuşmalarda kullanılan kalıp sözler üzerine bulgular sırayla verilmiştir.

A)*Seslenme/hitap*

Tablo 1

Seslenme/Hitap

K.M	Aujourd'hui, maman est morte. Ou peut-être hier, je ne sais pas. J'ai reçu un télégramme de l'asile : « Mère décédée. Enterrement demain. Sentiments distingués. » Cela ne veut rien dire. C'était peut-être hier.	(1942, s.04)
T. Ç1	Bugün annem öldü. Belki de dün, bilmiyorum. İhtiyarlar Yurdu'ndan bir telgraf aldım: "Anneniz öldü. Cenazesi yarın kaldırılacak. Saygılar." diyordu. Bundan pek bir şey anlaşılmıyor. Belki dün ölmüştür.	(2016, s.11)
T. Ç2	Anam ölmüş bugün. Belki de dün, bilmiyorum. İhtiyarlar Yurdundan bir telgraf aldım: "Anneniz vefat etti. Yarın kaldırılacak. Saygılar." Bundan bir şey anlatılmıyor. Belki de döndü.	(2003, s.06)
T. Ç3	Bugün anne öldü. Belki de dün, bilmiyorum. Bakımevinden bir telgraf aldım: "anneniz vefat etti. Cenaze yarın. Saygılar." Bundan bir şey anlaşılmıyor. Belki dün ölmüştür.	(2020, s.11)
A. Ç1	ماتت أُمي اليوم . أو ربما البارحة. لا أعرف على وجه الدقة. تقول البرقية التي وردتني من المأوى :"توفيت أمك.الدفن غداً. أحر تعازينا." . وتركتني البرقية في حيرة من أمري .فقد تكون الوفاة وقعت البارحة. Çev. Annem bugün vefat etti. Ya da belki dün. Tam olarak bilmiyorum bakımevinden aldığım telgrafta "Annen vefat etti. Defin yarındır. Başınız sağ olsun". Telgraf kafamı karmakarışık bıraktı, belki de ölüm dün meydana geldi.	(1980, s.06)
A. Ç2	اليوم ماتت أمي .أو لعلها ماتت أمس. لست أدري. وصلتني برقية من المأوى : " الأم توفيت. الدفن غدا. احتراماتنا" وهذا لا يعني شيئا. ربما حدث الأمر أمس. Çev. Bugün annem öldü. Belki de dün ölmüştür. Bilmiyorum. Bakımevinden bana telgraf geldi "anne vefat etti. Defin yarın. Saygılar" bunun bir anlamı yoktur. Belki bu dün olmuştur.	(2015, s.07)

Le Robert Fransızca sözlüğünde *maman* kelimesinin tanımı "Terme affectueux par lequel on s'adresse à sa mère (notamment les enfants), ou par lequel on la désigne entre intimes" (2002, s.799). Fransa'da anne "özellikle çocukların annelerine hitap ettiği veya kişinin annesine hitap ettiği sevgi dolu bir terim" anlamında kullanılmaktadır.

Türk kültürüne gelince, Aile ve Toplum, Eğitim-Kültür ve Araştırma Dergisinde 2011 yılında yayınlanan ve Dr. Dursun Ayan tarafından yazılan *"Ög" den "Anne" ye: Türkçe Söz Varlığı Anne* başlıklı makalede *ana* kelimesini şu şekilde tanımlanmıştır:

"Anne" sözcüğü bugün kent yaşamıyla ve okuryazarlığın artmasıyla daha çok kullanılmaktadır.

> “Ana” (انا) ise daha çok kırsal kesimde kullanılmaktadır. Ancak edebiyat dilinde kırsallık, samimiyet ve sol eğilim çağrıştırdığı için kullanımı daha çok kendini hissettirmektedir. Atasözlerinde ve diğer folklorik malzemede ise “ana” hemen hemen “anne” kullanımının tamamen önüne geçmiştir. “Ana gibi yâr, Bağdat gibi diyar bulunmaz”, ...Clauson Türkçe olan “ana” sözcüğün ilk kez Uygur Türkçesinde görüldüğünü ve o zamanlar “ög” sözcüğünün de hâlâ kullanıldığını belirtmektedir. Kısmen Moğolca “ece/ice” sözcüklerinin onun yerini aldığını söyleyen Clauson “anne” sözcüğünün ise “ana” ‘nın bir bozulmuş hali olduğunu vurgular... Çocuk dilinden geldiği üzerinde durulmaktadır.” (Ayan, 2011, s. 04).

Çocuk dilinden gelen *Anne* teriminin şehirde ve *ana* teriminin ise kırsalda kullanıldığını belirtmiştir. Camus, Meursault'nun annesine duyduğu derin duyguyu ve sevgiyi ifade etmek için çocukların dilinden gelen anne sözcüğünü kullanmıştır. T.Ç1 metinde birebir çeviri yaparak ve erek dilde çocuk dilinden gelen *annem* kelimesi kullanılmıştır. T.Ç2'de *anam* kelimesi kullanılması bu duygudan uzaklaşmış olduğunu düşündürebilir ama devrik cümle kullanarak Camus'nün vurgulamak istediği acı duyma hissini ve anneye karşı olan sevgi bağını yansıtmış olduğu söylenebilir. T.Ç1 ve T.Ç2 çeviriler *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri eksenindedir.

T.Ç3'te ise, çevirmen *anne* kelimesinin kullanışı üzerine bir dipnotla açıklamıştır:

> *“*Fransızca metinde Meursault’ un annesinden her bahsedişinde kullandığı maman kelimesi özellikle çocuk dilinde anne anlamını taşır. Romanın diğer karakterleri ise Meursault ‘un annesinden bahsederken yine anne anlamına gelen mère sözcüğünü kullanırlar. Metnin çevrildiği diğer dillerde de çevirmenleri farklı çözüm arayışlarına yönelten küçük farklarla aynı anlama gelen bu iki ayrı kelimeyi ayrıştırmak için, Türkçedeki olası diğer seçenekleri de değerlendirip ismin önünde iyelik eki kullanılmamış olması ve maman sözcüğünün bir hitap, seslenme niteliği taşımasını de göz önünde bulundurarak çeviride “anne” olarak karşılamayı tercih ettim”. *(Ç.N.)*

Sözcüğün sözlük tanımı ve yazarın dil kullanımından yola çıkarak çevirmen tarafından tercih edilen bu kullanım şekli, yazarın yansıtmasını amaçladığı sevgi duygusundan uzaklaştığını düşündürebilir. İyelik eki kullanılmaması ve sonra da bir dipnotla açıklanması bir duygu kopukluğu yansıtmıştır. T.Ç3 *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından Toury'nin belirlediği yeterlilik eksenindedir.

Arapça çevirilere gelince, Arapçada maman kelimesinin karşılığı Çocuk dilinde kullanılan ماما lehçe kelimesidir. Çevirmenler, fasih Arapçada kullanılan الأم kelimesini tercih etmişlerdir. A.Ç2'de, çevirmen maman kelimesinin çevirisi üzerine bir dipnot yazmıştır:

> *من بين اللفظين اللذين يؤديان عادة معنى* Maman *و* mère *يستعملٌ كامو على لسان مورسو اللفظ الأكثر حميمية» وهو اللفظ الأوّل. وترجمته الفعلية في الواقع هي ماما. بينما يستعمل على لسان الآخرين لفظ.* Mère*لكنا فضلنا استعمال لفظ أم الذي لا تعوزه الحميمية بدل لفظ ماما, واستعمال لفظ «والدة» متى تعلق الأمر بخطاب رسمي موجه للشخصية.* (2015, s.7)

Çev.: Genellikle maman ve mère anlamlarını taşıyan iki terimden Camus, ilk kelime olan daha mahrem kelimeyi kullanır. Gerçek çevirisi aslında *Mama*'dır. Diğerleri ağzında Ana kelimesini kullanırken, "Anne: ماما" kelimesi yerine mahremiyetten yoksun olan "Ana: أم"

kelimesini, kişiliğe hitap eden resmi bir mektup söz konusu olduğunda ise "valide: والدة" kelimesini kullanmak tercih edilmiştir.

Her iki çeviride, yazılarda ve edebi metinlerde kullanılan Fasih Arap dilinde yazılmış olup kaynak metinde kullanılan çocuk dilinden kaçınılmıştır ve telafi etmek adına A.Ç1'de hiçbir düzeltme, ekleme veya açıklama yapılmamışken, A.Ç2 metinde ise bir dipnotla açıklama yapılmıştır. Dolayısıyla, Arapça çevirilerde kaynak metinde vurgulanan çocuksu sevgi duygusu yansıtılmamıştır. Bu çeviriler erek kültür ve dil kullanımı açısından daha uygun olsa da duygu kaybına neden olmuştur. Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından A. Ç1 ve A. Ç2 yeterlilik ekseninde bir çeviri niteliğindedir.

B)Kişi isimleri ve hitap

Tablo 2

Kişi İsimleri ve Hitap

K.M	İl m’a dit : “salut, vieux” et il a appelé Marie “Mademoiselle”.	(1942, s.43)
T. Ç1	Bana: "Merhaba arkadaş," dedi, Marie ile de "Matmazel," diye diye hitap etti.	(2016, s.49)
T. Ç2	Bana, "Merhaba, ahbap!" Marie'ye de, "Günaydın Matmazel," dedi.	(2003, s.27)
T. Ç3	"selam, ahbap," dedi bana. Marie’ye de, "matmazel," diyerek selamladı.	(2020, s.49)
A. Ç1	حياني قائلا: "مرحبا, أيها الفتى العجوز! ونادى ماري بلقب "آنسة" . Çev. "Genç ihtiyar, merhaba" diyerek benimle selamlaştı ve Marie'ye de matmazel dedi.	(1980, s.54)
A. Ç2	قال لي: "أهلا يا صاح", ونادى ماري " آنسة ". Çev. Bana "hoş geldin dost! " dedi ve Marie'ye "matmazel" diye seslendi.	(2015, s.59)

Seslenme ve hitapta kullanılan iki terim *Mademoiselle* ve *Vieux*'nin tanımı Le Robert Micro (2003) adlı Fransızca sözlüğünde şu şekildedir:

1.Mademoiselle: Evlenmemiş (varsayılan) genç kız ve kadınlara verilen unvan olarak ‘‘Titre donné aux jeunes filles et aux femmes (présumées) célibataires’’ (s. 789*)* tanımlanmıştır. 2. Vieux: Yaşlı veya aşırı yaşlı insanlar/tanıdık arkadaşlık terimi (gençler arasında bile). Benim

(Küçük) ihtiyarım, ihtiyarım (bir erkeğe de) kullanılan bir terim olarak ‘‘Les gens plus âgés ou trop âgés; familier, terme d'amitié (même entre personnes jeunes). Mon (petit) vieux, ma vieille (aussi à un homme)’’ (s. 1408) şeklinde tanımlanmıştır.
Seslenme ve hitapta kullanılan *Mademoiselle* ve *Vieux* terimlerin çevirileri sırayla incelenecektir.

Mademoiselle: Türkçede "genç hanımefendi kız" anlamına gelen ve Fransızcadan gelen Mademoiselle/Matmazel kelimesinin TDK sözlüğündeki açıklaması şu şekildedir:
-Evlenmemiş Hristiyan kızlar için "bayan" sözü yerine kullanılan bir unvan
-Konaklarda yabancı dil eğitimi veren kadın (TDK, 2023).

Türk kültüründe bekar kadınlar için kullanılan *kız* terimi Türk çevirmenler tarafından çevirinin ödünçleme veya yerelleştirme stratejilerine başvurularak çevrilmiştir: T.Ç1 metinde kültürel ödünçleme stratejisi uygulanarak Fransızca kelimenin aynısı kullanılmıştır. T.Ç2 ve T.Ç3 metinlerde ise yerelleştirme stratejisinin kullanımı tercih edilmiştir. Kaynak metindeki *Mademoiselle* kelimesi yerine *matmazel* kelimesi kullanılmıştır. Bu çeviriler *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından Toury'nin yeterlilik eksenindedir.

Arapça çevirilere baktığımızda, çevirmenler tarafından kullanılan الآنِسَة kelimesi Arapçada bakire kız veya sohbeti hoş, teselli edici ve yakında olması sevilen iyi huylu bir kız olarak Almaany[1] adlı Arapça sözlüğün web sayfasında şu şekilde tanımlanmaktadır:

-الآنِسَةُ : الفَتَاةُ البِكْرُ
-الآنِسَةُ :الفتاة الطيبة النفس المحبوبُ قربُها وحديثها، يُؤْنَسُ بها

Eski Arap kültüründe, Fransızca (mademoiselle) kelimesinin karşılığı olarak kullanılan آنسة kelimesi, ikinci anlamda kullanılmış ve Fransızca-Arapça çeviri hareketi nedeniyle evli olmayan kadınlara hitap şekli haline gelmiştir. Her iki çevirmen tarafından kullanılan آنسة kelimesi Yeni Arap kültüründe evlenmemiş ve bekar kadınlara seslenmek için kullanılmaktadır. A.Ç1 ve A.Ç2 Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

Vieux: Tanıdık bir adamı anlatmak (fr. Vieux= tr. İhtiyar) Fransız kültüründe bir dostluk göstergesi olarak kabul edilirken, Arap ve Türk kültüründe saygısızlık, alaycılık ve kabalığın izlerini taşır. İki dilin çevirmenleri aynı kelimeyi kullanmaktan kaçınmış ve erek toplumun kültüründe kullanılan hitap terimlerini kullanmıştır.

[1] Almaany, Arapça sözlük, https://www.almaany.com/ar/dict/ar-ar/ Web sayfasından erişilmiştir.

T.Ç1 çeviride Türk kültüründe kullanılan seslenme terimi (arkadaş) kullanılırken, T.Ç2'de ve T.Ç3'te samimiyet, içtenlik bildiren bir seslenme sözü olan (ahbap) kelimesi tercih edilmiştir. Bu çeviriler erek toplum kültürüne daha yakın olduklarından kabul edilebilirlik eksenindedirler.

Arapça çevirilere baktığımızda, Fransız kültüründe samimiyet ve arkadaşlık çerçevesinde kullanılan seslenme şekli olan ve kaynak metinde geçen Fransızca *Vieux* kelimenin Türkçeye *ihtiyar* kelimenin çevirisidir. A.Ç1'de ekleme stratejisi uygulanarak, mizah içeren ve Arap kültüründe yakın arkadaş ortamında kullanılan iki zıt anlamlıdan oluşan الفتى العجوز (Tr. genç ihtiyar) ifadesi kullanılarak, gerçekleşmiştir. A.Ç2'de ise kullanılan صاح kelimesi صاحبي (“sahibi’’ = Tr. dostum*)* kelimesinin kısaltmasıdır. Türkçede dostum kelimesinin ilk dört harfinden oluşan dost kelimesinin karşılığıdır. Arap kültüründe kişiler arasında kısaltmaların kullanılması samimiyet ve yakınlığın göstergesidir. A.Ç1 ve A.Ç2 *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilir birer çevirilerdir.

C)Unvan/meslek

Tablo 3

Unvan/Meslek

K.M	Il m’a averti que moi et lui serions seuls, avec l’infirmière de service.	(1942, s.11)
T. Ç1	Cenazede o, ben, bir de nöbetçi hastabakıcının bulunacağını söyledi.	(2016, s.19)
T. Ç2	Cenazede kendisiyle benden ve bir de servis hastabakıcısından başka kimse bulunmayacağını önceden haber verdi.	(2003, s.10-11)
T. Ç3	Cenazede ben, o ve bir de servis hemşiresinin bulunacağını açıkladı.	(2020, s.19)
A. Ç1	وقال لى إننا, هو وأنا ,سنشترك فى هذه المراسم بالاضافة إلى الممرضة القائمة على العمل. Çev. işlerin başında duran hemşirenin yanı sıra kendisinin ve benim de bu törene katılacağımızı söyledi.	(1980, s.16)
A. Ç2	ونبهني الى أننا ساعة الدفن سنكون وحدنا رفقة ممرضة المأوى. Çev. Defin sırasında bakımevi hemşiresiyle yalnız olacağımız konusunda beni uyardı.	(2015, s.18)

Kaynak metinde geçen *infirmier*, kelimenin anlam karşılığı Tr. Hemşire ve Ar. (ممرض(ة, Larousse sözlüğünde ‘‘Personne habilitée à assurer la surveillance des malades et à les soigner sur prescription médicale’’, hastaları reçete ile takip ve tedavi etmeye yetkili kişi olarak tanımlanmıştır. Fransa'da *infirmier de servis* denildiğinde görev yerinde hijyen ve beslenme işlerini takip etmeyle yetkili olan kişiyi işaret etmektedir.

Türk kültüründe ve TDK (2023) sözlüğünde hasta bakıcı: ‘‘Hekimin tedavi ile ilgili buyruklarını yerine getirip hastaya bakan, hemşirelere yardım eden kimse’’. Hemşire ise: ‘‘Doktor tarafından acil durumlar dışında yazılı olarak verilen tedavileri uygulamak, hastanın bakımını düzenlemek, denetlemek ve değerlendirmekle görevli ve yetkili sağlık çalışanı’’ olarak tanımlanmıştır.

Bu iki tanımdan anlaşılan şu ki hastabakıcılığı görevini üstlenen kişinin unvanı hemşiredir ama yardımcısı (hastabakıcı) asıl mesleği hemşirelik olmayan kişidir. Yeni Türk kültüründe, huzurevinde bulunan yaşlıların sağlık ve bakım işleri ile ilgilenen hemşireye yaşlı/huzurevi hemşiresi denir. Arap kültüründe ise hemşirelik dalında bu tür uzmanlık alanları yoktur, hizmet yerine veya görev tanımına bağlı olarak hemşire unvanı verilir.

Türkçe ve Arapça çevirilerde çıkarma yapmaktan kaçınarak kaynak metinde geçen unvan *l'infirmière de service* birbirinden farklı ifadeler kullanılarak çevrilmiştir.

Türkçe çevirilerde *l'infirmière de service* için en uygun çeviri arayışı sonucunda çevirmenler tarafından bulunan üç farklı yöntem bulunmaktadır: T.Ç1'de mesleği unvan, mesai saatine ve görev tanımına bağlı olarak *nöbetçi hastabakıcısı* diye; T.Ç2'de görev tanımına bağlı (servis hastabakıcı) olarak; T.Ç3'te ise mesleği unvan kaynak metinde olduğu gibi birebir çeviri stratejisi ile *servis hemşiresi* olarak çevrilmiştir. Türkçede servis hemşiresi, hastanede yatan hastaların bulunduğu bölümde görev yapan hemşiredir. Burada geçen servis kelimesi hizmet anlamında kullanıldıysa *tıbbi servis hemşiresi* ifadesi kullanmak daha uygun olduğu yönündeyim. Kaynak metne daha yakın bulunan bu çeviriler *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik çeviri niteliğindedir.

Arapça çevirilere gelince, A.Ç1'de mesleği unvan görevin tanımına bağlı olarak işlerin başında duran, yani sağlık işlerini takip eden hemşire الممرضة القائمة على العمل olarak çevrilmiştir. A.Ç2'de ise mesleği unvan, görev yerine bağlı olarak bakım evi/huzurevi hemşiresi ممرضة المأوى olarak çevrilmiştir. Mesleği unvanın çevirisi açıdan Arapça çeviriler, kaynak kültürdeki anlamın aktarımı erek kültür ve erek dil kullanımı açısından uygun olarak

değerlendirerek *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

D)Deyimler

Tablo 4

Deyimler

K.M	À ce moment, on lui a apporté des hors-d'œuvre qu'elle a engloutis à toute vitesse.	(1942, s.35)
T. Ç1	O sırada ordövrleri getirdiler, kadın hepsini çabucak silip süpürdü.	(2016 s.44-45)
T. Ç2	O sırada çerezleri getirdiler. Arkasından sanki atlı kovalıyormuş gibi hepsini yuttu.	(2003, s.25)
T. Ç3	O sırada başlangıç yemekleri geldi, kadın hepsini bir çırpıda silip süpürdü.	(2020, s.45-46)

Asıl eserde bulunan ve tam/son hızla yuttu anlamına gelen *Elle a engloutis à toute vitesse* cümle, çevirmenler tarafından erek toplumun kültürünü göz önünde bulundurarak ve birebir çeviriden kaçınarak çevrilmiştir. T.Ç1 ve T.Ç3 çevirilerde fiil olan Fr. *elle a engloutis* = Tr. *yuttu* erek Türk toplumu kültüründe bilinen ve halk arasında sık kullanılan bir deyimi kullanarak *sildi süpürdü* diye çevrilmiştir. T.Ç2 metinde ise, çevirmen fiil üzerine değil hız üzerine bir deyim kullanmıştır: Türkçe son hızla/çabucak/bir çırpıda anlamına gelen ve kaynak metinde yer alan *à toute vitesse* ifadesini benzetme üzerine kurulu bir deyimi *arkasından sanki atlı kovalıyormuş gibi* kullanarak çevirmiştir.

Silmek ve süpürmek temizlik işlemleridir, Türk kültüründe yemeği silip süpürmek ifadesi tabaklarda bulunan yiyecekleri tamamıyla yiyerek tabakları temiz hale getirmek anlamında kullanılmaktadır. T.Ç1 ve T.Ç3 çevirilerde vurgu yemeklerin bitirilmesi üzerine yapıldığı görülmektedir. Kaynak metinde bulunan *à toute vitesse* cümlesinde ise yazar vurguyu hız üzerine yapmıştır. Ele alınan metinlerin arasında bu vurgu T.Ç2 metinde yer almıştır.

Erek toplumun kültüründeki deyim sözlerini kullanarak bu çeviriler Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik ekseninde değerlendirilebilir.

Arapça çevirilerde bu cümlede deyim kullanılmadığı için başka bir cümle üzerinden örnek verilmektedir.

Tablo 5

Erek toplumun Kültüründeki Deyim Sözleri Üzerine Örnek

K.M	Le directeur m'a encore parlé. Mais je ne l'écoutais presque plus.	(1942:5)
A. Ç1	و تابع المدير حديثه, ولكنني لم أكن أعيره أُذناً صاغية. Çev. Müdür de konuşmasına devam etti ama ben ona kulak asmıyordum.	(1980:9)
A. Ç2	استمر المدير يحادثني . بيد أني كنت أكاد لا أسمع شيئاً. Çev. Müdür benimle konuşmaya devam etti. Ancak, neredeyse hiçbir şey duymuyordum.	(2015:10)

Kaynak metinde yer alan *je ne l'écoutais presque plus* cümlenin birebir çevirisi Ar. بيد أني أكاد لا أسمع شيئاً كنت (Tr. onu artık nerdeyse hiç dinlemiyordum)'dur. A.Ç2 metinde izlenen birebir çeviri kaynak metindeki aynı anlamı vermiştir. A.Ç1 metinde ise Arap kültüründe bilinen ve sık kullanılan bir deyimi kullanarak çevrilmesi tercih edilmiştir. Arap kültüründe أذن صاغية denildiğinde duymak ama dikkatle dinlememek, söylenenlere dikkat ve önem verilmediği anlaşılmaktadır. A.Ç1 metinde bulunan لم أكن أعيره أُذناً صاغية ifadesini Arapçadan Türkçeye birebir çevirisi *ona dinleyici kulak ödünç vermiyordum* şeklindedir. Türk kültüründe aynı anlama gelen deyim karşılığı ise *kulak asmıyordum* deyimdir.

A.Ç1 metninde kullanılan deyim, bu çeviriyi erek kültüre yaklaştırmış ve erek kültür çeviri kuramı açısından kabul edilebilirlik eksenine getirmiştir. A.Ç2 metinde çevirmen kaynak metinden birebir çeviri stratejisini uygulamaya çalışmış ve bu yönde erek dilin esnekliğinden faydalanmıştır. Bu çeviri, kaynak kültüre daha yakın olduğundan Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik eksenindedir.

E)Atasözleri

Tablo 6

Atasözleri

K.M	Ils avaient tous beaucoup de peine pour moi et Céleste m'a dit : « On n'a qu'une mère. »	(1942, s.04)
T. Ç1	Herkes bana çok acıyordu. Celeste, "Annenin yerini kimse tutamaz'' dedi.	(2016, s.12)
T. Ç2	Benim adıma hepsi çok üzülüyorlardı. Céleste bana, "İnsanın bir tek anası olur," dedi.	(2003, s.06)
T. Ç3	Benim adıma hepsi çok üzülüyordu, Céleste bana, "İnsanın bir tek anası olur," dedi.	(2020, s.12)
A. Ç1	كانوا جميعا لطفاء معي. قال لي سيليست : - ليس هناك من يماثل الأم حقاً. Çev. herkes bana iyi davranıyordu. Céleste bana, " gerçekten anne gibi kimse olmaz," dedi.	(1980, s.07)
A. Ç2	كان الجميع حزيناً لأجلي, و قال لي سيلست : ليس للمرء سوى أم واحدة… Çev. hepsi benim için üzülüyordu, Céleste bana "insanın tek bir annesi olur", dedi.	(2015, s.8)

Fransızcada bir cümlede fiilden önce olumsuzlama *ne* edatı ve bu fiilden sonra ilgi zamiri *que* kullanımı, sınırlayıcı işlev görmektedir. Buna göre bu cümlenin birebir Türkçe çevirisi *insanın bir tane annesi var, başkası yoktur*. Fransızcada kısıtlama ifadesini *ne…que* Türkçede sadece, tek ve yalnız gibi sınırlayıcı kelimeler kullanılmaktadır. Böylece cümlenin Türkçe anlam çevirisi *insanın sadece bir annesi olur* ve *insanın tek bir annesi var* biçimindedir.

T.Ç2 ve T.Ç3 çevirilerde *On n'a qu'une mère* cümlesi Fransızcadan, Türk dilinde kısıtlayıcı cümle yapısı ışığında, çevirerek *insanın tek bir anası olur* olarak gerçekleşmiştir. Bu çevirilerde kaynak metinden birebir çeviri yaparak annenin tekliği vurgulanmış ve erek kültürde birebir olan karşılığı kullanılmıştır. T.Ç1 çeviride ise, bu kısıtlayıcı cümle yerine Türk kültüründe kullanılan *Annenin yerini kimse tutamaz* cümlenin kullanımı tercih edilmiştir. Türk kültüründe bilinen ve "insanlar içinde bize ana kadar candan bağlı dost yoktur" (TDK, 2023) anlamında kullanılan *Ana gibi yâr olmaz* atasözü kullanılabilirdi. Bu çeviriler erek kültüre daha yakın olduğundan *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilir olarak değerlendirilmektedir.

Arapça çevirilerde ise, A.Ç1 çevirideki ليس هناك من يماثل الأم حقا cümlenin birebir Türkçe çevirisine *gerçekten, anneye benzeyen kimse yoktur/ana gibisi yoktur* biçimindedir. Anlam açısından baktığımızda, T.Ç1 metindeki *Annenin yerini kimse tutamaz* çeviriyle birebir anlamlı olduğu görülmektedir. A.Ç1 ve T.Ç1 çevirilerde Annenin benzeri olmadığı üzerine vurgu yapılmıştır. A.Ç1 çeviri, T.Ç1 çeviri gibi, Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

A.Ç2 metinde ise, ليس للمرء سوى أم واحدة kaynak metinde yer alan *On n'a qu'une mère* cümlesinin Arapçaya birebir çevirisidir. Cümlenin öznesinden önce olumsuzluk edatı ليس ve bu özneden sonra istisna ismi سوى kullanılması sınırlamayı ifade etmektedir. A.Ç2 çeviride erek dil kullanımına bağlı çeviri yapılmıştır. Bu çeviri Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

F)Karşılıklı konuşmalarda kalıp sözler

Tablo 7

Karşılıklı Konuşmalarda Kalıp Sözler

K.M	Après un assez long moment, il m'a renseigné sans me regarder : « Elle était très liée avec madame votre mère.	(1942, s.10)
T. Ç1	Epey zaman sonra da yüzüme bakmadan, "Annenizin çok yakın arkadaşıydı," diye açıkladı…	(2016, s.17-18)
T. Ç2	Epeyi sonra yüzüme bakmadan, "Anneniz hanımla çok sıkı fıkıydı.	(2003, s.09-10)
T. Ç3	Uzunca bir süre sonra yüzüme bakmadan, "annenizle çok yakındı," dedi.	(2020, s.17)
A. Ç1	اعتصم بصمته فترة, ثم قال من دون أن ينظر الي : - كانت مغرمة جداً بوالدتك. Çev. Bir süre sessiz kaldı, sonra bana bakmadan dedi ki: anneni çok severdi.	(1980, s.15)
A.Ç2	بعد برهة غير يسيرة , أخبرني دون أن يلتفت شطري : " لقد كانت متعلقة بوالدتك أشد التعلق. Çev. (kısa olmayan bir zaman sonra) Bir süre sonra, bana doğru bakmadan dedi ki:" annene çok bağlıydı, (aşırı bağlıydı) öyle böyle değil.	(2015, s.16)

Fransızca (Être liée à qqn.) ifadesinin Türkçe anlam karşılığı, birine bağlı olmaktır. TDK (2023) sözlüğünde bu ifade ''tabi bulunmak; tutulmak, tutkun olmak'' şeklinde

açıklanmaktadır. Türk kültüründe nişan ya da evlilik anlamına da gelen bu ifade, arkadaşlık temelinde Türkçeye çevrildiğinde Fransızca kaynak metinde kastedilen (iki kadın arasındaki dostluk ilişkisi) anlamını da vermektedir.

T.Ç1 ve T.Ç3 metinlerde birebir çeviriden kaçınarak ve erek topluma kastedilen anlamı doğru bir şekilde ulaştırmak için *yakın arkadaş* olarak çevrilmiştir.

T.Ç2 Metinde ise Türk kültüründe yakınlığı, samimiyeti ve içtenliği ifade eden bir kalıp söz kullanarak (sıkı fıkı) olarak çevrilmiştir. Bu çeviriler, erek toplum kültürü ışığında gerçekleştiğinden dolayı, Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından kabul edilebilirlik ekseninde olarak nitelendirilmektedir.

(Fr. Être liée = Tr. bağlı olmak = Ar. مرتبط) ifadenin birebir Arapça çevirisi Arap dilinde ve kültüründe karmaşa yaratacak kadar geniş bir anlam alanına sahiptir. Arapça çevirilerde Türkçe çevirilerde olduğu gibi anlam aktarma eğilimi söz konusudur.

A.Ç1 metinde çevirmen tarafından kullanılan kelimenin Arapça sözlüğünde açıklamasının

المُغْرَمُ: المولَع بالشيءِ لا يصبِر على مفارقته, Türkçe çevirisi (bir şeye, ayrı düşmeye sabredemeyecek kadar, düşkün olmak)'tır. Bu çeviride kullanılan مُغْرَم kelimesi, Arap kültüründe karşı cinsten olan birine beslenen sevgi duygusunu ifade etmektedir. A.Ç1 metnin çevirmeni serbest çeviri yaparak, kaynak metinde yazarın belirtmek istediği iki kadın arasındaki derin dostluğu ve bağlılık ilişkisini yansıtmamaktadır. Bu çeviri erek kültürde kabul edilebilir olmadığından kaynak metne daha yakın olarak değerlendirilir ve Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik ekseninde nitelendirilebilir.

A.Ç2 metinde, kaynak metinde kastedilen dostluk anlamını erek kültüre aktarmak adına, manevi bir bağı ifade etmekte kullanılan (Fr. Liée = Tr. bağlı = Ar. متعلق) kelimesini ve bu kelimenin türetildiği fiil ile ikileme yöntemini uygulanarak çevrilmiştir. Bu çeviride çevirmen kaynak metindeki *très* kelimesini erek dil kullanımı ışığında أشد التعلق olarak çevirmiştir. A.Ç2 çeviri, erek toplum kültürüne ve erek dil kullanımına uygun çevrildiğinden *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik niteliğindedir.

Günlük yaşam ile ilgili kültürel unsurlar

Bu araştırmada incelenen Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki günlük yaşamla ilgili kültürel unsurlar kullanılan eşya, mimari ve yerleşim, yeme-içme, giyim-kuşam ve sanat üzerine bulgularla sırayla ele alınmıştır.

A)Kullanılan eşya

Tablo 8

Kullanılan Eşya

K.M	J'avais un baquet d'aisances et une cuvette de fer.	(1942, s.57)
T. Ç1	Bir lâzımlıkla bir de teneke leğenim vardı.	(2016, s.68)
T. Ç2	Hücrede oturak olarak kullanılan bir kap, bir de demir bir küvet vardı.	(2003, s.36)
T. Ç3	Bir lazımlığım, bir de metal leğenim vardı.	(2020, s.68)
A. Ç1	و كان في الغرفة سطل أستعله كمرحاض و حوض من التنك. Çeviri: Odada tuvalet olarak kullandığım bir kova ve bir teneke leğen vardı.	(1980, s.77)
A. Ç2	وكانت لي جفنة مرحاض , و طشت حديدي. Çeviri: Bir tuvalet kabım ve demir leğenim vardı.	(2015, s.86)

Kaynak metindeki *baquet d'aisances* Fransızca Larousse (2023) sözlüğünde iki ayrı kelime olarak tanımlanmaktadır:
-Baquet : Récipient ovale ou rond, à bord haut, servant à divers usages domestiques.
-Aisances : Cabinets ou lieux d'aisances, toilettes, W.-C.

Tuvalet olarak kullanılan kova anlamına gelen *baquet d'aisances* ifadesi Türkçeye *tuvalet kovası* olarak çevrilir.

T.Ç1 ve T.Ç3 metinlerde kullanılan (lazımlık) kelimesinin TDK (2023) Web sözlüğündeki tanımı şu şekildedir: Lazımlık, ördek. Ördek kelimenin aynı sözlükteki tanımı: Yataktan kalkamayacak durumdaki hastaların içine idrarlarını yaptıkları kap, lazımlık, oturak. Türk kültürüne baktığımızda ise, lazımlık: kendi başına gidip tuvaletini yapamayan çocuk ve yatalak hastaların kullandığı bir taşınabilir kabı ifade etmektedir. Kaynak metinde mahkûma verilen kap lazımlık değil kovadır ve bu kova tuvalet için kullanılacaktır. Yazar, hapiste yaşamın koşullarının kötü olduğunu ve insani ihtiyaçların karşılanmadığını anlatmak

istemiştir. T.Ç1 ve T.Ç3 çevirilerde erek kültür odaklı çeviri yaparak yazarın yaratmak istediği etki kısmen kaybedildiği görülmektedir. Bu iki çeviri de Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik niteliğindedir.

T.Ç2 çeviride açıklama yöntemiyle (oturak olarak kullanılan bir kap) olarak çevrilmiştir. Mahkûma verilen malzeme oturak değil ama oturak yerine kullanılan bir kaptır. Böylece, yazarın yaratmak istediği etkiyi vermiş olup kabul edilebilirlik çeviri niteliğini kazanmıştır.

Arapça çevirilerde, *baquet d'aisances* ifadenin çevirmesinde birebir ve açıklamalı yöntemlere başvurulmuştur.

A.Ç1 çeviride açıklamalı yöntemle, T.Ç2 çeviride uygulanan açıklama yöntemi ile kaynak metindeki *baquet* kelimenin Arapça karşılığını kullanarak *baquet d'aisances* ifadesini سطل أستعمله كمرحاض diye çevrilmiştir. Bu çeviride kullanılan سطل kelimesi Arap kültüründe halk dilinde kullanılmaktadır. Türkçe çeviri karşılığı *tuvalet olarak kullandığım bir kova* olan bu çeviri eğilimi Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

A.Ç2 çeviride kullanılan جفنة مرحاض Türkçeye birebir çevirisi *tuvalet kabı* biçimindedir. Bu çeviri Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik niteliğindedir.

B)Mimari ve yerleşim

Tablo 9

Mimari ve Yerleşim

K.M	L'ami de Raymond habitait un petit cabanon de bois à l'extrémité de la plage. La maison était adossée à des rochers et les pilotis qui la soutenaient sur le devant baignaient déjà dans l'eau.	(1942, s.40)
T. Ç1	Raymond'un arkadaşı kumsalın sonundaki ufak bir ahşap evde oturmaktaydı. Ev sırtını kayalara vermişti, ön taraftan onu tutan kazıklarsa sulara gömülüyordu.	(2016, s.50)
T. Ç2	Raymond'un arkadaşı, kumsalın öte ucundaki ufak, tahta bir evde oturuyordu. Ev sırtını kayalıklara vermişti. Ön tarafında onu destekleyen kazıklar suyun içine gömülmüşlerdi.	(2003, s.27)
T. Ç3	Raymond'un arkadaşı kumsalın öbür ucunda, ahşap bir kulübede oturuyordu. Kulübe sırtını kayalara vermişti, ön taraftaki taşıyıcı kazıklar ise suya gömülmüştü.	(2020, s.50)
A. Ç1	كان صديق ريمون يملك كوخا خشبيا صغيرا قرب نهاية الشاطىء, مؤخرته تستلقي على الصخور بينما مقدمته ترتفع على عمد تتواثب الأمواج على جنباتها. Çev. Raymond'un arkadaşı, sahilin sonunda küçük bir ahşap kulübesi vardı. Kulübenin arkası kayaların üzerine yatarken, önü ise, yanlarında dalgaların oynadığı kolonlara dayanmaktaydı.	(1980, s.56)
A. Ç2	كان صديق رايمون يسكن في كوخ بحري خشبي على مقربة من الشاطئ. كان المنزل متكئا على الصخور, و كانت الأعمدة التي تدعمه قد صارت مغمورة بالماء. Çev. Raymond'un arkadaşı sahile yakın ahşap bir deniz kulübesinde yaşıyordu. Ev kayalara dayanıyordu ve taşıyıcı kolonları suya gömülmüştü.	(2015, s.61)

Kaynak metindeki (cabanon) kelimesi Fransızca Larousse sözlüğüne göre ''Petite cabane (cabane: Petite maison, le plus souvent en bois; habitation médiocre, cahute.), chalet de plage'' anlamına gelmektedir. Fransızca tanımdan anlaşıldığı gibi yazarın işaret etmekte olduğu mimari yapı, küçük ahşap evden küçük olan bir yapıdır, sahilin/denizin kenarının öbür ucunda bulunan bu kulübe sırtını kayalara vermiş ve ön taraftaki kolonları suyun içine doğru uzanmıştır. Kaynak metinde geçen yapı *cabanon* Türk mimari yapısında küçük kulübe olarak geçmektedir. Kulübe ise küçük ahşap ev olarak tanımlandığından da yazar küçücük bir ahşap ev olduğunu vurgulamıştır.

T.Ç1 ve T.Ç2 metinlerde kaynak metinde geçen mimari yapı *cabanon* birebir çevrilerek erek metinlerde ufak ve ahşaptan bir ev olarak çevrilmiş ve yazarın vermek istediği dar ve küçücük alan anlamı tam olarak yansıtılmamıştır. T.Ç3 metinde ise küçük sıfatını çıkararak

küçük ahşap ev anlamına gelen kulübe kelimesi kullanılmıştır. Yerleşim alanı olarak kullanılan kumsal kelimesi kıyı boyunca kum olan sahile denir, kaynak metindeki ev ise kayalara dayalıdır. Bu çevirilerde, kıyı ya da sahil kelimesi yerine *kumsal* kelimenin kullanımı tercih edilmiştir.

Bu çevirilerde, yazarın küçücük mimari yapının verdiği alan darlığı tam yansıtılmamış ve yerleşim yeri açısından da çelişki yaratmıştır. Türkçe çeviriler, Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

Arapça çevirilerde ise, erek kültürde karşılığı tam olarak bulunmayan mimari yapı türü *cabanon*, Arap mimarisinde bilinen bir yapı türünü kullanarak Tr. *ahşap kulübe* = Ar. كوخ olarak çevrilmiştir. A.Ç1 çeviride, Türkçede *küçük ahşap kulübe* anlamına gelen Ar. كوخا خشبيا صغير ifadesi kaynak metinden birebir çevrilmiştir. Bunun yanı sıra kolonların etrafında dalgaların oynadığı anlatması erek Arap kültüründe yaygın betimleme şekli kullanılmıştır.

A.Ç2 çeviride çevirmen T.Ç3'teki gibi küçük sıfatını kullanmamıştır, çıkartma ve ekleme yaparak Türkçesi *ahşap deniz kulübesi* olan كوخ بحري خشبي ifadesini kullanmıştır. Yerleşim olarak sahilde değil sahile yakın bir yerde bulunduğu ifade edilmiştir. Bu çeviriler *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindedirler.

C)Yeme-içme kültürü

Tablo 10

Yeme-İçme Kültürü

K.M	Nous sommes montés et j'allais le quitter quand il m'a dit: «J'ai chez moi du boudin et du vin. Si vous voulez manger un morceau avec moi? …»	(1942, s.23)
T. Ç1	Yukarıya çıktık. Yanından ayrılacağım sırada bana: "Evde sucukla şarap var," dedi, "isterseniz buyurun da bir iki lokma bir şey yiyelim…"	(2016, s.32)
T. Ç2	Yukarıya çıktık. Ayrılacağım zaman bana, "Odamda kan sucuğuyla şarap var. Benimle bir iki lokma yemez misiniz?" dedi.	(2003, s.18)
T. Ç3	Yukarıya çıktık, tam onunla vedalaşacağım sırada, "evde kan sucuğuyla şarabım var. Benimle bir lokma bir şey yemez misin?" dedi.	(2020, s.32)
A. Ç1	رقينا في السلم معا . أنا وسانتيس . وما أن استدرت مقتربا من باب غرفتي حتى بادرني قائلاً : - رويدك ! ما رأيك في تناول شيئ من الطعام معي ؟ إن لدي مقانق وقليلاً من الخمرة. Çev. Merdivenleri birlikte çıktık. Sintès ve ben. Odamın kapısına yaklaştığımda arkamı döner dönmez bana şöyle dedi: - yavaşla! Benimle bir şeyler yemeye ne dersin? Sucuk ve biraz şarabım var.	(1980, s.33)
A. Ç2	صعدنا وكنت على وشك توديعه حين قال لي: «عندي في البيت قليل من النقانق والنبيذ. هل ترغب في تناول قطعة معي؟... Çev. Yukarı çıktık ve onu uğurlamak üzereydim ki bana dedi: ki: "Evde birkaç sucuk ve şarabım var. Benimle bir parça yemek ister misin?...	(2015, s.37)

Le Robert (2003) Fransızca sözlüğünde *boudin* ve *vin* şu şekilde tanımlanmaktadır: Fr. *Boudin*, "1. Boyau rempli de sang et de graisse de porc assaisonnés. 2. Boudin blanc: charcuterie de forme semblable faite avec du lait et des viandes blanches.'' Türkçeye kanlı sucuk olarak çevrilen bu besin adı terbiyeli domuz etinden yapılan, kan ve yağla doldurulan hortuma denir. Bu besinin bir diğer türü ise, süt ve beyaz etlerden yapılan ve benzer şekilli soğuk etlere denilen beyaz sucuktur.

Fr. *Vin*, Üzüm veya taze üzüm suyundan hazırlanan fermente içecek ya da şarap "Boisson fermentée préparée à partir de raisin ou de jus de raisin frais.''

Kaynak metinde geçen *boudin* Fransız yemek kültüründe bulunan bir yiyecektir, *vin* ise bir içki türüdür. İslam'da kan sağlığa zararlı olduğu için kanlı et yemek caiz olmadığından et ürünleri kandan iyice temizlendikten sonra pişirilir ve tüketilir. Türk ve Arap yemek kültürlerinde bu yiyecek yer almadığından dolayı erek kültürde bilinen bir yiyecek türüne çevrilmiştir. İçki tüketmek her ne kadar İslamiyet'te haram hükmünde olsa da Arap ve Türk kültürlerinde bulunmaktadır.

Türkçe çevirilerde, bir içki türü adı olan *vin* kelimesi Türk kültüründe bilinmekte olup anlam karşılığı olan *şarap* kelimesini kullanarak çevrilmiştir. T.Ç1, çeviride kaynak metindeki *boudin* yiyeceği perspektif kaydırma yöntemiyle sucuk olarak çevrilmiştir. Türk yemek sofrasında yaygın olan sucuk, TDK (2023) sözlüğüne göre, şişirilip kurutulmuş bağırsak içine baharlı et kıyması doldurularak yapılan bir yiyecek türüdür. Öte yandan bu çeviride Türk kültüründe sofraya davet etmek için kullanılan *buyurun da bir iki lokma bir şey yiyelim* kalıp sözü ekleme yöntemiyle kullanılmıştır.

Bu çeviri, kullanılan kalıp sözler ve uygulanan perspektif kaydırma stratejisiyle, Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından kabul edilebilirlik niteliğindedir. T.Ç2 ve T.Ç3 metinlerde çevirmenler tarafından ekleme yaparak açıklama stratejisi uygulanmış ve kaynak metindeki Fr. *boudin* yiyeceğini Türkçeye *kan sucuğu* olarak çevrilmesi tercih edilmiştir.

Bu iki çeviride, erek topluma kendi kültüründe hitap etme çabasında erek kültürde sofraya davet etmekte kullanılan kalıp sözlere başvurularak *benimle bir iki lokma yemez misiniz?* / *Benimle bir lokma bir şey yemez misin?* biçiminde çevrilmiştir. Uygun bir şekilde uygulanan ekleme stratejisi sonucu elde edilen bu çeviriler Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

Arapça çevirilerde kaynak metindeki *boudin* gıda türünün adı Arapçada anlam karşılığı kullanılan مقانق ve النقانق, aynı kelimenin iki farklı yazı şeklidir. Bu çevirilerde kaynak metindeki besin *boudin*, Arapçada iki farklı şekilde yazılabilen sucuk مقانق /النقانق olarak çevrilmiştir. A.Ç2 çeviride bir dipnot kullanarak açımlama yapılmıştır. Dipnotta çevirmen, yazar tarafından kullanılan besinin tam olarak, kanlı sucuk, genelde domuzun pıhtılaşmış kanından ve kümes hayvanlarının kanından da beyaz sucuk yapıldığı üzerine açıklama yapmıştır:

‘’تحديدا, نقانق الفصيد, وهي تصنع عادة من الدم المتخثر, «دم الخنزير», أو دم الدواجن إن كانت نقانق بيضاء. “

Arapça çevirilerde kaynak metindeki içki adı Fr. *vin* Arapçaya çevirisinde aynı anlamı taşıyan iki kelime الخمرة / النبيذ kullanılmıştır. Bu çevirilerde erek kültüründe sofraya davet için kullanılan kalıp sözler kullanılmamıştır, birebir çeviri yapılmıştır.

A.Ç1 çeviride erek toplum kültüründe bilinen yiyeceğin üst anlamı kullanarak, erek cümlede yer değiştirme çeviri stratejisine başvurularak, Türkçesi *Sintès ve ben* olan أنا وسانتيس ibaresi eklenerek ve erek dilin betimleme yöntemine başvurularak cümlenin yeniden kurulmuş olduğu kaydedilmiştir. A.Ç1 çeviri *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindeyken, A.Ç2 yeterlilik niteliğinde görülmektedir.

D)Giyim-kuşam

Giyim-kuşam üzerine bulgu bir sayfaya sığmayacak kadar geniş olduğundan tablo bir sonraki sayfada yer almaktadır.

Tablo 11

Giyim-Kuşam

K.M	C'étaient d'abord des familles allant en promenade, deux petits garçons en costume marin, la culotte au-dessous du genou, un peu empêtrés dans leurs vêtements raides, et une petite fille avec un gros nœud rose et des souliers noirs vernis. Derrière eux, une mère énorme, en robe de soie marron, et le père, un petit homme assez frêle que je connais de vue. Il avait un canotier, un nœud papillon et une canne à la main.	(1942, s.18)
T. Ç1	Önce, gezmeye giden aileler: Denizci elbisesi giymiş, pantolonları dizlerinin altına düşen iki oğlan çocuk, yeni elbiselerinin içinde rahatsız gibiydiler, pembe kocaman fiyonklu, rugan ayakkabılı bir de küçük kız vardı. Onların arkasından, kahverengi ipek bir elbise giymiş, iriyarı anneleriyle ufak tefek, oldukça zayıf babalan geliyordu. Bu adama göz aşinalığım vardı. Başında bir hasır şapka, boynunda bir papyon, elinde de bir baston vardı.	(2016, s.26)
T. Ç2	Bunlar, başta, gezinmeye çıkan ailelerdi: önden pantolonları dizkapaklarının üstünde, yeni elbiselerini yadırgayan, gemici kılıklı iki oğlan çocuğu ile, kocaman pembe kurdeleli, parlak siyah ayakkabılı bir kız çocuğu geliyordu. Onların arkasından, açık kahverengi ipek fistanlı, iriyarı anneleriyle, uzaktan tanıdığım sıska, zarif bir adam olan babaları geliyordu. Adamın başında hasır şapka, boynunda papyon kravat, elinde bir baston vardı.	(2003, s.14)
T. Ç3	İlkin gezintiye çıkan aileler geçti; kısa pantolonları diz altında biten denizci kıyafetleri giymiş iki erkek çocuk, kazık gibi ütülü elbiseleri içinde biraz rahatsız görünüyorlardı, kocaman pembe kurdeleli, siyah rugan pabuçlu bir de küçük kız vardı. Arkalarından anneleri geliyordu, kahverengi ipekli elbisesinin içinde devanası gibiydi, onu da, daha önce de gördüğüm, kısa boylu, çelimsiz bir adam olan baba izliyordu. Başında hasır bir şapka, boynunda papyon, elinde de bir baston vardı.	(2020, s.26)
	مرت أول الأمر أسرة تقوم بنزهة نهار الأحد ؛ ثم صبيان صغيران يرتديان بزتين بحريتين وسروالين قصيرين يبلغان حتى ركبتيهما ٠ تلوح عليهما علائم الارتباك ؛ ومن بعد فتاة صغيرة عقدت شعرها بشريطة كبيرة زهراء اللون وانتعلت حذاء جلديا لماعا . وجاءت خلفهم امهم . وهي إمراة سمينة ضخمة الجثة ترتدى ثوباً حريريا بنى اللون ., وتدحرج الأب بعدهم , وهو رجل قصير نحيل كنت أعرفه بالنظر فقط . كان يضع على رأسه قبعة من القش . ويمسك عصا بيده . ويلبس ربطة عنق على شكل فراشة .	
A. Ç1	Çev.: Önce pazar pikniğine çıkan aileler geçti; Sonra diz boyu pantolon ve denizci kıyafeti giyinmiş iki küçük erkek çocuğu, kafaları karışmış bir halleri vardı; Sonra da küçük bir kız saçlarını büyük bir pembe kurdele ile bağlamış ve parlak deri ayakkabılar giyiyor. Ve anneleri peşlerinden geldi. Kahverengi ipek bir elbise giymiş, iriyarı, şişman bir kadındı. Sima olarak tanıdığım, kısa boylu, zayıf bir adam olan baba, peşlerinden yuvarlandı. Kafasında hasır bir şapka vardı. Elinde bir sopa tutuyor. Kelebek şeklinde bir kravat takıyor.	(1980, s.27)
	مرت في البداية الأسر التي كانت تنشد النزهة, ثم ولدان صغيران يلبسان بذلتي بحارين وقد تدلى سروالاهما إلى ما تحت الركبة, و كان يبدو أن ملابسهما الخشنة تضايقهما, و فتاة صغيرة تشد شعرها بشريط وردي عريض و تنتعل حذاء أسود مبرنقاً. و خلفهم أم ضخمة الجسم, ترتدي فستان حرير رمادياً. أما الأب فكان رجلاً قصيرا و ضامر الجسم, و كنت أعرفه رأي العين. كان يعتمر طاقية قش, و يضع ربطة عنق على شكل فراشة, و يحمل بيده قصبة صيد.	
A. Ç2	Çev. Önce gezintiyi amaçlayan aileler geldi, sonra denizci üniforması giyinmiş, pantolonları dizden aşağı sarkan ve kaba kıyafetleri onları rahatsız etmiş gibi görünen iki küçük erkek çocuk ve saçlarını geniş bir pembe kurdeleyle toplamış, parıldayan siyah ayakkabılar giymiş küçük bir kız çocuğu, arkalarında gri ipek elbiseli iri yarı bir anne geldi. Babaya gelince, zayıf yapılı, kısa boylu bir adamdı ve onu görmeyle tanıyordum. Hasır şapka takıyordu, kelebek şeklinde bir kravat takıyordu ve elinde bir olta vardı.	(2015, s.28-29)

T.Ç1 metinde çevirmen kaynak metindeki giyim-kuşam ögelerini: Perspektif kaydırma (değiştirme) stratejisini uygulayarak erkek çocukların üniformalarının sertliğini yeniliğe bağlayarak *yeni elbiseler*, küçük kızın başındaki tokanın model adını kullanarak *fiyonklu*, küçük kızın giydiği rugan deriden yapılan siyah ayakkabılarını *rugan ayakkabılar* olarak çevirmiştir; çıkarma stratejisini uygulayarak küçük kızın başındaki toka kelimesini kaldırarak çevirmiştir; kültürel ödünçleme ve çıkarma stratejisini uygulayarak babanın taktığı kelebek şeklindeki kravatı *boynunda bir papyon* olarak çevirmiştir; değiştirme stratejisini uygulayarak anne üzerindeki kestane/açık kahverengili olan ipek elbiseyi *kahverengi ipekli elbise* ve babanın kanotiye *düz kenarlı* şapkasını modele değil yapıldığı maddeye bağlayarak Türk kültüründe bilinen bir şapka türü kullanarak *hasır bir şapka* olarak çevrilmiştir; ekleme ve açıklama yaparak babanın düz kenarlı şapkasını *başına bir hasır şapka* ve erkek çocukların diz altı pantolonlarını *pantolonları dizlerinin altına düşen* olarak çevirmiştir; ve yerlileştirme stratejisini uygulanarak ta *fiyonklu* ve *papyon* kelimelerini kullanarak çevirmiştir. Bu çeviri erek dil anlatım özelliklerini taşıdığı için Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* kabul edilebilirlik eksenine daha yakındır.

T.Ç2 metinde çevirmen kaynak metindeki giyim-kuşam ögelerini değiştirme stratejisi yöntemiyle: Erkek çocukların diz altı pantolonlarını *dizkapaklarının üstünde* olarak, giysilerin sertliğini yeniliğe bağlayarak *yeni elbiseler*, babanın düz kenarlı şapkasını modele değil yapıldığı maddeye bağlayarak *kafasında hasır şapka* olarak ve Türk kültüründe kadının giydiği elbiseye fistan denildiğinden bu metinde annenin elbisesini *fistan* olarak çevirmiştir. Çevirmen erek kültürüne odaklı olarak da erkek çocukların üzerindeki pantolonlarını diz altı yerine diz üstü çevirmiştir. Bu çeviri Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri eksenindedir.

T.Ç3 metinde çevirmen kaynak metindeki giyim-kuşam ögelerini: Değiştirme stratejisini uygulayarak anne üzerindeki kestane/açık kahverengili olan ipek elbiseyi *kahverengi ipekli elbise* ve babanın kanotiye *düz kenarlı* şapkasını modele değil yapıldığı maddeye bağlayarak Türk kültüründe bilinen bir şapka türü *hasır bir şapka* olarak çevirmiştir; ekleme ve yorumlama yaparak denizci üniforması giyen erkek çocukların diz altı pantolonlarını *kısa pantolonları diz altında biten denizci kıyafetleri* olarak ve üniformanın sertliğini ütülemeye bağlayarak *kazık gibi ütülü olarak*, çevirmiştir. Bu çeviri kaynak metnin ilke ve özelliklerine yakın özellikler taşıdığı için Toury'nin *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik eksenine daha yakındır.

A.Ç1 metinde çevirmen: diz altı pantolonu, Arap kültüründe erkek çocuğu giyim parçası olan kısa pantolon diz üstü ya diz boylu olduğundan, وسروالين قصيرين يبلغان حتى ركبتيهما diz boyu olarak; Küçük kızın kurdelesini çevirirken de kullanım şeklini açıklayarak شعرها عقدت (Tr. kurdeleyle saçını bağlamış) olarak; ayakkabılarının rengini çıkartmış, yapılış madde ve görünüm üzerinden حذاء جلديا لماعا (Tr. parlak deri ayakkabılar) olarak. Anne üzerindeki elbisenin rengini açık kahverengili yerine بنى اللون (Tr. kahve renginde) olarak; baba olan adamın şapkasını, ekleme yaparak başındaki kelimesini kullanmış ve modeli yerine Arap kültüründe kullanılan hasır şapkasına değiştirerek يضع على رأسه قبعة من القش olarak; elinde tuttuğu şeyin kaynak metinde ne için kullanıldığı belirtilmediği için bir عصا (Tr. sopa/değnek) olarak; ve Arapça dil kullanım gereksinimi olarak على شكل (Tr. şeklinde) kelimesini ekleyerek çevirmiştir. Bu çeviri, erek dil kullanımı gereksinimi ve erek kültür ışığında ekleme, çıkarma ve değiştirme stratejileri uygulanmış, *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri eksenindedir.

A.Ç2 metinde çevirmen küçük kızın kurdelesini kullanım şeklini açıklayarak kurdeleyle تشد شعرها (Tr. saçını toplamış) olarak; Anne üzerindeki elbisenin rengini açık kahverengili yerine رماديا (Tr. gri) olarak; baba olan adamın şapkasını, ekleme yaparak başındaki kelimesini kullanmış ve modeli yerine Arap kültüründe kullanılan hasır şapkasına değiştirerek ve açımlama yaparak يضع على رأسه طاقية قش olarak; elinde tuttuğu şeyin kaynak metinde ne için kullanıldığı belirtilmediği için çocukların denizci kıyafetlerinden ve adamın başındaki kanocu şapkadan, ailenin denize gittiğini ve bu durumda kaynak metindeki *canne* (Tr. Değnek/sopa: olta) kelime ikinci anlamda kullanıldığını düşünerek يحمل بيده قصبة صيد (Tr. elinde bir olta tutuyordu) olarak ve Arapça dil kullanım gereksinimi olarak على شكل (Tr. şeklinde) kelimesini ekleyerek çevirmiştir. Bu çeviri, erek dil kullanımı gereksinimi ve erek kültür ışığında ekleme, çıkarma ve değiştirme stratejileri uygulanmış olmakta, *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri eksenindedir.

E)Sanat

Tablo 12

Sanat

K.M	Et puis tout d'un coup, il a parlé avec volubilité: «Je l'ai mmene au Champ de Manœuvres, comme d'habitude. Il y avait du monde, autour des baraques foraines. Je me suis arrêté pour regarder «le Roi de l'Évasion».	(1942, s.31)
T. Ç1	Sonra birdenbire dili çözüldü: "Her zamanki gibi Champs de Manoeuvres'e götürmüştüm onu. Panayır yerindeki barakaların önünde kalabalık vardı. Bunlardan birinin önünde durdum.	(2016, s.40-41)
T. Ç2	Sonra dili çözülüverdi: "Onu her zamanki gibi, bayram yerine götürmüştüm. Barakaların çevresi hıncahınç insanla doluydu. 'Kaçaklar Kralı'nı seyretmek için durdum.	(2003, s.22)
T. Ç3	Sonra bir anda dili çözüldü: "her zamanki gibi onu Champs des Manoeuvres'e götürmüştüm. Panayır yerindeki barakaların etrafı kalabalıktı. Kaçaklar kralı'nı seyretmek için durdum.	(2020, s.40-41)
A. Ç1	بعيد برهة قصيرة شرع يشتمه على غير انتظار: لقد أخذته معي إلى النزهة كالعادة . وكان ثمة معرض هناك,فلا يستطيع المرء أن يتحرك إلا في صعوبة بالغة . وتوقفت عند أحد الأكشاك أتفرج على «ملك الأغلال» . Çev. Kısa bir süre sonra, beklenmedik bir anda ona küfretmeye başladı: her zamanki gibi onu geziye götürdüm. Orada bir fuar vardı, ancak büyük bir zorlukla hareket edilebiliniyordu. Sonra da barakalardan birinin önünde durup "Prangaların kralı"nı seyrediyordum.	(1980, s.44-45)
A. Ç2	فجأة, تكلم بطلاقة : «لقد اصطحبته كالعادة إلى ساحة الملاهي, وكان ثمّة حشد من النّاس حول أكشاك العرض. وتوقفت كي أشاهد عرض : «ملك الهروب». Çev. Aniden açıkça konuşmaya başladı: » her zamanki gibi onu lunaparka götürdüm, panayır barakaların etrafında kalabalık vardı. Kaçış Kralı'nın gösterisini seyretmek için durdum. «	(2015, s.49)

Kaynak metinde yer alan *Champ-de- Manœuvres*[1] ve *Le Roi de l'Évasion*[2] ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

[1] Daha fazla bilgi için http://diaressaada.alger.free.fr/i2-mes_voyages_05_07/05-cdm/champ-de-manoeuvres.html web sayfasından bakınız.

[2] Daha fazla bilgi için *Houdini, le magicien roi de l'évasion* adlı makaleye

-Champ-de- Manœuvres: Manevra Sahası, 1928 yılına kadar tamamen boştu yaklaşık 25 hektarlık geniş bir askeri alandı. 1921'de, Cezayir sergi fuarına ev sahipliği yaptı. Bu fuarda sirk çadırları kuruldu ve spor aktiviteler yapıldı.
-Le Roi de l'Évasion: saha sanatçısı illüzyonist Henri Houdini'nin lakabıdır, her türlü düğümü (ip, kelepçe, deli gömleği) ve engelleri (sandık, kasa) aşarak kaçışıyla ünlüdür. Ölüm tehlikesi içeren nefes kesici gösteriler sunardı.

T.Ç1 metinde çevirmen, askeri eğitim için kullanılan meydanın ismini *Champ- de-Manœuvres* ifadesini kültürel ödünçleme yöntemiyle *Champs de Manœuvres* olarak ve *Le Roi de l'Évasion* ibaresini çıkarma stratejisini uygulayarak, panayır yerinde kurulan barakaların *birinin önünde* olarak çevirmiştir.

T.Ç2 metinde çevirmen *Et puis tout d'un coup, il a parlé avec volubilité* cümlesini erek dilde yeniden kurarak *sonra dili çözülüverdi* diye çevirmiştir. Manevra sahasını *Champ- de-Manœuvres* değiştirme stratejisini uygulayarak kaynak metindeki yer adını kullanışa bağlayarak, kalabalık ve kurulan barakalar *bayram yeri* olarak çevirmiştir. Bayram yeri Türk kültüründe belli zamanlarda eğlence ve gösteri amaçlı barakaların kurulduğu boş arazilere denir. Kaçış kralını (Fr. Le Roi de l'Évasion) bir tiyatro parçası olduğunu düşünerek *kaçaklar kralı'nı seyretmek için* olarak çevirmiştir. Bu çeviride kullanılan kalıp sözler (dili çözülüverdi, hıncahınç) çevirmenin erek dil kullanımını ön planda tuttuğunu göstermektedir.

T.Ç3 metinde kaynak metindeki yer ismini ödünçleme stratejisi uygulanarak *Champs des Manœuvres'e* olarak erek metne geçmiş, T.Ç2 metindeki gibi kaçış kralını kaçaklar kralı olarak çevrilmiş, ancak bu çeviride dipnot yöntemiyle bir açıklama yapılmıştır ve bu açıklamada çevirmen kendisi tarafından varılan bir sonucu sunmuştur: “bir panayır yerinden söz edildiğine göre, karakterin illüzyonist Houdini'ninkilere benzer bir numara izlediğini varsayabiliriz”.

T.Ç1 ve T.Ç2 metin çeviriler T.Ç3 çeviriden daha eski bir döneme aittir. Bu eski çevirilerde başvurulan stratejilere bakıldığında o dönemde Houdini'nin Türkiye'de bilinmediği anlaşılmaktadır. Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* bağlamında T.Ç2 çeviri erek kültüre daha yakın olduğundan kabul edilebilirlik ve T.Ç1 ile T.Ç3 yeterlilik çeviri olarak nitelendirilmiştir.

https://www.histoire-et-civilisations.com/thematiques/epoque-contemporaine/houdini-le-magicien-roi-de-levasion-88440.php web sayfasından bakınız.

Arapça çevirilerde ise sanat gösterisi erek kültür veya birebir çeviri yöntemlerine başvurarak çevrilmiştir. A.Ç1 metinde çevirmen *Le Champ-de- Manœuvres* yer ismini çıkarma yaparak ve *Le Roi de l'Évasion* lakaplı sanatçının gösterisini erek kültürdeki ismini kullanarak ملك الأغلال (Tr. prangaların kralı) olarak çevirmiştir. Bu çeviride yapılan eklemelerle erek dilin anlatım kullanımına başvurulduğunu göstermektedir.

A.Ç2 metinde çevirmen birebir kaynak metindeki sanat ögesini çevirerek (Fr. Le Roi de l'évasion = Ar. ملك الهروب = Tr. kaçış kralı) erek kültürdeki eşanlamını vermiştir, *Le Champ-de- Manœuvres* yer ismini de değiştirme stratejisi uygulayarak ساحة الملاهي (Tr. lunapark) olarak çevirmiştir. Türkçe çevirilerde başvurulan yer isminin çeviri yöntemleri daha uygun gibidir.

Sanat ögesinin çevirisi açısından, Arapça çeviriler Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* kabul edilebilirlik ilkesiyle uyuşmaktadır.

Din ile ilgili kültürel unsurlar

Bu araştırmada incelenen Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki dinsel kültürel unsurlar karşılama, vedalaşma ve ummak/dua üzerine bulgular sırayla verilmektedir.

A)Karşılama

Tablo 13

Karşılama

K.M	İl m'a dit: “salut, vieux” et il a appellé Marie “Mademoiselle”.	(1942, s.43)
T. Ç1	Bana, “Merhaba arkadaş,” dedi, Marie'ye de “Matmazel,” diye hitap etti.	(2016, s.49)
T. Ç2	Bana, "Merhaba, ahbap!" Marie'ye de, "Günaydın Matmazel," dedi.	(2003, s.27)
T. Ç3	"selam, ahbap," dedi bana. Marie'ye de,"matmazel," diyerek selamladı.	(2020, s.49)
A. Ç1	حياني قائلا "مرحبا, أيها الفتى العجوز! ونادى ماري بلقب "آنسة . " Çev. " İhtiyar genç, merhaba" diyerek benimle selamlaştı ve Marie'ye de matmazel dedi.	(1980, s.54)
A. Ç2	قال لي: "أهلا يا صاح", ونادى ماري " آنسة ". Çev. Bana " hoş geldin dost! " dedi ve Marie'ye "matmazel" diye seslendi.	(2015, s.59)

Kaynak metindeki dostça selamlaşma *salut vieux* ifadesi Fransız kültüründe samimiyet ve arkadaşlık çerçevesinde kullanılan seslenme şeklidir. T.Ç1 çeviride Türk kültüründe arkadaşlar arasında kullanılan seslenme terimi *arkadaş* kullanılırken, T.Ç2'de ve T.Ç3'te Samimiyet, içtenlik bildiren bir seslenme sözü olan *ahbap* kelimenin kullanımı tercih edilmiştir. Türkçe çevirilerde erek kültür ışığında *merhaba*/*selam*, *arkadaş*/*ahbap* olarak çevrildiğinden, bu çeviriler *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindedir.

Arapça çeviriler erek kültürde yakın dostlar arasında kullanılan selamlaşma şekilleri أهلا يا صاح (Tr. hoş geldin dost) ve مرحبا, أيها الفتى العجوز! (Tr. merhaba ihtiyar genç!) kullanılmıştır. A.Ç1'de ekleme stratejisi uygulanarak, mizah içeren ve Arap kültüründe yakın arkadaş ortamında kullanılan iki Zıt anlamlıdan oluşan الفتى العجوز (Tr. ihtiyar genç) ifadesi kullanarak, gerçekleşmiştir. A.Ç2'de ise kullanılan صاح kelimesi صاحبي sahibi kelimesinin kısaltmasıdır, Türkçede dostum kelimesinin ilk dört harfinden oluşan dost kelimesinin karşılığıdır. A.Ç1 metnin çevirmeni (Fr. salut = tr. merhaba) مرحبا birebir çeviri yöntemine başvurmuştur. A.Ç2 metnin çevirmeni kaynak metindeki *Salut* karşılama ismini (Tr. hoş geldin) erek dil kültüründe kullanılan أهلا olarak çevirmiştir. A.Ç1 ve A.Ç2 çeviriler Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilir çeviri niteliğindedir.

B)Vedalaşma

Tablo 14

Vedalaşma

K.M	Nous étions près de chez moi et je lui ai dit au revoir.	(1942, s.35)
T. Ç1	Evime yaklaşmıştık; ona, hoşça kal, dedim.	(2016, s.44)
T. Ç2	Benim evin yakınlarındaydık. Ona "Hoşça kal,".	(2003, s.24)
T. Ç3	Evimin yakınlarındayken, ona hoşça kal dedim.	(2020, s.45)
A. Ç1	كنا على مقربة من بيتي , فقلت : وداعا إذن . Çev. Benim evin yakınındaydık, bende: hoşça kal öyleyse, dedim.	(1980, s.50)
A. Ç2	كنا قريبين من بيتي فودّعتها. Çev. Evime yakındık bende kendisine veda ettim.	(2015, s.54)

Kaynak metinde vedalaşma ifadesi *au revoir* (Tr. görüşmek üzere = Ar. إلى اللقاء) yer almaktadır. Türkçe çevirilerde çevirmenler görüşmek üzere sözü yerine Türk kültüründe günlük yaşamda ve ayrılırken kullanılan *hoşça kal* sözünü kullanmayı tercih etmişlerdir. T.Ç1, T.Ç2 ve T.Ç3 çeviriler *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik ilkesiyle uyuşmaktadırlar.

Arapça çevirilere gelince, A.Ç1 çeviri metinde ekleme çeviri yöntemiyle erek dil kullanımı ve erek toplum kültürü ışığında (öyleyse dedim) olarak çevrilirken, A.Ç2 çeviri metinde kaynak metindeki *je lui ai dit au revoir* cümleyi erek dil kullanımı ışığında ففلت لها إلى اللقاء (Tr. ona görüşmek üzere dedim) diye çevrilmiştir. Kaynak metindeki vedalaşma ismi *au revoir* (Tr. görüşmek üzere = Ar. إلى اللقاء) her iki çeviride de وداعا (Tr. elveda = Fr. adieu) olarak çevrilmiştir. Arapça çevirilerde kullanımı tercih edilen bu vedalaşma ismi Arap toplumunda zamanı belli olmayan uzun bir süreliğine ayrılmak anlamında kullanılmaktadır. Halbuki kaynak metinde geçen ifade yakın zamanda görüşmek vadiyle ayrılışta kullanılmış ve Arapçada bu anlamı taşıyan إلى اللقاء ifadesi bulunmaktadır. A.Ç2 ve A.Ç1 çeviriler *Erek Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri niteliğindedirler.

C)Ummak/Dua

Tablo 15

Ummak/Dua

K.M	Il a souri un peu et avant de partir, il m'a dit: «J'espère que les chiens n'aboieront pas cette nuit. Je crois toujours que c'est le mien.»	(1942, s.37)
T. Ç1	Azıcık gülümsedi, gitmeden önce bana, "Umarım bu gece köpekler havlamaz, çünkü ne zaman havlama sesi duysam, benim köpek havlıyor sanıyorum," dedi.	(2016, s.47)
T. Ç2	Biraz gülümsedi, gitmeden önce. "inşallah bu gece köpekler havlamaz. Hep benimkiymiş gibi geliyor bana," dedi.	(2003, s.26)
T. Ç3	Hafifçe gülümsedi ve gitmeden önce, "umarım bu gece köpekler havlamaz. Hep benimkiymiş gibi geliyor," dedi.	(2020, s.47)
A. Ç1	واستدار قبل أن يصل إلى الباب , ورسم على شفتيه ابتسامة صغيرة ٠ وأضاف : فلنأمل ألا تنبيح الكلاب مرة أخرى هذه الليلة . فأنا أعتقد دائما أن كلبي هو الذي ينبح - ... Çev. Kapıya varmadan arkasını döndü ve dudaklarında küçük bir gülümseme oluştu. Umalım ki, köpekler bu gece yine havlamazlar. Her zaman havlayanın kendi köpeğim olduğunu düşünüyorum...	(1980, s.53)
A. Ç2	إبتسم قليلا وقبل أن يغادر قال لي: «أتمنى أن لا تنبح الكلاب هذه الليلة فدائماً ما أخال أن كلبي هو الذي ينبح». Çev. Biraz gülümsedi ve ayrılmadan önce bana,"Umarım bu gece köpekler havlamaz, çünkü ben hep havlayanın benim köpeğim olduğunu düşünüyorum." dedi	(2015, s.57)

Kaynak metinde geçen (Fr. J'espère = Tr. umarım = Ar. أَمل) ifadesi bir olayın gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesi için kullanılan bir ummak, ümit/temenni etmek ve dilemek anlamına gelmektedir.

Türkçe çevirilerde, ummak anlamında kullanılan kaynak metindeki *J'espère* ifadenin T.Ç2 metinde dua olarak Türkçeye *inşallah* diye çevrilmiştir. Bu ifade dinle ilişkili ve Müslümanlar tarafından kullanılmaktadır. Salamano karakteri dul bir ihtiyar, kaçış kralı olarak bilinen Houdini'nin bir gösterisini izlerken köpeğini kaybetmiştir. Houdini Yahudi bir sirk illüzyonisttir. Salamano karakterine verilen isimden ve izlediği gösteriden, yazarın dolaylı ve sembolik yazı stilini göz önünde bulundurarak, Yahudi olduğu açıktır. Bu açıdan bakıldığında T.Ç2 metinlerde çevirmenlerin erek kültür odaklı çeviri çalışmalarında

başvurulan değiştirme stratejisi uygun olmadığı görülmektedir. Diğer bir açıdan da asıl metnin yazarı Albert Camus incelenmekte olan esrini absürd akımı bağlamında kaleme almıştır. Dolsyısıyla T.Ç2 Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik ekseninde değerlendirilmektedir. T.Ç1 ile T.Ç3 çevirlerde ise birebir çeviri yöntemini tercih edilmiştir, bu çeviriler kaynak metne daha yakın olduğundan Toury'nin Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı açısından yeterlilik ilkesiyle uyuşmaktadırlar.

A.Ç1 metinde cümlenin erek dilde yeniden yapılışı ve aynı zamanda absürd akımı çerçevesinde çevrilmesiyle Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik ekseninde olmasını sağlamıştır.

A.Ç2 metinde çevirmen kaynak metne sadık kalmış ve erek dil kullanım gereksinimi iyelik ekini ait olduğu nesne adını kullanarak çevirmiştir. Bu çeviri Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından yeterlilik eksenindedir.

Örf ve âdetler

Bu araştırmada incelenen Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanındaki örf ve adetlerle ilgili kültürel unsurlar üzerine bulgular cenaze işleri ve taziye ile ilgilidir.

A)Cenaze işleri

Tablo 16

Cenaze İşleri

K.M	L'asile de vieillards est à Marengo, à quatre-vingts kilomètres d'Alger. Je prendrai l'autobus à deux heures et j'arriverai dans l'après-midi. Ainsi, je pourrai veiller et je rentrerai demain soir.	(1942, s.04)
T. Ç1	Bakımevi, Cezayir'den seksen kilometre uzakta, Marengo'da. Saat 2'de otobüse bineceğim ve öğleden sonra orada olacağım. Böylelikle geceyi annemin tabutu başında geçireceğim, yarın akşam da dönmüş olacağını.	(2016, s.11)
T. Ç2	İhtiyar Yurdu Marengo'dadır, Cezayir'den seksen kilometre uzakta. Saat ikide otobüse biner, öğleden sonra oraya varırım. Bütün gece başında bekler, yarın akşama da dönerim.	(2003, s.06)
T. Ç3	Bakımevi Morengo'da, Cezayir'e seksen kilometre uzakta. Saat ikide otobüse bineceğim, öğleden sonra orada olurum. Böylece gece başında bekleyebilirim, yarın akşam da dönerim.	(2020, s.11)
A. Ç1	يبعد مأوى العجزة في مارينغو خمسين ميلا عن مدينة الجزائر. فاذا ركبت باص الساعة الثانية أصل اليه قبل انتشار العتمة . فأقضي الليل هناك أقوم بالصلاة المعتادة إلى جانب الجثمان, و أعود غدا مساء. Çev. Marengo'daki yaşlı bakımevi Cezayir'den elli mil uzakta. Saat ikide otobüse binersem, karanlık dağılmadan oraya varırım. Geceyi orada geçirir, cesedin yanında olağan duaları okur ve yarın akşam dönerim.	(1980, s.07)
A. Ç2	يقع مأوى المسنين في مرينغو على بعد ثمانين كيلو مترا من مدينة الجزائر. سأستقلّ الباص في الساعة الثانية و أصل بعد الظهر, هكذا يكون بوسعي أن أسهر [بجانب جثمان أمّي ليلتها الأخيرة] وأن أعود غدا مساء. Çev. Yaşlı bakımevi Cezayir'den seksen kilometre uzaklıktaki Mrengo'da bulunuyor. Saat ikide otobüse binip öğleden sonra ulaşacağım, böylece geceyi]annemin cesedi yanında son geceyi[geçirebilir ve yarın akşam dönebileceğim.	(2015, s.07)

Batı kültüründe, özellikle Hristiyanlıkta, cenaze gelenekleri arasında ölü ile son gece geçirme adeti bulunmaktadır. İslamiyet'te ise ölü en kısa zamanda gömülür. Romanda yer

alan bu gelenek çevirmenler tarafından metin içinde ya da dipnot şeklinde açıklanarak çevrilmiştir.

T.Ç1 çeviride çevirmen kaynak metindeki *l'asile de vieillards est à Marengo, à quatre-vingts kilomètres d'Alger* cümlesini yer değiştirme ve ödünçleme stratejilerini kullanarak *Cezayir'den seksen kilometre uzakta, Marengo'da* biçiminde çevirmiştir. Kaynak metindeki *Ainsi, je pourrais veuiller* cümlesini de metin içinde açıklama yaparak Fransızcadan Türkçeye *Böylelikle geceyi annemin tabutu başında geçireceğim* diye çevirmiştir. T.Ç2 çeviride, yaşlı bakımevinin bulunduğu şehrin adını ödünçleme yöntemiyle *Marengo* olarak metinde kullanılmıştır. Cenaze geleneği için kullanılan *veuiller* (Tr. geçeyi ayakta geçirmek) kelimesini erek dile ekleme yöntemiyle açıklanarak *bütün gece başında bekler* diye çevrilmiştir. T.Ç3 çeviride şehrin adın *Marengo* yerelleştirme yöntemiyle *Morongo* olarak çevrilmiş ve cenaze ile son gece geçirme geleneği ile ilgili cümlenin *başında* kelimesini ekleyerek *böylece gece başında bekleyebilirim* diye açıklama yöntemiyle çevrilmiştir. Bu çevirilerde başvurulan çeviri stratejilerle Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri eksenine sahiptir.

Arapça çevirilerde bakıldığında çevirmenler tam açıklamalı bir çeviri yaptıkları tespit edilmiştir. A.Ç1 metinde Marengo ile Cezayir arasındaki mesafe, kaynak metinde kullanılan kilometre yerine mile çevrilerek mil (80 km = 49.7098 mil) cinsinden hesaplanmıştır. Kaynak metindeki Fr. *Veuiller* (Ar. قضاء الليل = Tr. geceyi geçirmek) kelimesini anlamını erek kültürde vermek için açıklama yöntemiyle Fransızcadan Arapçaya فأقضي الليل هناك أقوم بالصلاة المعتادة (Tr. Geceyi orada geçirir, kadavranın yanında olağan dualarını okur) olarak çevrilmiştir.

A.Ç2 metinde çevirmen hem metin içi hem de dipnot açıklamalar ekleyerek erek kültüre kaynak kültürü taşıyarak çevirmiştir. Çevirmen tarafından verilen ilk dipnot kaynak metinde geçen şehir adı hakkındadır:

الاسم الذي كان يطلق على مدينة حجوط إبان الاستعمار الفرنسي للجزائر.

Çev.: Cezayir'in Fransız kolonizasyonu sonrası Hajout şehrine verilen isimdir.

Marengo şehrinin erek kültürdeki asıl isminin (حجوط : Hajout) olduğunu ve Fransız kolonizasyonu sonrası Marengo olarak değiştirildiğini ikinci dipnotta belirtmiştir.

حرفيا, لم يقل كامو سوى "أن أسهر" و هي عبارة إن كانت مفهومة وتامة المعنى في الفرنسية , إلا أنها في العربية لا تحمل المدلول نفسه, و تظل ناقصة, لهذا أضفنا الجملة الشارحة بين [ ].

Çeviri: tam olarak, Camus sadece “veuiller” dedi, Fransızca tam anlamıyla anlaşılan bu ifade Arapçada aynı anlamı taşımadığından eksik kalır, bu yüzden [ ] içinde açıklayıcı cümle ekledik.

Kaynak dilde *veuiller* yeterli ve anlamlı olduğunu ancak erek kültürde birebir çeviri yapıldığında eksik ve amaçlanan anlamın dışında olduğundan metin içinde ekleme stratejisi uygulanarak ve dipnotta yöntemiyle açıklama yapılarak çevrilmiştir. A.Ç1 ve A.Ç2 çeviriler erek kültür odaklı çeviride bulunarak, Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik eksenindedirler.

B)Taziye

Tablo 17

Taziye

K.M	C'était plutôt à lui de me présenter ses condoléances.	(1942, s.04)
T. Ç1	Hatta daha ziyade onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi.	(2016, s.11)
T. Ç2	Asıl onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi.	(2003, s.06)
T. Ç3	Asıl onun bana başsağlığı dilemesi gerekirdi.	(2020, s.11)
A. Ç1	كان ينبغي أن يقدم لي تعازيه. Çev. Bana taziyelerini sunmalıydı.	(1980, s.07)
A. Ç2	لا بل إنه هو من كان يتوجب عليه تقديم تعازيه لي Çev. Ama hayır, asıl kendisinin bana taziyelerini sunması gerekiyordu.	(2015, s.07)

Fransızca *présenter* kelimenin Türkçede sunmak demektir, Türkçede kültüründe başsağlığı dilenir sunulmaz. Türkçe çevirilerin üçünde de dil kullanımı ve Türk kültürü gereksinimi sunmak kelimesi dilemek ile değiştirilmiştir. Bu çeviriler, Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik çeviri eksenindedirler.

Arapça çevirilerde ise kaynak metne daha yakın kılmak adına dil kullanımında eklemeler ve çıkarmalar yapılmıştır. A.Ç1 ile A.Ç2 çeviriler Toury'nin *Erek Kültür Odaklı Çeviri Kuramı* açısından kabul edilebilirlik niteliğindedirler.

BÖLÜM VI

SONUÇ

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu çalışma, Albert Camus 'nün *Yabancı* isimli eserinde yer alan dilsel, toplumsal ve kültürel unsurların Fransızcadan Türkçe ve Arapçaya aktarımı üzerine gerçekleştirilmiştir. Bu incelemede kaynak metnin yazıldığı Fransızcanın dil kullanımı ve asıl metinde bulunan Fransız toplumunun kültürüne ait kültürel unsurlar üçü Türkçe ve ikisi Arapça çevirilerde karşılaştırmalı çözümleme yöntemiyle incelenmiştir.

Gerçekleştirmiş olduğumuz bu araştırmada kaynak metin Albert Camus'nün 1942'de yayınladığı *Yabancı* isimli eseri, Fransızcadan Türkçeye Camus (1942)'den Samih Tiryakioğlu (2016)'nun, Vedat Günyol (2003)'un, Ayça Sezen (2020)'nin çevirileri ve Fransızcadan Arapçaya Süheyl Eyyüb (1980) ile Muhammed Ait Hanna (2015)'nın çevirileridir. İncelenen çeviriler kaynak metnin asıl dilinden çevrilen eserlerdir.

Bu araştırmada, incelenen eserlerde ele alınan dil, günlük yaşam, din, örf ve adetler ile ilgili kültürel unsurlar üzerine bulgular çeviri stratejileri ışığında ve Toury'nin benimsediği Erek Odaklı Çeviri kuramında öne sürdüğü yeterlilik ve kabul edilebilirlik ekseninde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede incelenen Türkçe ve Arapça çevirilerde erek dil kullanımı ve kültürü çerçevesinde kaynaktaki kültürel unsurların aktarımında başvurulan yöntemlerle elde edilen genel değerlendirme sonuçları tablo 18'de verilmektedir.

Tablo 18

Genel Değerlendirme Sonuçları

	T.Ç1	T.Ç2	T.Ç3	A.Ç1	A.Ç2
Yeterlilik	6	3	8	2	5
Kabul edilebilirlik	11	14	9	15	12

Bu sonuçlardan yola çıkarak, incelenen Türkçe metinlerin çevirmenleri arasında T.Ç2 metnin çevirmeni (Vedat Günyol) ve incelenen Arapça metinlerin çevirmenleri arasında A.Ç1 metnin çevirmeni (Süheyl Eyyüb) Toury'nin Erek Odaklı Çeviri Kuramının kabul edilebilirlik ilkesiyle diğerlerine göre daha çok erek dil ve kültür ışığında kaynak metni çevirmeyi tercih etikleri tespit edilmiştir.

Fransızca metnin Türkçe ve Arapça çevirileri içerisinde incelenen kültürel unsurlar kapsamında Süheyl Eyyüb'ün (A.Ç1) Toury'nin kabul edilebilirlik ekseninde (sayısal karşılığı 15) çeviriye daha çok başvurduğu tespit edilmiştir. Bulgular incelendiğinde Süheyl Eyyüb'ün erek dil ve kültür bağlamında çeviri tercihinde bulunduğu sonucuna varılmıştır. Muhammed Ait Hanna (A.Ç2) çevirilerinin Arapça dil kullanımı açısından zengin içeriğe sahip olduğu tespit edilmiştir.

İncelenen kaynak metnindeki dil, günlük yaşam, din, örf ve adetler başlıkları altında kategorize edilen kültürel unsurların yeterlilik ve kabul edilebilirlik ilkeleri açısından ayrı ayrı ele alınması neticesinde incelenen çeviriler hakkında daha detaylı bilgiye ulaşılmıştır.
-Dil ile ilgili kültürel unsurların Fransızcadan Türkçeye ve Arapçaya aktarımı üzerine kaynak metindeki seslenme/hitap, kişi isimleri/hitap, unvan/eslek isimleri, deyimler, atasözleri ve karşılıklı konuşmada kullanılan kalıp sözler üzerine ele alınan bulguların incelenmesiyle yürütülen bu araştırmanın çevirmenler özelinde yeterlilik ve kabul edilebilirlik oranları aşağıda tablo 19'da verilmektedir.

Tablo 19

Dilsel Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları

	T.Ç1	T.Ç2	T.Ç3	A.Ç1	A.Ç2
Yeterlilik	2	2	3	2	2
Kabul edilebilirlik	5	5	4	5	5

Bu verilere göre Türkçe ve Arapça çevirilerden T.Ç3'ün çevirmeni (Ayça Sezen) dört kabul edilebilirlik oranı ile diğer çevirmenlere nazaran daha az erek dil ve kültürü ışığında çeviriye başvurmuştur.

-Günlük yaşamla ilgili kültürel unsurların Fransızcadan Türkçeye ve Arapçaya aktarımı kaynak metindeki kullanılan eşya, mimari ve yerleşim şekilleri, yeme-içme ve giyim-kuşam üzerine yapılan incelemeler neticesinde veriler tablo 20'deki gibidir.

Tablo 20

Günlük Yaşamla İlgili Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları

	T.Ç1	T.Ç2	T.Ç3	A.Ç1	A.Ç2
Yeterlilik	2	0	3	0	2
Kabul edilebilirlik	3	5	2	5	3

Bu veriler ışığında Türkçe çevirilerden T.Ç2 (Vedat Günyol) ve Arapça çevirilerden A.Ç1 (Süheyl Eyyüb) ün günlük yaşamla ilgili kültürel unsurların çevirisinde erek kültüre yönelik çeviri tercihinde bulundukları sonucuna varılmıştır.

-Din ile ilgili kaynak metindeki karşılama, vedalaşma ve ummak/dua üzerine verilen kültürel unsurların Fransızcadan Türkçeye ve Arapçaya aktarımı üzerine gerçekleşen araştırmada şu verilere ulaşılmıştır:

Tablo 21

Dinsel Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları

	T.Ç1	T.Ç2	T.Ç3	A.Ç1	A.Ç2
Yeterlilik	2	1	2	0	1
Kabul edilebilirlik	1	2	1	3	2

Bu sınıflandırma değerlendirmesinde Toury'nin kabul edilebilirlik eksenine yakın çeviri anlayışları ile Türkçe çevirilerden T.Ç2 (Vedat Günyol) ve Arapça çevirilerden A.Ç1 (Süheyl Eyyüb) diğer çevirmenlerden ayrılmaktadır.

-Örf ve adetlerle ilgili cenaze işleri ve taziye üzerine verilen kültürel unsurların bulgularının Fransızcadan Türkçeye ve Arapçaya aktarımı üzerine yapılan incelemenin aşağıdaki verilere ulaşılmıştır.

Tablo 22

Örf ve Adetlerle İlgili Kültürel Unsurların Değerlendirme Sonuçları

	T.Ç1	T.Ç2	T.Ç3	A.Ç1	A.Ç2
Yeterlilik	0	0	0	0	0
Kabul edilebilirlik	2	2	2	2	2

Romandaki örf ve adetlerin Fransızcadan Türkçe ve Arapçaya çevirileri incelendiğinde tüm çevirmenlerin erek dil ve kültürü bağlamında çeviri tercihinde bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Albert Camus'nün *Yabancı* isimli romanı varoluşçuluk ve absürd akımların başyapıtlarından birisidir. İncelenen çeviriler bu akımların kavramları açısından ele alındığında, Kaynak metindeki varoluşçuluğun T.Ç2 (Vedat Günyol) ve A.Ç1 (bulgularda yer almasa da A.Ç1 metnin çevirmeni (Süheyl Eyyüb) Salamano karakteri ağzından iki kere Allah kelimesini kullanmıştır) çevirmenleri tarafından göz ardı edildiği dinsel öğelerin eklendiği sonucuna varılmıştır. T.Ç1(Samih Tiryakioğlu), T.Ç3 (Ayça Sezen) ile A.Ç2 (Muhammed Ait Hanna) çevirilerinin ise kaynak metindeki absürd düşüncesine sadık kaldıkları tespit edilmiştir. Kaynak metnin erek dilde yeniden oluşturmasına T.Ç2 (Vedat Günyol) ile A.Ç1 (Süheyl Eyyüb) çevirilerinde sık rastlanmaktadır.

Türkçe çevirilerde özellikle dil ile ilgili kültürel unsurların aktarımı erek toplum tarafından kullanılan deyimler, atasözleri ve karşılıklı konuşmada kullanılan kalıp sözlere başvurularak kaynak kültürden erek kültüre çevrilmiştir. Arapça çevirilerde A.Ç1 (Süheyl Eyyüb) çeviride erek toplumun lehçe dilinin kullanımına başvurulurken, A.Ç2 (Muhammed Ait Hanna) çeviride klasik Arap dilinin kullanımı tercih edilmiştir. Başka bir deyişle, Türkçe metin çevirmenleri kendi toplumlarına kendi kültürel değerleri ışığında hitap etmeyi tercih ederken, Arapça metin çevirmenleri ise kendi toplumlarına erek dilin esnek kullanımından yararlanarak kaynak metni erek dile çevirmeyi tercih etmişlerdir.

Sonuç olarak, verilerin incelenmesinde her ne kadar Arapça metin çevirmenlerinin erek odaklı çeviriye yöneldikleri tespit edilse de içeriksel incelemelerde ortaya çıkan sonuç Arapça metin çevirmenlerinin Arap dilinin esnekliğinden faydalanarak kabul edilebilirlik ilkesiyle örtüşen bir yaklaşım benimsemeleri ile açıklanabilir.

Albert Camus'nün Yabancı İsimli Romanındaki Kültürel Unsurların Türkçe ve Arapça Çevirilerinin Erek Odaklı Çeviri Kuramı Doğrultusunda İncelenmesi isimli bu araştırma

sonucunda Türkçe ve Arapça çeviriler arasında karşılaştırmalı çözümleme sonucunda tespit edilen fark, Türkçe metin çevirmenlerinin Arapça metin çevirmenlerinden daha çok erek kültür odaklı çeviriye başvurdukları yönündedir. Söz konusu çalışma ile çeviribilim alanına varoluşçuluk felsefesinin baş yapıtlarından Yabancı romanı ve onun Fransız dilinden Türkçe ve Arapçaya yapılan çeviri incelemesi ile katkı sağlamak, çeviribilimin uygulamalı alanına hizmet eden bir eser ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu çalışmanın farklı diller ve farklı dizgeler arası yapılacak başka çalışmaları beraberinde getirmesi, örnek teşkil etmesi, dil, kültür ve çeviribilim alanlarında çalışan tüm paydaşlara, öğretmen ve tercüman adaylarına destek olabilmesini dileriz.

KAYNAKLAR

Abdülhamid, M. (1978). نظرية الجاحظ في الترجمة. *El-Mavared Dergisi. 7*(4), 42-50

Aksoy, E. (1999). *Roman tarihine Goldmann'cı yaklaşım*. Edebiyat ve Toplum Sempozyumu, 4-5 Haziran 1999, Gaziantep.

Almaany, Arapça sözlük, https://www.almaany.com sayfasından erişilmiştir.

Augé, P. (1961). *Nouveau Larousse universel*- dictionnaire encylopédique en dix volumes. Paris: Libraire Larousse, s. 782.

Ballard, M. (1992). De Cicéron à Benjamin: Çevirmenler, Çeviriler, Yansımalar. Villeneuve d'Ascq: Preses Universitaires de Lille.

Brockelmann, K. (1898). *Arap edebiyat tarihi.* (A. El-Najjar. Çev.) Kahire: Daar Elmaaref.

Burçoğlu, N.K. (2010). *Çeviriye bilimsel yaklaşımlar*. İstanbul: Multilingual.

Camus, A. (1942). *L 'Étranger*. Paris: Gallimard. https://archive.org/details/albertcamus-letranger-1942_20190820/mode/2up sayfasından erişilmiştir.

Camus, A. (1942). *Yabancı* (A. Sezen, Çev.). İstanbul: Can.

Camus, A. (1942). *Yabancı* (S. Tiryakioğlu, Çev.). İstanbul: Can https://ipfs-library.net/ipns/k51qzi5uqu5dilpz7m5l1k9sq15alyfmh27f352l3nz99j2e7urb77adivvumd/albert-camus-yabanci.pdf sayfasından erişilmiştir.

Camus, A. (1942). *Yabancı* (V. Günyol, Çev.). İstanbul: Can. https://dokumen.tips/documents/albert-camus-yabanci-5793146a52b69.html adresinden erişilmiştir.

Camus, A. (1942). الغريب (M. A. Hanna, Çev.). Beyrut: El-Jamel. https://archive.org/details/20210125_20210125_1200 sayfasından erişilmiştir.

Camus, A. (1942). الغريب (S. Eyyüb, Çev.). Suriye: El-Jedavel. https://archive.org/details/20210125_20210125_1200, sayfasından erişilmiştir.

Catford, J. C. (1965). *A linguistic theory of translation- an essay in applied linguistics*. London: Oxford University.

Cevizci, A. (1999). *Paradigma felsefe sözlüğü*. 8. paradigma kitabı. İstanbul: Paradigma.

Dağbaşı, G. (2013). Abbasi dönemi çeviri faaliyetleri. *Eskiyeni Dergisi,* (27) 178-188. https://dergipark.org.tr/tr/pub/eskiyeni/issue/36913/425290#article_cite sayfasından erişilmiştir.

Dolet, E. (1540). *La manière de bien traduire une langue en autre*, Lyon: E. Dolet. s.13-20. https://Archive.Org/Details/Fre_B1886846/Mode/1up sayfasından erişilmiştir.

El Oued Üniversitesi (2022). نشأة الرواية العربية الحديثة والمعاصرة بين التأسيس [Ders Notları]. Cezayir.

Erkalan Çakır, N. & Çimen Karayürek, E. (2017). Albert Camus'nün "Yabancı"sındaki güneş kavramının çeviri yoluyla aktarımı üzerine bir inceleme. *Social Sciences Studies Journal*, *3*(8). 1617-1624.

Esmein, C. (2004). Le traité de l'origine des romans de Huet. *Cahiers de l'AIEF*. *56*(1), 417-436.

Genç, A. (2019). *Charles Perrault masallarının Türkçe çevirilerindeki kültürel unsurların erek odaklı çeviri kuramı açısından incelenmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Guidère, M. (2016). *Introduction à la traductologie-penser la traduction: hier, aujourd'hui, demain*, Paris: De Boeck.

Hatipoğlu, R. (2021). Antik dönemde yapılan çeviri faaliyetleri: Çevirilerin niteliği ve çevirmenlerin konumu üzerine bir inceleme. *RumeliDE Dil Ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (25), 1258-1281. https://doi.org/10.29000/rumelide.1032587.

Kara, S. V. (2010). Tarihsel değerlendirmeler ışığında türkiye'de çeviri etkinliği. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *6*(1), 94-101.

Karasar, N. (2002). *Bilimsel araştırma yöntemi.* Ankara: Nobel Akademik.

Kaya, M. (2023). Yorumlayıcı çeviri kuramı açısından Albert Camus'nün "Yabancı" adlı romanının çevirilerinin incelenmesi. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi* (37), 1401-1412.

Ladmiral, J. R. (1979), *Traduire: théorème pour la traduction*, Paris: Payot.

Larousse. Fransızca sözlük, https://www.larousse.com/ sayfasından erişilmiştir.

Le Robert Micro (2003). Fransızca sözlük. Kanada.

Lederer, M. (1994), *La traduction aujourd'hui, le modèle interprétatif.* Paris: Hachette.

Munday, J. (2001). *Introducing translation studies. theories and applications*. London & New York: Routledge.

Paz, C. (2015). *Histoire de la traduction au xxe siècle: l'apport de Michel Ballard*. Mütercim-Tercümanlık Final Projesi, Mütercim-Tercümanlık Fakültesi, Soria.

Suçin, M. H. (2013). *Öteki dilde var olmak- arapça çeviride eşdeğerlilik.* İstanbul: Say.

Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*, tr. Betimleyici çeviri çalışmaları ve ötesi-"Çeviride normların doğası ve rolü". Philadelphia: John Benjamins.

Türk Dili Kurumu (2023), Türkçe sözlük, https://sozluk.gov.tr/ sayfasından ulaşılmıştır.

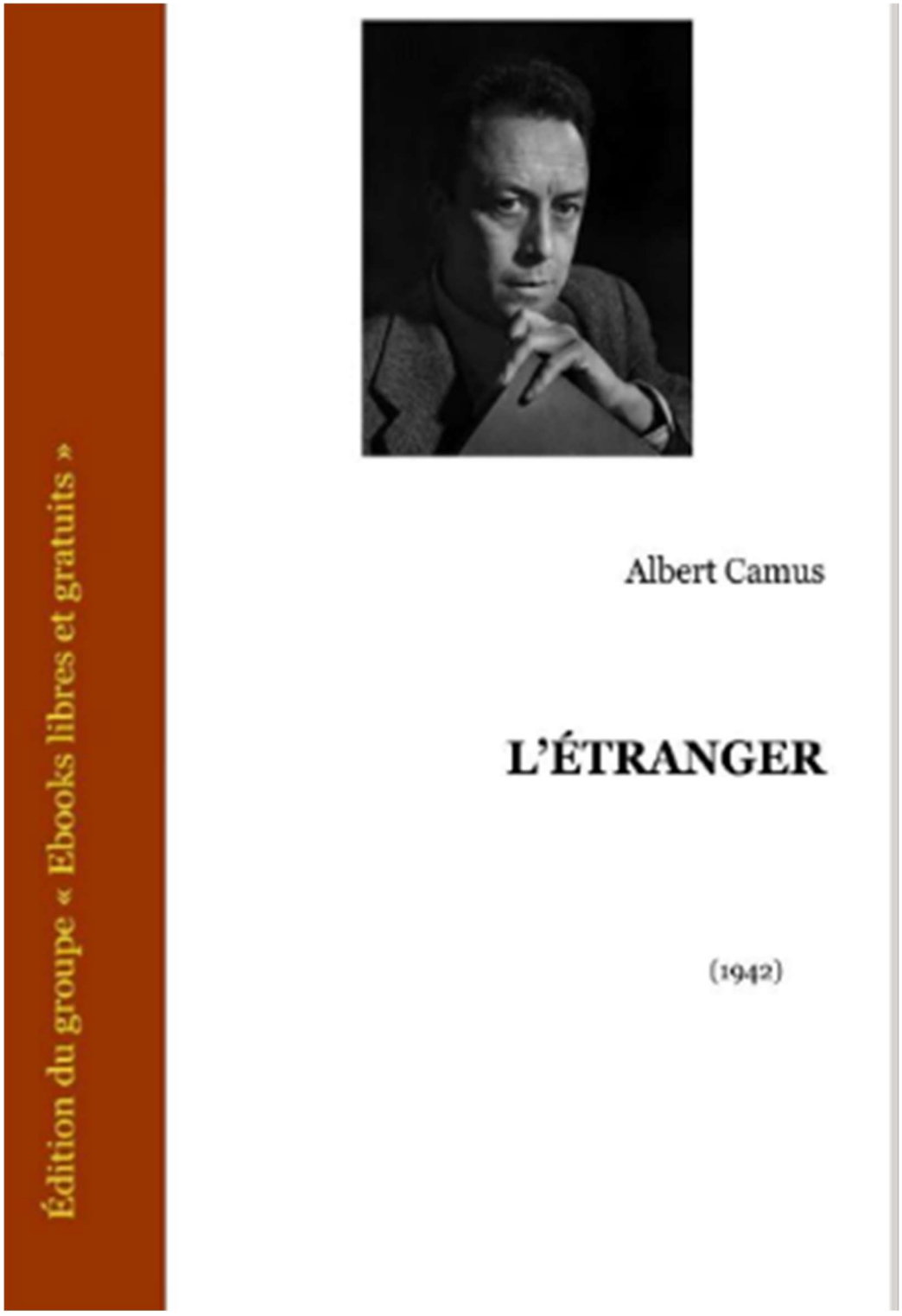
Yalçın, P. (2015). *Çeviri stratejileri kuram ve uygulama*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Yılmaz, T. (2012). *Michael Ende'nin Momo adlı eserinin türkçe çevirisine eleştirel yaklaşım*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Alman Dili ve Eğitimi Anabilim Dalı, Almanca Öğretmenliği, Ankara.

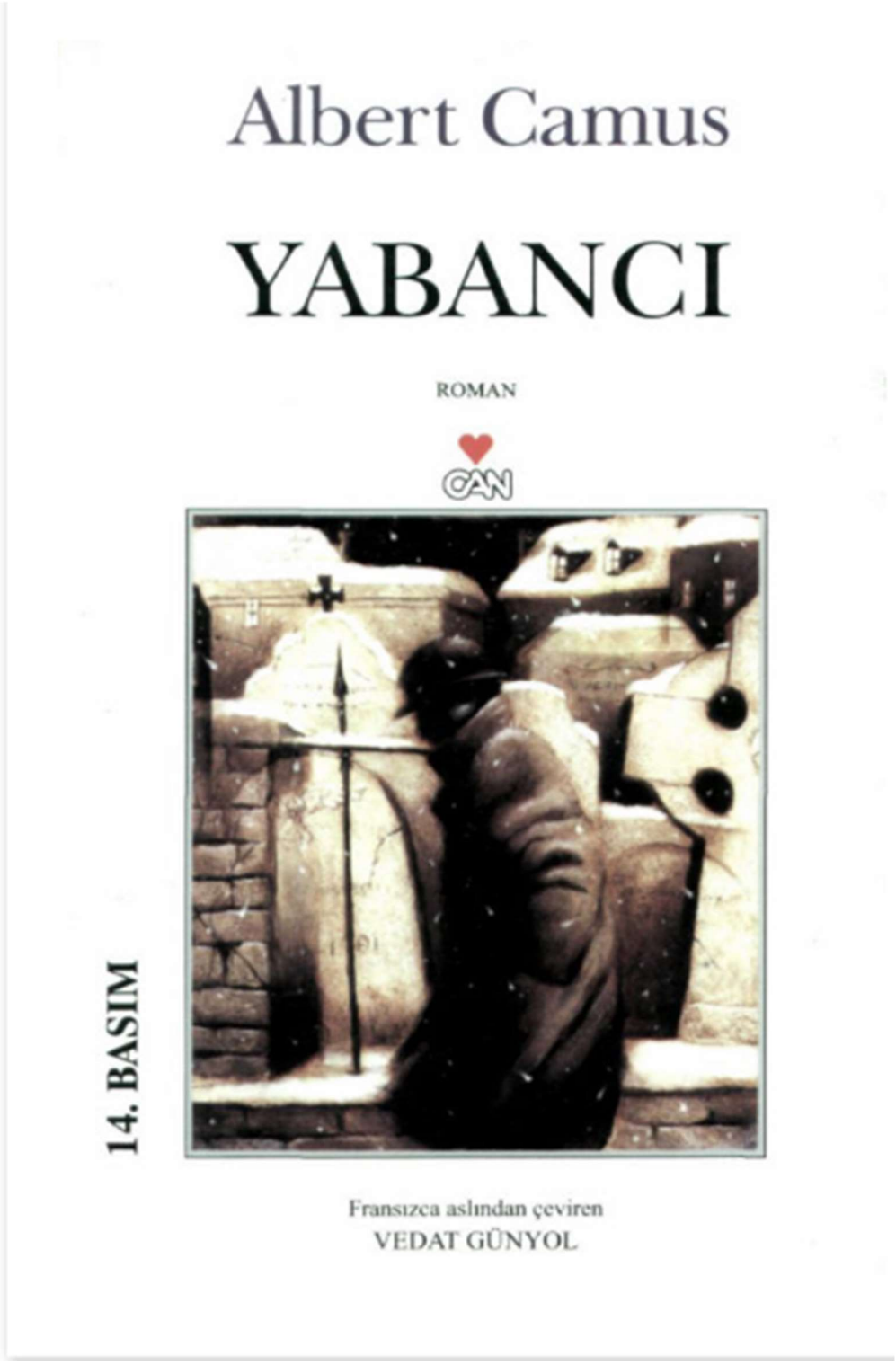
Yücel, F. (2007), *Tarihsel ve kuramsal açıdan çeviri edimi*, Ankara: Dost.

EKLER

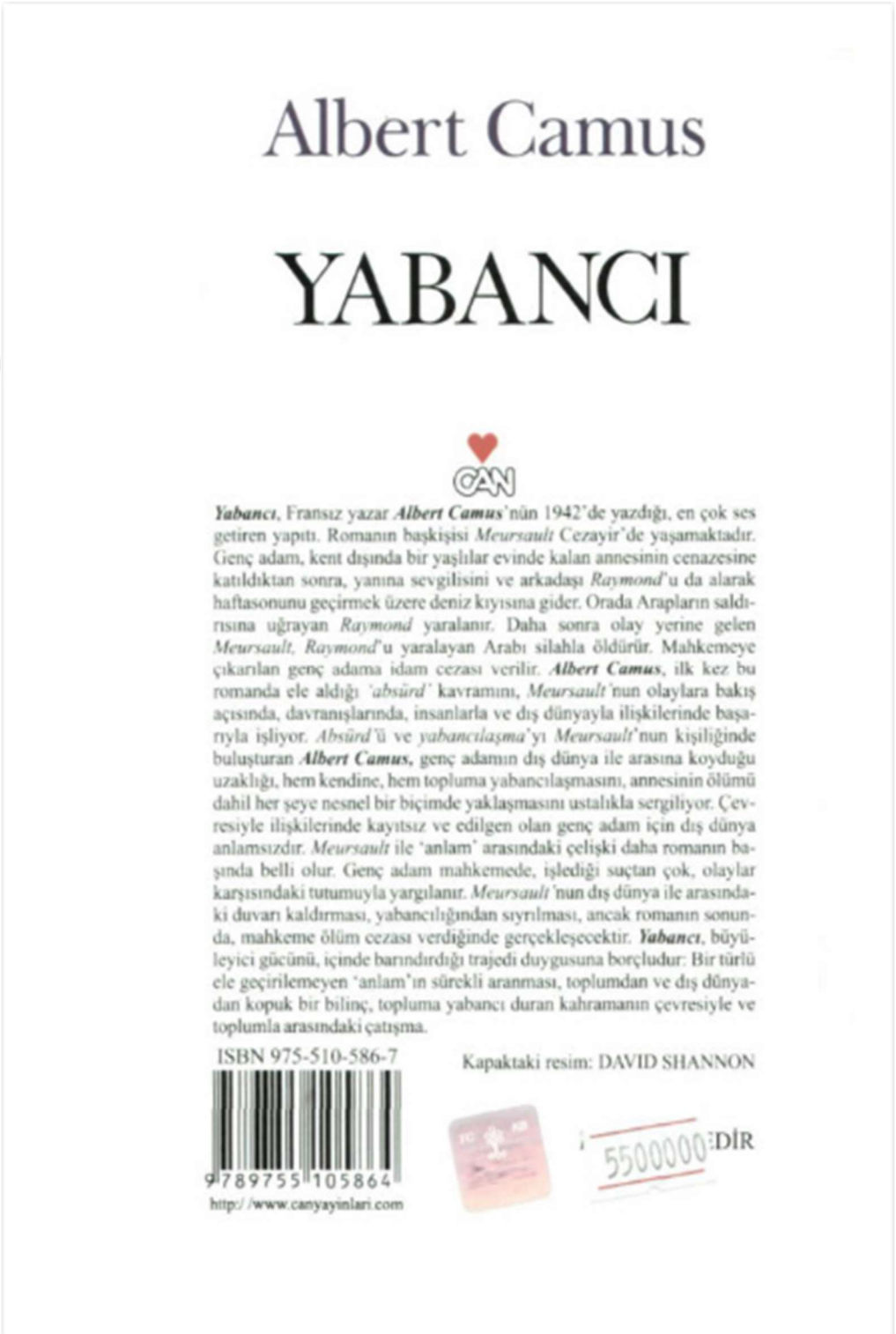
Ek 1. Albert Camus (L'Étranger,1942) Dış Ön Kapak

Ek 2. Vedat Günyol (2003) Dış Ön Kapak

Ek 3. Vedat Günyol (2003) Dış Arka Kapak

Albert Camus

YABANCI

CAN

Yabancı, Fransız yazar ***Albert Camus***'nün 1942'de yazdığı, en çok ses getiren yapıtı. Romanın başkişisi *Meursault* Cezayir'de yaşamaktadır. Genç adam, kent dışında bir yaşlılar evinde kalan annesinin cenazesine katıldıktan sonra, yanına sevgilisini ve arkadaşı *Raymond*'u da alarak haftasonunu geçirmek üzere deniz kıyısına gider. Orada Arapların saldırısına uğrayan *Raymond* yaralanır. Daha sonra olay yerine gelen *Meursault, Raymond*'u yaralayan Arabı silahla öldürür. Mahkemeye çıkarılan genç adama idam cezası verilir. ***Albert Camus***, ilk kez bu romanda ele aldığı *'absürd'* kavramını, *Meursault*'nun olaylara bakış açısında, davranışlarında, insanlarla ve dış dünyayla ilişkilerinde başarıyla işliyor. *Absürd*'ü ve *yabancılaşma*'yı *Meursault*'nun kişiliğinde buluşturan ***Albert Camus***, genç adamın dış dünya ile arasına koyduğu uzaklığı, hem kendine, hem topluma yabancılaşmasını, annesinin ölümü dahil her şeye nesnel bir biçimde yaklaşmasını ustalıkla sergiliyor. Çevresiyle ilişkilerinde kayıtsız ve edilgen olan genç adam için dış dünya anlamsızdır. *Meursault* ile 'anlam' arasındaki çelişki daha romanın başında belli olur. Genç adam mahkemede, işlediği suçtan çok, olaylar karşısındaki tutumuyla yargılanır. *Meursault*'nun dış dünya ile arasındaki duvarı kaldırması, yabancılığından sıyrılması, ancak romanın sonunda, mahkeme ölüm cezası verdiğinde gerçekleşecektir. ***Yabancı***, büyüleyici gücünü, içinde barındırdığı trajedi duygusuna borçludur: Bir türlü ele geçirilemeyen 'anlam'ın sürekli aranması, toplumdan ve dış dünyadan kopuk bir bilinç, topluma yabancı duran kahramanın çevresiyle ve toplumla arasındaki çatışma.

ISBN 975-510-586-7

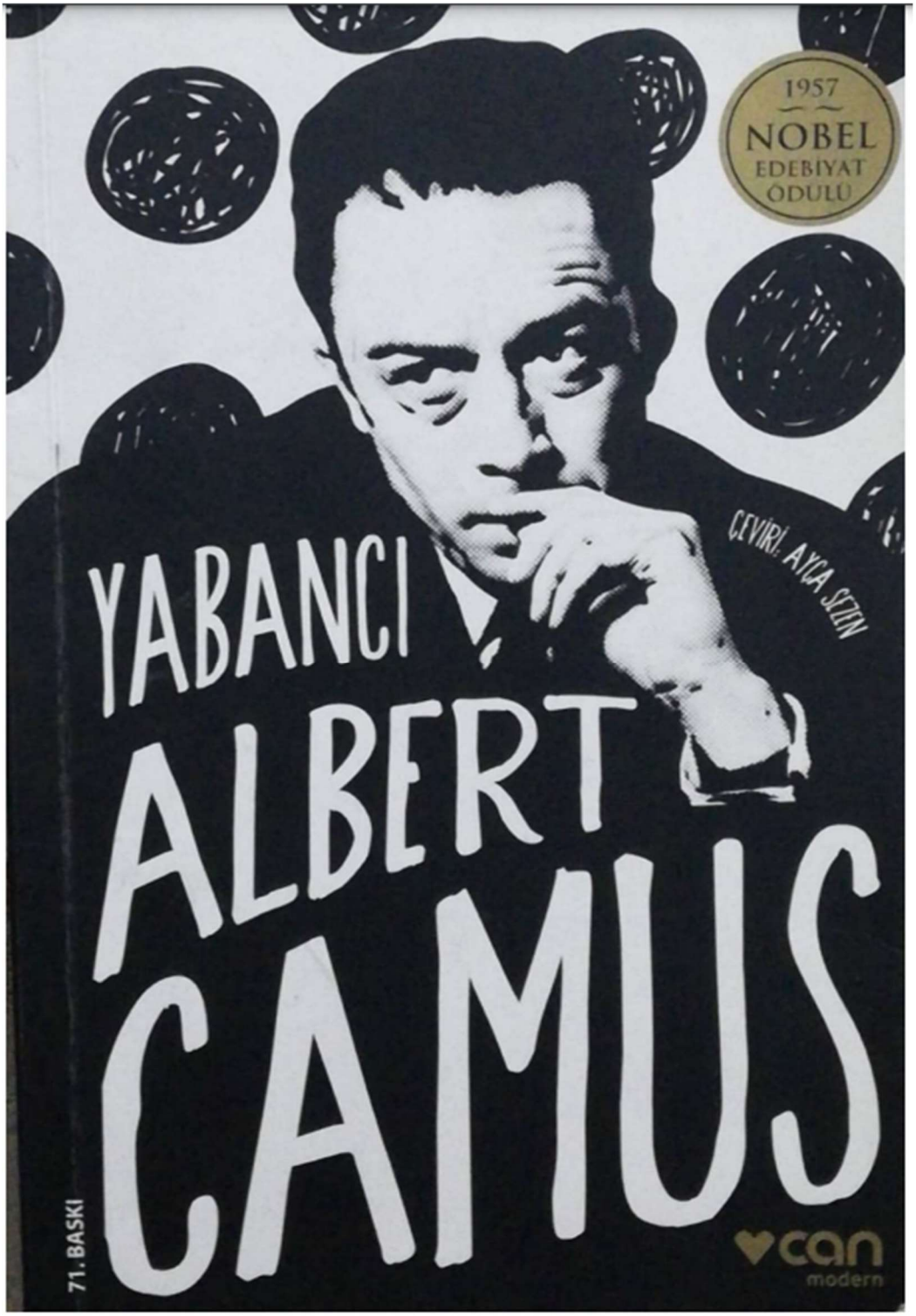
9 789755 105864

http://www.canyayinlari.com

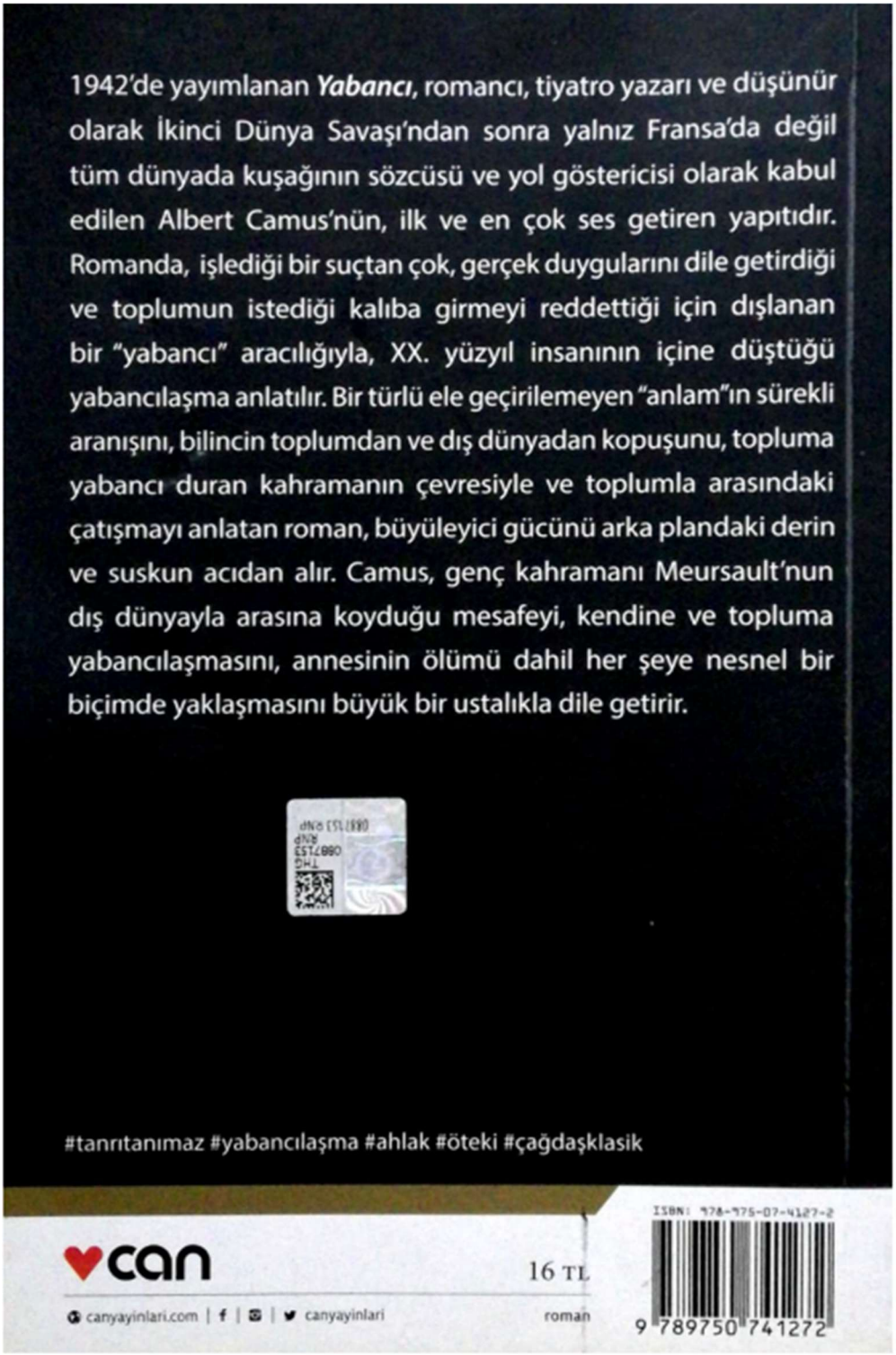
Kapaktaki resim: DAVID SHANNON

5500000 DİR

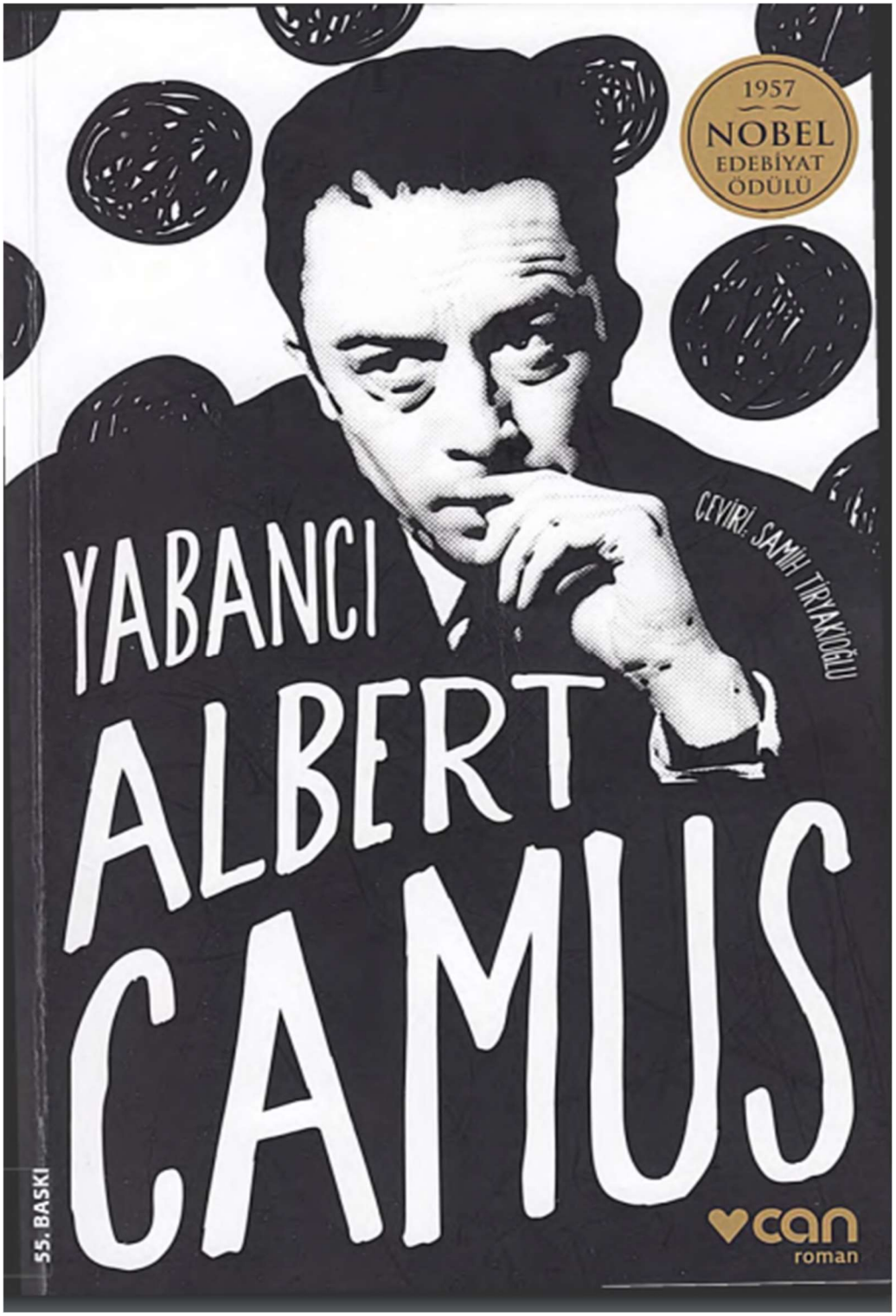
Ek 4. Ayça Sezen (2020), Dış Ön Kapak

Ek 5. Ayça Sezen (2020), Dış Arka Kapak

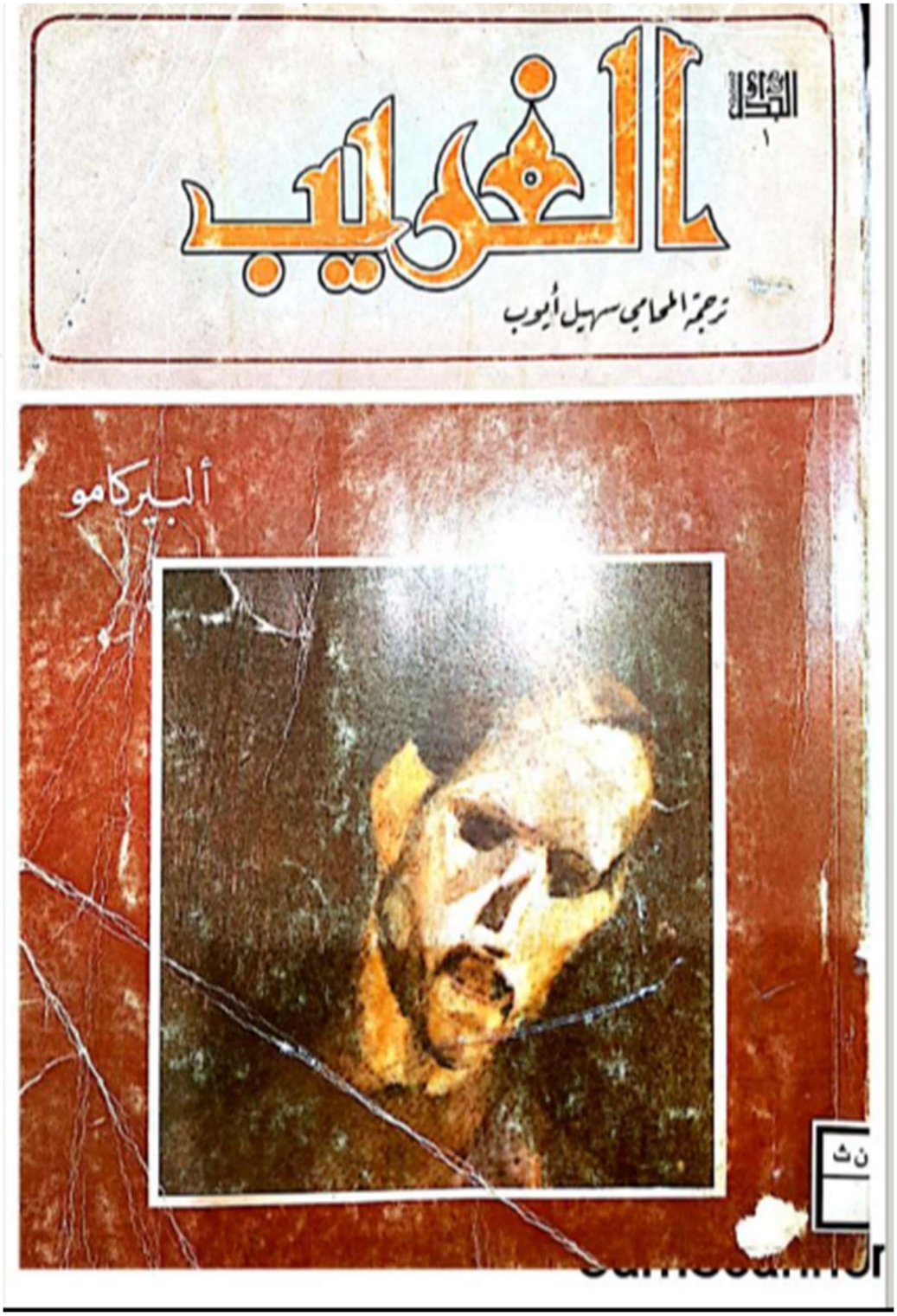
Ek 6. Samih Tiryakioğlu (2016) Dış Ön Kapak

Ek 7. Samih Tiryakioğlu (2016) Dış Arka Kapak

Ek 8. Süheyl Eyyüb (الغريب,1980), Dış Ön Kapak

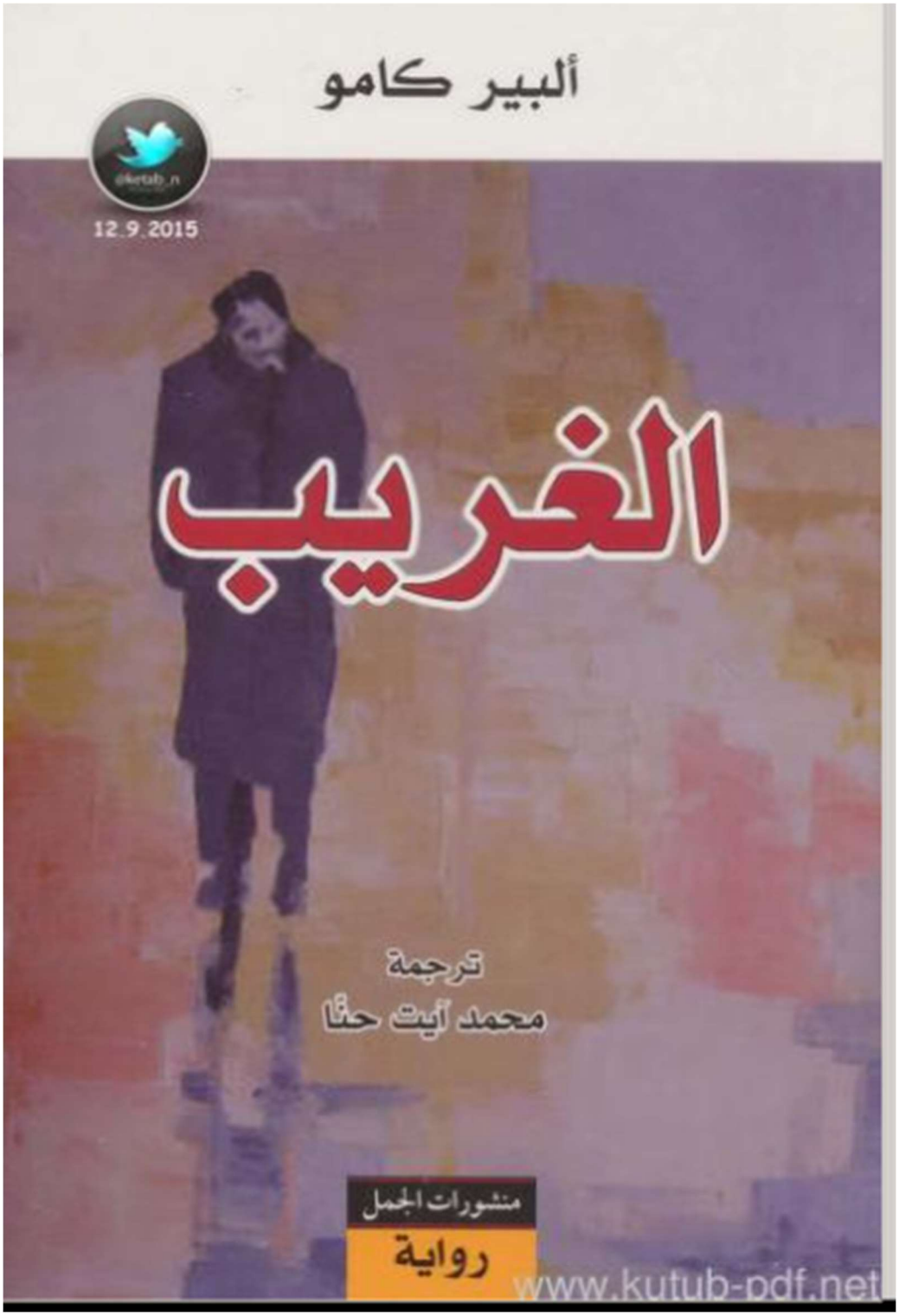
Ek 9. Süheyl Eyyüb (الغريب,1980) Beşinci Sayfa

جَمِيعُ الحُقُوقِ مَحفُوظَةٌ لِلمُتَرجِم

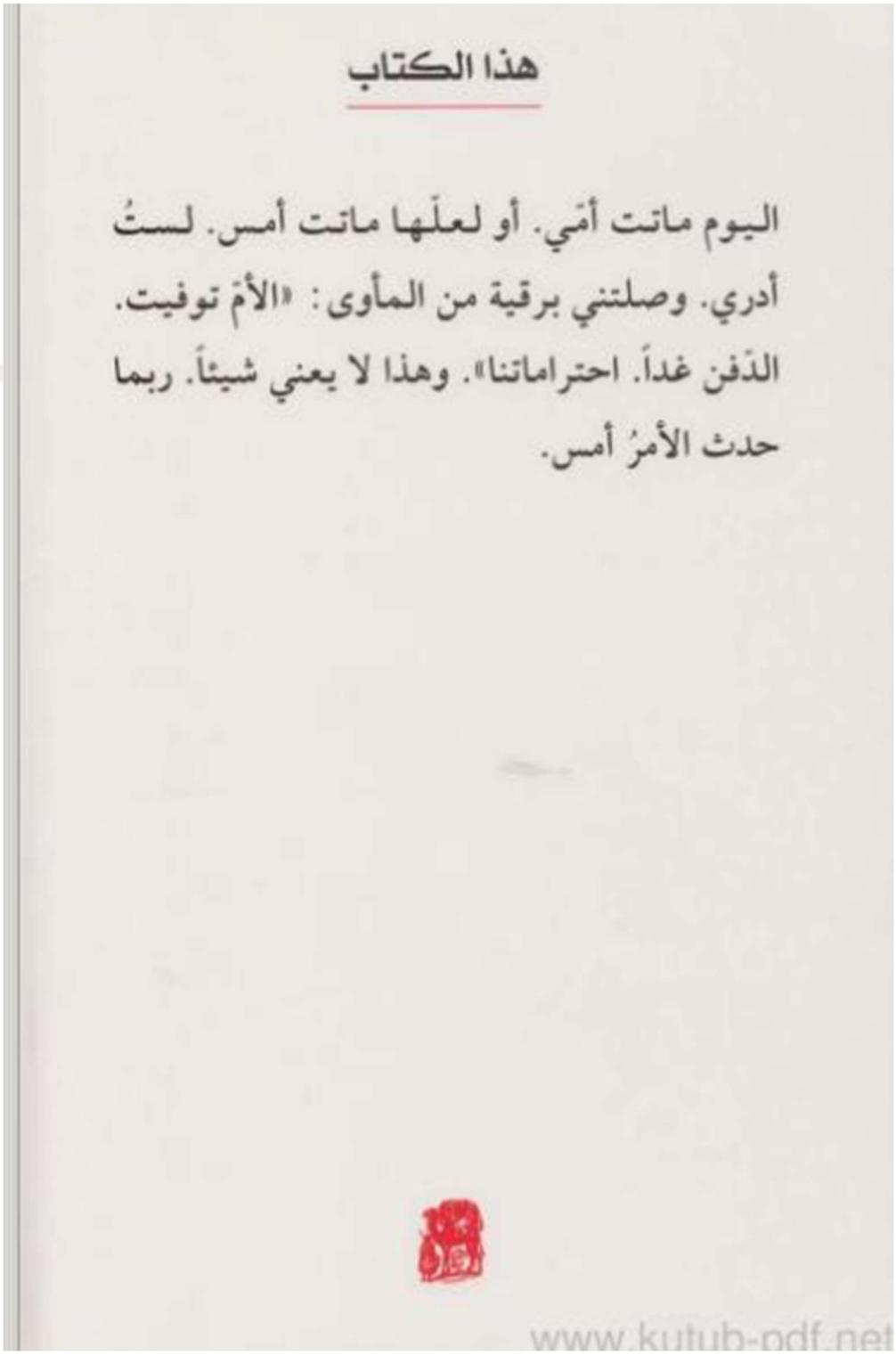
— ١٩٨٠ —

صمم الغلاف : أحمد المفتي

Ek 10. Muhammed Ait Hanna (الغريب, 2015) Dış Ön Kapak

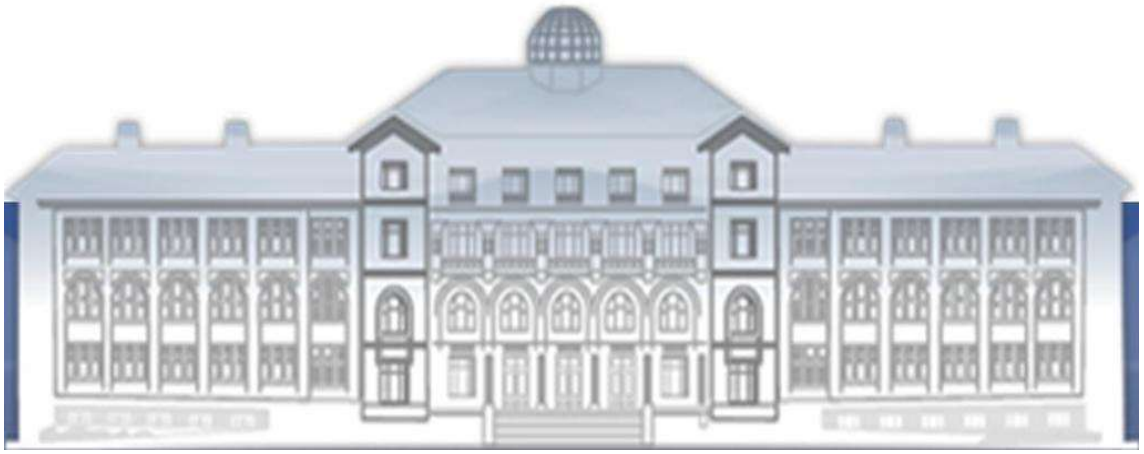
Ek 11. Muhammed Ait Hanna (الغريب, 2015) Dış Arka Kapak

هذا الكتاب

اليوم ماتت أمّي. أو لعلّها ماتت أمس. لستُ أدري. وصلتني برقية من المأوى: «الأمّ توفيت. الدّفن غداً. احتراماتنا». وهذا لا يعني شيئاً. ربما حدث الأمرُ أمس.

www.kutub-pdf.net

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR…